

**A VE B KİŞİLİK TİPLERİNİN BOŞ
ZAMAN DAVRANIŞLARININ KİYASLANMASI**

Ceren AYDIN
(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2016

**A VE B KİŞİLİK TİPLERİNİN BOŞ ZAMAN DAVRANIŞLARININ
KIYASLANMASI**

Ceren AYDIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Çağrı Hale ÖZEL

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Nisan, 2016

A VE B KİŞİLİK TİPLERİNİN BOŞ ZAMAN DAVRANIŞLARININ
KİYASLANMASI

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Ceren AYDIN'ın "A ve B Kişilik Tiplerinin Boş Zaman Davranışlarının Kıyaslanması" başlıklı tezi 21 Nisan 2016 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan **Turizm İşletmeciliği** Anabilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd.Doç.Dr.Çağrı Hale ÖZEL

Üye : Doç.Dr.Gül GÜNEŞ

Üye : Yrd.Doç.Dr.Emre Ozan AKSÖZ

Prof.Dr. Kemal YILDIRIM
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yüksek Lisans Tez Özü

A VE B KİŞİLİK TİPLERİNİN BOŞ ZAMAN DAVRANIŞLARININ KIYASLANMASI

Ceren AYDIN

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Nisan, 2016

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Çağrı Hale ÖZEL

Bireylerin boş zaman aktivite tercihlerini ve boş zaman aktivitelerine katılım amacını etkileyen unsurlardan biri, bireylerin sahip olduğu kişilik özellikleridir. Bireylerin kişilikleri göz önüne alındığında, kişisel farklılıklar, bireylerin boş zamanlarında ne tür aktivitelerde bulunduğunu etkilemektedir. Bireylerin boş zamanlarında kendini ifade etmede karşılaştığı kısıtlamalar, günün diğer zamanlarında hissettiği kısıtlamalara kıyasla daha düşüktür. Bu nedenle bireyler, kendi benliklerini boş zamanlarında daha iyi ifade edebilirler. Bu noktadan hareketle bu tez çalışması, A ve B kişilik tiplerinin boş zaman davranışlarının kıyaslanmasını amaçlamaktadır. Bu bağlamda, çalışma kapsamında söz konusu kişilik tiplerinin hangi güdülerle boş zaman aktivitelerine yöneldiği ve hangi boş zaman aktivitelerini tercih ettiği araştırılmıştır. Bireylerin kişilik tiplerinin ortaya çıkarılmasında Ayırıcı Özellik Kuramı kapsamında ele alınan A ve B tipi kişilik modelinden yararlanılmıştır. Araştırmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veriler, anket tekniği ile elde edilmiştir. Anketler, 11 Mayıs-15 Haziran 2015 tarihleri arasında Eskişehir ilinin Odunpazarı ve Tepebaşı ilçelerinde, boş zaman aktivitelerinin gerçekleştiği mekânlardan toplanmıştır. Elde edilen verilerin analiz edilmesinde, Faktör analizi, ki kare testi, çapraz tablo ve T testinden yararlanılmıştır. Faktör analizi sonucunda, A ve B kişilik tiplerini boş zaman aktivelerine katılmaya güdüleyen faktörler belirlenmiştir. Bu faktörler; Sosyalleşme, Kişisel Gelişim ve Başarma, Rekabet, Yenilenme ve Rahatlama, Kaçış ve Keşfetme'dir. Analizler sonucunda Rekabet faktörünün kişilik tipine göre farklılaştığı görülmüştür. Ayrıca, tez çalışması kapsamında A ve B kişilik tiplerinin katılmayı tercih ettiği boş zaman aktivitelerinin farklılaştığı ortaya

ıkarılmıştır. Tez çalışmasının sonuçları, boş zaman hizmeti sunan işletmeler tarafından hangi kişilik tipinin hangi güdülerle hangi boş zaman aktivitesini seçtiğinin bilinmesi, bu işletmelerin potansiyel müşterileriyle doğru bir iletişim kurması bağlamında önemlidir. Çalışmadan elde edilen sonuçlardan hareketle, boş zaman hizmeti sunan işletmelere kişilik tiplerinin isteklerine göre hizmet sunabilmeleri ve bu kişilik tiplerine uygun pazarlama karmaları oluşturabilmeleri için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Güdüler, Boş zaman, Boş zaman aktiviteleri, A ve B kişilik tipleri.

Abstract

THE COMPARISON OF THE LEISURE ACTIVITIES OF TYPE A AND B PERSONALITIES

Department of Tourism Management

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, April 2016

Adviser: Assist. Prof. Dr. Çağıl Hale ÖZEL

One of the elements that affect the choice of leisure activities and the aim of performing these activities of an individual is the personality type that individual has. When the personalities of individuals are considered, such differences affect the types of activities individuals do in their leisure time. Restraints regarding expressing oneself in leisure time are less in number compared to the restraints felt in other times of the day. As a result, individuals can express themselves much better in their leisure time. Keeping this in mind, the research aims to compare the leisure activities of A and B type personalities. In this regard, by what motive the subject personality type is directed to leisure activities and which leisure activities he chooses is investigated in this research. In determining the personality types of individuals, the research benefited from the A and B type personality models discussed under the coverage of Trait Theory. Quantitative research method was used in the research. The data was collected with questionnaire technique. The questionnaires were collected in Odunpazarı and Tepebaşı districts of Eskişehir, where leisure activities take place, between May 11th, 2015 and June 15th, 2015. In analyzing the data, Chi-square tests, crosstabs and T-tests were used. Factors motivating the A and B type personalities to attend certain leisure activities were determined by factor analysis. Factors were named as: Socialization, Personal Growth and Success, Competition, Renewal and Relaxation, Escaping and Discovery. After the analysis, it was determined that the Competition factor differs according to the personality type of the individual. Furthermore, it was discovered that leisure activities that A and B personality type individuals choose to attend are different. This research is important for the institutions specialized on leisure activities, in regard to which personality type chooses which leisure activity with what motives. It is also important to create the accurate communication with the potential clients. Suggestions, based on the results

obtained from the research, were made to the institutions specialized on providing leisure activities so that they could provide desired services according to the desires of the personality types and create suitable marketing mixes for these personalities.

Keywords: Motives, Leisure, Leisure Activities, A and B Personality types.

Etik İlke Ve Kurallara Uygunluk Beyannamesi

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilemeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Ceren AYDIN

Önsöz

Yüksek lisans tez yazım süreci boyunca bilgi ve önerileri ile her zaman bana yol gösteren, tez çalışmam süresince değerli zamanını hiç esirgemeyen, akademik anlamda beni geliştiren ve bu yolda beni cesaretlendiren tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Çağıl Hale Özel hocama çok teşekkür ederim.

Üniversiteye hazırlık yıllarından bu yıllara kadar sıra arkadaşım olan ve bu süre boyunca tüm zorlukları birlikte atlattığım, her zaman desteğini, sevgisini hissettiğim her koşulda yanımda olan eşim Çağdaş Aydın'a ayrıca, bu günlere gelmemi sağlayan, sabırla beni büyüten anneme, babama ve abimlere çok teşekkür ederim. Son olarak, veri toplama aşamasında yardımını benden esirgemeyen arkadaşım Birgül Aydın' a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

İçindekiler

	<u>Sayfa</u>
Jüri ve Enstitü Onay Sayfası.....	iii
Yüksek Lisans Tez Özü	iv
Abstract.....	vi
Önsöz.....	ix
Özgeçmiş	x
Tablolar Listesi	xiv
Şekiller Listesi	xv
1. Giriş.....	1
1.1. Araştırma Problemi	2
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Düzeni	3
1.5. Araştırmanın Yöntemi.....	4
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
2. Alanyazın	6
2.1. Kişilik ve Kişiliğe Yönelik Yaklaşımlar	6
2.1.1. Kişilik Kavramı	6
2.1.2. Kişiliğin Temel Özellikleri	8
2.1.3. Kişiliğin Oluşmasına Etki Eden Faktörler	10
2.1.3.1. Kalıtım Faktörleri.....	10
2.1.3.2. Sosyo-Kültürel Faktörler	11
2.1.3.3. Aile Faktörü.....	12
2.1.4. Kişilik Kuramları	13
2.1.4.1. Psikanalitik Kuram.....	15
2.1.4.2. Biyolojik Kuram	18
2.1.4.3. İnsancıl Kuram	20

2.1.4.4. Davranışçı Kuram/Sosyal Öğrenme Kuramı	22
2.1.4.5. Bilişsel Kuram/Yaklaşım.....	25
2.1.4.6. Ayırıcı Özellik Kuramı/ Yaklaşımı	26
2.1.5. Kişilik Modelleri	28
2.1.5.1. Myers-Briggs'in Kişilik Modeli	28
2.1.5.2. Beş Faktör Kişilik Modeli	29
2.1.5.3. Friedman ve Rosenman'ın A ve B Tipi Kişilik Modeli	30
2.2. Kişilik Tipleri İle Boş Zaman Aktivitelerine Katılım Arasındaki İlişki	31
2.2.1. Boş Zaman Kavramı	32
2.2.2. Boş Zaman Aktivitelerine Katılmaya Yönelten Güdüler	34
2.2.3. Boş Zaman Aktivitelerinin Türleri	38
2.2.4. Kişilik Tiplerine Göre Boş Zaman Aktivite Tercihleri	39
3. Yöntem.....	43
3.1. Araştırma Yaklaşımı.....	43
3.2. Evren ve Örneklem	43
3.3. Soru Formunun Oluşturulması	46
3.4. Veri Toplama Süreci.....	49
3.5. Verilerin Analize Hazırlanması	49
4. Bulgular	51
4.1. Normal Dağılım Testlerine İlişkin Bulgular	51
4.2. Betimleyici İstatistiklere İlişkin Bulgular	52
4.2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	52
4.2.2. Katılımcıların Kişilik Tipine Yönelik Bulgular	55
4.2.3. Katılımcıların Aktivite Tercihlerine Yönelik Bulgular.....	55
4.3. Açıklayıcı Faktör Analizine Yönelik Bulgular	57
4.4. Farklılıklara İlişkin Bulgular.....	63
5. Sonuç ve Tartışma	68
6. Öneriler.....	71
6.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler.....	71
6.2. Gelecekte Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler	73

Ek.....	74
Kaynakça	78

Tablolar Listesi

Tablo 1. Kişilik Kuramları.....	14
Tablo 2. Boş Zamanın Tanımına İlişkin Yaklaşımlar	33
Tablo 3. Boş zaman aktivite grupları ve aktivite türleri	45
Tablo 4. Soru formunda kullanılan ifadelerin derlendiği çalışmalar	46
Tablo 5. Demografik Değişkenler için Sıklık Dağılımı	53
Tablo 6. Demografik Özelliklerin Kişilik Tipine Göre Dağılımı	54
Tablo 7. Kişilik Tiplerine Yönelik Sıklık Dağılımı	55
Tablo 8. Katılımcıların Katılmayı Tercih Ettiği Aktivite Türleri	56
Tablo 9. Katılımcıların Boş Zaman Aktivitelerine Katılım Amacı	56
Tablo 10. Aktivite Türleri ile Katılım Amacı Arasındaki Sıklık Dağılımları	57
Tablo 11. Faktör Analizine İlişkin Bulgular	60
Tablo 12. Madde-Toplam Korelasyon Katsayısı Değerleri	62
Tablo 13. A ve B Kişilik Tiplerinin Boş Zaman Aktivite Tercihlerine Yönelik Farklılıklar	64
Tablo 14. A ve B Kişilik Tiplerinin Boş Zaman Aktivitelerine Katılım Amaçlarındaki Farklılıklar.....	65
Tablo 15. Boş Zaman Günü Faktörlerinin A ve B Kişilik Tipine Göre Değişimi... 	66

Şekiller Listesi

Şekil 1. Kendilik Şeması Örneği	25
Şekil 2. Boş Zaman Aktivite Türleri	39
Şekil 3. Örnekleme Süreci	44

1. Giriş

İnsanlar sanayi devrimiyle başlayan ve günden güne gelişen teknolojiyle birlikte daha fazla boş zaman elde etmeye başlamıştır. Bu gelişmenin bir sonucu olarak, kent nüfusunda artış, harcanabilir gelir artışı, eğitim seviyesindeki gelişmeler, çalışma hayatının kurallara bağlanması gibi olumlu ilerlemeler elde edilmiştir. Ancak, bu olumlu gelişmelerin yanında 21. yüzyılda yaşanan yoğun rekabet ortamı, çevre sorunları, gün içinde yaşamın hızlı akışı, sorumlulukların artışı gibi unsurlar, bu çağın insanı üzerinde yoğun bir baskı ve stres yaratmaktadır. Bireyi, yaşadığı bu olumsuz etkilerden uzaklaştırmak ve bireyin yenilenmesini sağlamak amacıyla boş zaman endüstrisi önem kazanmıştır. Boş zamanlarında mümkün olduğunca en fazla yararı elde etmek isteyen boş zaman tüketicileri, herhangi bir boş zaman faaliyetini seçerken çeşitli faktörleri göz önünde bulundurur. Bu faktörlerden biri, zamandır. Çünkü zaman, tasarruf edilemeyen ve tekrar kullanılamayan bir olgudur. Diğer bir etken ise bireyin kişilik özellikleridir. Bu özellikler, kişinin katılacağı boş zaman aktivitelerinin belirlenmesine, kişinin zevklerinin oluşmasına ve aktiviteden alacağı hazza kadar birçok unsuru etkilemektedir.

Önceki çalışmalarda bireylerin, farklı demografik ve fiziksel özelliklerine göre hangi boş zaman aktivitelerine katıldığı ve bu bireyleri boş zaman aktivitelerine iten nedenlerin neler olduğu araştırılmıştır. Ancak, bireyin kişilik özellikleriyle katıldığı boş zaman aktiviteleri arasında ilişki kurulmasına yönelik araştırmalar kısıtlı kalmıştır. Bu çalışma ise Friedman ve Rosenman'ın 1974 yılında ileri sürdüğü A ve B kişilik modeli ile bireylerin boş zaman aktivitelerine katılım güdülleri ve katıldıkları boş zaman aktivite türleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu tez çalışması, kişilik tiplerini boş zaman aktivitelerine yönelten güdülerin belirlenmesiyle birlikte bu kişilik tiplerinin tercih ettiği aktiviteleri ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Böylece, boş zaman endüstrisinde faaliyet gösteren boş zaman işletmeleri, pazarlama karmalarını oluştururken hangi kişilik tipinin, hangi güdülerle kendi ürünlerini tercih ettiğini anlayabilecektir. Bu endüstri içinde yer alan işletmeler, ürettikleri mal ve hizmetlerin planlanması ve tanıtılması aşamasında, hitap ettikleri kişilik tipine göre pazara daha uygun ürünler sunabilecektir.

1.1. Araştırma Problemi

Kişilik tipleriyle boş zaman aktivitelerine katılım ilişkisini araştıran önceki çalışmalar (Nickerson ve Ellis, 1991; Arai ve Hisamichi, 1998; Barnett, 2006; Kovacs, 2007; Jopp ve Hertzog, 2010) Beş Faktör Kişilik Modeli üzerine yoğunlaşmıştır. Ancak, A ve B tipi kişilik modeli ile bu kişilik tiplerinin boş zaman davranışları arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmaların sayısı sınırlıdır. A ve B kişilik tiplerinin boş zaman davranışlarını ele alan en yakın çalışma, Tang tarafından 1988 yılında yapılmış çalışmadır.

A ve B kişilik tipi modeli, tıp alanında bireylerin taşıdığı kalp krizi riskini belirlemek amacıyla yapılan bir çalışma sonucunda ortaya çıkarılmıştır (Friedman ve Rosenman, 1974). Daha sonra, A ve B tipi kişilikler arasında kişilik özellikleri bazında belirgin farklılıklar keşfedilmiştir. Bu farklılıklar, yönetim (Barrick ve Mount, 1991; Salgado, 2002; Kim, Shin ve Umbreit, 2007) tıp (Friedman ve Rosenman, 1974; Murphy., vd, 2000) ve eğitim (Rushton, Morgan ve Richard, 2008; Yeşilyurt ve Çankaya, 2008) alanında yeni çalışmaların yapılması için de teşvik edici olmuştur. Ancak, A ve B kişilik tiplerinin iş yaşamı dışındaki hayatında ne tür faaliyetlerde bulunduğu veya ne tür boş zaman aktivitelerini tercih ettiği hususu, alanyazındaki diğer çalışmalar arasında hak ettiği yeri bulamamıştır. Öte yandan, boş zaman aktiviteleriyle bireylerin demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi ele alan çok sayıda çalışma yapılmıştır. Fakat kişilik ile boş zaman davranışı arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmaların sayısı sınırlı kalmıştır. Bu belirlemeden hareketle, bu araştırmanın problemi, A ve B kişilik tiplerinin boş zaman davranışlarının kıyaslanmasını ve boş zaman aktivitelerine katılım güdülerini ortaya koymayı içermektedir. Bu bağlamda, konunun alanyazında yeni tartışmalara yol açacak şekilde ilgi uyandırması beklenmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu tez çalışmasında, A tipi ve B tipi kişiliğe sahip olan bireylerin boş zaman aktivitelerine katılım güdeleri ve katıldıkları boş zaman aktivite türleri arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığının incelenmesi amaçlanmaktadır. Bir diğer amaç ise A ve B kişilik tiplerinin, boş zaman aktivite tercihlerini belirlemek ve bu kişilik tiplerinin boş zaman aktivite tercihi üzerinde anlamlı bir farklılaşmaya yol açıp açmadığını ortaya koymaktır. Diğer alt amaç

ise A ve B kişilik tiplerinin boş zaman aktivitelerine katılım amaçları arasındaki olası anlamlı farklılaşmayı ortaya çıkarmaktır. Araştırma kapsamında yanıtı aranacak olan sorular, aşağıdaki gibidir:

- A ve B tipi kişiliğe sahip olan bireylerin katıldıkları aktiviteler, kişilik tipine göre farklılık göstermekte midir?
- A ve B tipi kişiliğe sahip olan bireylerin boş zaman aktivitelerine katılım güdüleri, kişilik tipine göre farklılık göstermekte midir?
- A ve B tipi kişiliğe sahip olan bireylerin boş zaman aktivitelerine katılım amaçları, kişilik tipine göre farklılık göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Tez çalışmasının bulgularından hareketle boş zaman hizmeti sunan işletmeler, A ve B kişilik tipinin boş zaman tercihlerinin nasıl farklılaştığını anlayabilecek ve her iki kişilik tipine uygun pazarlama karmaları oluşturabilecektir. İşletmeler tarafından müşterilerinin kişilik özelliklerinin ve hangi güdülerle boş zaman aktivitesine yöneldiğinin bilinmesi, işletmelerin müşteri beklentilerini karşılaması ve müşteri tatmini sağlaması noktasında önem taşımaktadır. Boş zaman işletmeleri, müşterilerine daha iyi hitap edebilmek için, ürettikleri mal ve hizmetleri tam olarak müşterinin istediği biçimde sunmalıdır. Dolayısıyla, kişilik tiplerinin hangi güdülerle satın alma davranışı içinde bulunacağını bilmesi, müşterilerle kurulan ilişkilerin geliştirilmesinde önemli bir role sahiptir.

1.4. Araştırmanın Düzeni

Çalışmanın ilk bölümünde, araştırmanın amacına, konusuna, önemine, düzenine, kısa bir şekilde yöntemine ve sınırlılıklarına yer verilmiştir. Bu araştırmaya neden gereksinim duyulduğu, bu tez çalışmasının alanyazına ve uygulamaya yönelik olarak ne gibi katkılar sağlayacağı ve araştırmanın kurgusu, ilk bölümde açıklanmıştır.

İkinci bölümde, araştırmanın kuramsal altyapısı üzerinde durulmuştur. Bu bölümde, kişilik kavramını açıklayan farklı araştırmacıların kişilik tanımlarına verilmiştir.

Ardından, kişiliğin temel özelliklerine değinilerek, kişiliğin oluşmasına etki eden faktörler açıklanmıştır. Ayrıca, kişiliğin oluşmasına etki eden faktörler ile boş zaman davranışları arasındaki ilişki kurulmuştur. Bölümün devamında yer alan kişilik kuramları, boş zaman aktiviteleri ve boş zaman davranışlarıyla ilişkilendirilerek ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. İkinci bölümün sonunda, kişilik modellerine yer verilerek bu modellerin hangi araştırmacılar tarafından ortaya çıkarıldığına ve bu modellerin ayrıntılı tanımlarına yer verilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümü, boş zaman kavramı ve boş zaman aktivite tercihleriyle kişilik ilişkisi üzerine kurulmuştur. Bu kapsamda ilk olarak, boş zaman kavramının tarihsel gelişimi verilerek, boş zaman kavramının antik çağlardan modern çağlara kadar nasıl bir gelişim gösterdiği açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, boş zaman kavramına ilişkin tanımların zaman içinde ne tür farklılıklar gösterdiği de vurgulanmıştır. Ardından, bireylerin boş zaman aktivitelerine duyduğu gereksinimin nedenleri, yapılmış çalışmalarla birlikte ele alınmıştır. Ek olarak, boş zaman aktivite türlerine yönelik olarak farklı araştırmacıların sınıflandırmalarına yer verilmiştir. Üçüncü bölümün sonunda, kişilik tiplerinin, boş zaman aktivite tercihleri üzerindeki etkisine yönelik yapılan çalışmalar aktarılarak, kişiliğin boş zaman tercihlerine etki edebileceği vurgulanmıştır.

Üçüncü bölümde, araştırmada seçilen yöntem, neden bu yöntemin seçildiği, katılımcıların nasıl bir yöntemle belirlendiği, verilerin nasıl toplandığı ve verilerin analizinde kullanılan testler detaylı olarak anlatılmıştır. Dördüncü bölümde, yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda ortaya çıkan ilişkiler ortaya konmuştur. Ayrıca, katılımcıların güdüleri, farklı başlıklar altında toplanmıştır.

Beşinci bölümde, bulgulardan elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Ortaya çıkan sonuçlar, bu bölümde yorumlanıp değerlendirilmiştir. Altıncı bölümde ise araştırmanın uygulamaya yönelik katkısına ve gelecekte yapılabilecek araştırmalar için önerilere yer verilmiştir.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Tez kapsamında gerçekleştirilen araştırmada, betimsel yaklaşım benimsenmiştir. Betimsel yaklaşım, katılımcıların kişilik tiplerini belirlemeye yönelik olarak kullanılmıştır. Ayrıca bu yaklaşımdan, katılımcıların kişilik tipleri ile tercih ettikleri

aktivite türü ve boş zaman aktivitelerine katılımlarını sağlayan güdüler arasındaki anlamlı farklılıkları açıklamada yararlanılmıştır. Araştırmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama tekniği olarak anket tekniği tercih edilmiştir. Verilerin toplanmasına 11 Mayıs 2015 tarihinde başlanıp 15 Haziran 2015 tarihinde veri toplama sona erdirilmiştir. Katılımcılardan elde edilen toplam anket sayısı, 400 olmuştur. Elde edilen veriler, bilgisayar ortamında analiz edilmiştir. Yöntem ile ilgili detaylı bilgilere dördüncü bölümde yer verildiğinden bu bölümdeki açıklamalar sınırlı tutulmuştur.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Tez çalışması kapsamında yürütülen araştırma, Eskişehir ilinin Tepebaşı ve Odunpazarı ilçelerinde yürütülmüştür. Diğer ilçeler zaman kısıtlılığı nedeniyle, araştırmaya dâhil edilememiştir. Araştırmada elde edilen veriler, 11 Mayıs-15 Haziran 2015 tarihleri arasında toplanan verilerle sınırlıdır. Araştırma, araştırmacı tarafından boş zaman aktivitelerinin gerçekleştiği mekânlarda bulunan ve soru formunu doldurmayı kabul eden bireyler üzerinde uygulanmıştır. Bu nedenle, araştırmanın bulguları sonucunda yapılan değerlendirmeler ve getirilen öneriler, araştırmanın örnekleme kapsamında geçerlidir. Ayrıca, araştırmada yargısal örnekleme yöntemi kullanılmasından dolayı bulguların genellenememesi diğer bir sınırlılıktır.

2. Alanyazın

2.1. Kişilik ve Kişiliğe Yönelik Yaklaşımlar

Kişilik, hem kuramsal araştırmalarda hem de uygulama dönük araştırmalarda araştırmacılar tarafından pek çok kez ele alınarak incelenmiştir. Psikolojinin konusu gibi görünen kişilik, farklı alanların çalışma konusu olmuştur. Yönetim (Barrick ve Mount, 1991; Salgado, 2002; Kim, Shin ve Umbreit, 2007) tıp (Friedman ve Rosenman, 1974; Murphy.,vd, 2000), eğitim (Rushton, Morgan ve Richard, 2008; Yeşilyurt ve Çankaya, 2008;) alanında konu edilen kişiliğin, bireyin boş zaman davranışlarında da etkili olduğu yapılan araştırmalarda görülmektedir (Lu ve Hu, 2005; Chen, 2005). Bu bağlamda, kişilik kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için bu bölümde, öncelikle farklı kişilik tanımlarına yer verilmiştir. Bu tanımlardan sonra, kişiliğin temel özelliklerine, kişiliğin oluşmasına etki eden faktörlere ve kişilik kavramını farklı şekillerde ele alan kuramlara değinilmiştir. Bu açıklamaların ardından, bireyin sahip olduğu kişilik özelliklerini ortaya çıkarmak için oluşturulan kişilik modelleri anlatılmıştır.

2.1.1. Kişilik Kavramı

Kişilik kavramının Latince karşılığı “personae” sözcüğüdür. Personae, tiyatro oyuncularının taktıkları ve oynadıkları karakterleri yansıtan bir maskedir. Zaman içinde personae sözcüğü, maskeyi tanımlamaktan öteye gitmiş ve kişiliği tanımlamıştır (Koç, 2013: 314). Alanyazında yer alan kişilik tanımları incelendiğinde farklı kişilik tanımlarının mevcut olduğu görülmektedir. Kişilik kuramcıları ve psikologları, kişiliği tanımlarken çeşitli yollar izler. Bazı araştırmacılar, bireyin öğrenme öykülerinden yola çıkarken bazıları bireyin bilinçaltı mekanizmalarından yola çıkar (Burger, 2006: 22).

Psikologlara göre kişilik, bireyin sahip olduğu, onu diğer bireylerden ayıran tipik davranışlarıdır (Morgan, 2009: 286). Davranış bilimciler ise bireyin beden yapısının, zihin yapısının ve ruh yapısının kişiliği oluşturduğunu ve bu özelliklerin bireyin gözlemlenebilir davranışına dönüşmesiyle kişiliğin ortaya çıktığını savunurlar. Psikologlar, kişiliği tanımlamada bireyin düşüncelerine ve bilinçaltına odaklanırken davranış bilimciler, duyguları, düşünceleri ve bilinçaltını gözlemlenebilir davranışlara dönüştüğü sürece dikkate alır (Hall ve Lindzey, 1985).

İnsan davranışlarını ve kişiliği kapsamlı bir şekilde ilk kez ele alan Sigmund Freud, kişiliği bilinçaltı güdülerle tanımlamış ve kişiliğin id, ego ve süperego'nun birbirleriyle etkileşiminden oluştuğunu belirtmiştir (Usal ve Aslan, 1995: 84). İd, bireyin en ilkel ve baskın dürtüleri olan cinsellik ve saldırganlık gibi duygularını içerir. Ego, id'i denetim altında tutan bir mekanizmadır. Süperego ise kişiyi toplum tarafından kabul görmüş doğrulara göre hareket etmeye zorlayan davranış şeklidir (Freud, 1962). Karen Horney, bireyin çevresine karşı duyduğu endişelerini ve korkularını alt etmek için faaliyetlerde bulunduğunu ve bu etkenlerin kişiliği oluşturduğunu belirtmiştir (Eren, 2007: 89). Horney kişilik kavramını açıklarken, Freud'dan farklı olarak bireyin yaşadığı çevreyi göz önünde bulundurmaktadır. Bu tanıma benzer olarak Cüceloğlu (1991: 404) kişiliği, "bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, öbür bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış ilişki biçimi" olarak tanımlamıştır. Freud'un öğrencisi olan Alfred Adler kişiliğin, kişinin kendini eksik ve yetersiz hissettiği konularda kendini geliştirmek istemesiyle şekilleneceğini belirtmiştir (Aytaç, 2004). Farklı bir bakış açısı getiren Carl Jung, kişiliği bir bütün olarak görmüş ve "Psişe" olarak isimlendirmiştir. Jung, Psişe'nin düşünme, duygu, duyum ve sezgi olarak dört unsurdan meydana geldiğini vurgulamaktadır (Geçtan, 2008: 161). Allport, kişiliği tanımlarken Freud'un aksine yalnızca bilinçaltı güdülerle yola çıkmamış, gözle görünür güdülere de değinilmesi gerektiğini belirtmiştir (Allport, 1968). Ayrıca, kişiliği oluşturan, bireyleri diğer bireylerden ayıran özelliklerin sinir sisteminden kaynaklandığını ve nörolojik yapıların incelenmesiyle kişilik özelliklerinin belirlenebileceğini belirtmiştir (Burger, 2006: 239). Allport'un kişiliği açıklarken güdülerin tetiklediği davranışlara değinilmesi gerekliliğini vurgulaması, Allport'un düşüncelerinin davranış bilimcilerin düşünceleriyle bağdaştığının göstergesi olarak kabul edilebilir.

Bu tanımlardan yola çıkarak kişiliğin, bireylerin tecrübelerinden, güdülerinden, alışkanlıklarından, tercihlerinden, biyolojik ve fiziksel özelliklerinden oluştuğu söylenebilir. Kişilik, bireyin sahip olduğu kendine has bu özellikleriyle büyüdüğü ve yaşadığı çevrede, kendini ifade etme biçimi olarak tanımlanabilir. Kişilik özellikleri, bireyden bireye farklılık gösterir. Dolayısıyla, her bir bireyi diğer bireylerden ayıran kendine özgü kişilik özellikleri vardır. Ancak araştırmacılar, kişilik kavramını açıklarken kişiliği, temel özellikleri üzerinden ele almaktadır. Kişiliğin temel özelliklerine aşağıdaki alt başlıkta değinilmiştir.

2.1.2. Kişiliğin Temel Özellikleri

Kişilik, bireyin tutarlı bir şekilde sergilediği kendine özgü, onu diğer bireylerden ayırt eden davranışlar bütünüdür (Morgan, 2009: 286). Kişilik, süreklilik gösterir ve kişiliğin uzun zaman içinde tutarlılık göstermesi beklenir (Koç, 2013: 316). Kişiliğin tutarlı olması, bireyin benzer durumlarda benzer davranışlar sergilemesi anlamına gelir. Örneğin, okulda rekabetçi olan bir öğrencinin, çalışma hayatında da rekabetçi olması hatta rekabetçiliğini, yaptığı spor aktivitelerinde, oynadığı oyunlarda da göstermesi beklenmektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2010: 3).

Kişilik kavramının bir diğer temel özelliği ise bireyin sahip olduğu içsel ve dışsal özelliklerdir. Bireyin dışsal özelliklerini, bireyin bedensel görünümü, davranış şekli, bedenini kullanma biçimi ve kendini ifade etme şekli oluşturmaktadır. Bireyin bilgisi, becerisi, tutumu, inancı, amacı, gereksinimi ve güdüsü, bireyin içsel özelliklerini meydana getirmektedir. Kişiliği oluşturan bu içsel ve dışsal özellikler, birbiriyle tutarlılık göstermektedir (Başaran, 2008: 61).

Kişilik, çevre koşullarının etkisiyle değişikliğe uğrar. Çocuklarda ve gençlerde kişilik özellikleri, yaşlılara göre daha hızlı ve daha büyük oranda değişiklik gösterir (Eroğlu, 1995: 139). Aynı zamanda kişiliğin şekillenmesinde aile hayatının ve iş ortamının etkisi vardır. Birey, aile hayatında ve iş hayatında amaçları doğrultusunda hareket eder. Bazı bireyler için iyi olan amaçlar, bazıları için kötü veya yetersiz olabilir. Bu farklılık bireylerin sahip olduğu kişilik özelliklerinin farklılığından kaynaklanmaktadır (Erdoğan, 1991: 247). Bazı kişilik özellikleri, bazı bireylerde hiç bulunmayabilir. Aynı özellikleri taşıyan bireylerde ise sahip oldukları özelliklerin dereceleri ve şiddetleri birbirinden farklılık gösterir (Koç, 2013: 316). Bazıları, iş hayatında ve oynadığı oyunlarda son derece hırslı olabilirken, bazı bireyler iş hayatını yalnızca geçimini sağladığı bir araç, oynadığı oyunları da eğlenmek için bir yol olarak görebilmektedir.

Kişilik, bireyin kendisine hizmet eder. Birey, sahip olduğu kişilik özelliklerini kendi çıkarları doğrultusunda kullanır. Örneğin, birey içine kapanık olmasından yakınsa bile aslında içine kapanık olmayı, çevresine duyduğu güvensizlikten dolayı tercih etmiş olabilir. Kişilik, tüm bu özellikleriyle iç içe geçmiş karmaşık bir yapıya sahiptir. Buradan yola çıkarak kişiliğin temel özellikleri, şu şekilde sıralanabilir (Koç, 2013: 316);

- *Kişilik sürekli ve tutarlıdır.* Kişiliğin sürekli olması, bireyin hangi yaşta olursa olsun sahip olduğu kişilik özelliklerini sergilemesidir. Birey, gençlik yıllarında içe dönük, yalnız olmaktan hoşlanan bir yapıya sahipse ileriki yaşlarında da bu özelliklerini taşıyacaktır. Kişiliğin tutarlı olması ise birey rekabetçi bir bireyse bunu yaşamının her alanında göstermesini ifade etmektedir.
- *Kişilik bütünlüktür.* Kişilik, bireyin dışsal ve içsel özelliklerinin bütünüdür. Dışsal özellikler, bireyin diğer bireyler tarafından gözlemlenebilir davranışlarından ve bireyin kendini ifade etme biçiminden meydana gelmektedir. Kişiliği oluşturan içsel özellikler ise bireyin sahip olduğu ve diğer bireylerin doğrudan gözlemleyemediği özelliklerdir.
- Bireyin sahip olduğu kişilik özellikleri, bireyin *kendi çıkarlarına hizmet eder.* Örneğin, sosyal kişilik özelliğine sahip bireyler, çevresindeki insanlarla iletişim kurmaktan hoşlanmadığı için tek başına katılabileceği bireysel boş zaman aktivitelerini seçebilmektedir.
- *Kişilik özellikleri, dereceleri, yoğunlukları ve mevcudiyetleri bakımından bireysel özellikler taşır.* Örneğin, bazı bireyler, topluluk önünde konuşma veya sunum yaparken hiçbir endişe duymazlar. Ancak, aynı durumda birçok insan farklı düzeylerde heyecan veya endişe duyabilir.

Kişilik özellikleri, boş zaman aktivite tercihlerini de etkileyebilmektedir. Örneğin, bir boş zaman aktivitesi olan turizm hareketine katılmak isteyen birey, seyahat edeceği destinasyonun seçiminde, kişilik özelliklerinin etkisi altında kalabilmektedir (Leung ve Law, 2010). Ayrıca, kişiliği oluşturan özellikler, bireyin seçeceği boş zaman aktivitesinden aktiviteye katılacağı arkadaşın seçimine kadar bireyin yapacağı birçok tercihe yön verebilmektedir (Mannell ve Kleiber, 1997). Örneğin, Plog (1974), alosentrik başka bir deyişle dışadönük özelliğe sahip olan bireylerin keşfedilmemiş turizm bölgelerine bireysel olarak seyahat etmeyi tercih ettiğini belirtmiştir.

2.1.3. Kişiliğin Oluşmasına Etki Eden Faktörler

Bireylerin davranış biçimini etkileyen faktörler, aynı zamanda kişiliğin oluşmasına etki eden faktörlerdir (Eroğlu, 1995: 140). Kişiliğin oluşmasına etki eden faktörler, bireyin yaşadığı çevre, içinde bulunduğu toplum yapısı, doğduğu ve büyüdüğü aile yapısıdır. Bu faktörlerle birlikte bireyin fiziksel görünümü, bireyin sorumluluklarını yerine getirmek için üstlendiği rolü, bireyin zekâsı ve sahip olduğu yetenekleri, kişiliğin oluşmasına etki eden diğer faktörlerdir (Koç, 2013: 316). Araştırmanın bu kısmında bireyin kişilik özelliklerinin oluşmasına etki eden faktörlere yer verilmiştir. Bunlar; ‘‘kalıtım faktörleri’’, ‘‘sosyo-kültürel faktörler’’ ve ‘‘aile faktörüdür’’. Bu faktörler, bireyin kişiliğini etkilemekle birlikte onun beklentilerini, eğilimlerini, alışkanlıklarını, hobilerini ve boş zaman tercihlerini de etkilemektedir.

2.1.3.1. Kalıtım Faktörleri

Birey, insan olmanın gerektirdiği kalıtım özellikleri taşımakla birlikte, kendi soyuna ve ailesine özgü bir takım kalıtım özelliklerini de taşımaktadır (Eroğlu, 1995:140). Başaran (2008: 63) kalıtımı, ‘‘bireyin döllenme sırasında annesinden ve babasından gelen kromozomlardaki genler aracılığıyla aldığı ve çevre değişkenleriyle etkileşerek kişilik özelliklerine dönüştürebileceği gizli güç’’ olarak tanımlamıştır. Kromozomlardan gelen genler, annede ve babada bulunan kalıtım özelliklerini taşıyan birimlerdir (Başaran, 2008: 63).

Çocukların bazı özellikleri ebeveynlerinden aldıkları düşüncesi, toplumda oldukça yaygındır. Bu düşünce ‘‘annesinin oğlu/kızı, babasından almış bu huyu’’ şeklindeki söylemlerde görülebilir. Anne ve babadan genler aracılığıyla çocuğa aktarılan kalıtım özellikleri, boy ve göz rengi gibi fiziksel özelliklerin yanında, kişiliği etkileyen kıskançlık, çekingenlik ve sinirlilik gibi duygusal özellikleri de kapsamaktadır (Koç, 2013: 341). Bu özelliklerin yanında kalıtım faktörleri, bireyin geçmişteki atalarının yaptığı faaliyetlerini ve eylemlerini ifade etmektedir. Atalarının yaptığı faaliyetler, bireyin yeteneklerini ve boş zaman tercihlerini etkilemektedir (Hazar, 2009: 19). Örneğin, uzun mesafe koşucularının Etiyopya’dan çıkması tesadüf değildir. Geçmişe bakıldığında ilk insanların, Etiyopya’dan Güney Afrika’ya kadar olan toprakların çeşitli bölgelerinde

yaşadığı bilinmektedir. İlk insanların yaşam şekli, avcılık ve toplayıcılık üzerine kuruluydu (Ponting, 2000: 29-30). Bu bağlamda, Etiyopya'dan Güney Afrika'ya kadar olan geniş bir coğrafyada avcılık yapmış atalara sahip olan Etiyopyalılar fiziksel yapılarını, kalıtım yoluyla atalarından almaktadırlar. Bu coğrafyada doğan bireylerin ince, uzun ve dayanıklı yapıya sahip olmaları, kalıtımsal özelliğin bir sonucudur. Bireylerin kalıtım özellikleri onların yaşam biçimlerini, yaptığı sporları ve boş zaman tercihlerini etkileyebilmektedir. Dolayısıyla, Etiyopyalıların uzun mesafe koşularını tercih etmesinin, atalarından aldıkları fiziksel özelliklerden kaynaklandığı varsayılabilir.

2.1.3.2. Sosyo-Kültürel Faktörler

Kişiliğin oluşumunu etkileyen faktörler, yalnızca kalıtım veya yalnızca çevre faktörü değildir. Kişilik, kalıtım ve çevrenin ortak etkileşiminden oluşur. Çevre, bireyin yaşamını etkileyerek onu değiştiren, geliştiren faktörler bütünüdür (Başaran, 2008: 64). Birey, yaşadığı toplumun kültüründen etkilenmektedir. Birey, bazı kişilik özelliklerini, seçme şansı olmadan yaşadığı toplumun kültürel özelliklerinden alır (Eroğlu, 1995: 142).

Bireyin sosyo-kültürel çevreden etkilenmesi, aslında öğrenme sürecini ifade etmektedir. Öğrenme, bireyin elde etmiş olduğu tecrübeleri sonucunda davranışlarında meydana gelen değişimlerdir (Goldstein, 1981: 233). Kültürel değerler ve sosyo-kültürel normlar, soyut kavramlardır. Birey, bu soyut kavramları algılayarak hafızasına yerleştirir ve zaman içinde davranışlarına yansıtarak somutlaştırabilir. Her bireyin toplumun standart normlarını algılama biçimi farklı olabilir. Buna bağlı olarak öğrenme, farklı seviyelerde ve derecelerde gerçekleşebilir. Öğrenme ve algılamadaki bu farklılıklar, bireyi toplumun geri kalanından ayıran özelliklerini oluşturur (Eroğlu, 1995: 144).

Alanyazında boş zaman tutumunun kültürlere göre farklılaştığına yönelik çalışmalar vardır. Bu çalışmalardan biri, Chung ve Philips (2002) tarafından yapılmıştır. Araştırma, Tayvan ve Amerika'daki lise öğrencileri üzerinedir. Araştırmada öğrencilerin boş zaman tutumları incelenmiştir. Çalışma kapsamına alınan öğrencilerin boş zaman tutumları, milliyetlerine göre farklılık göstermiştir. Tayvanlı öğrencilerin, Amerikalı öğrencilere kıyasla boş zaman aktiviteleriyle ilgili daha olumlu tutumlara sahip olduğu, araştırma sonucunda ortaya çıkarılmıştır (Chung ve Philips, 2002).

İrk ve sosyo-kültürel özellikler ile boş zaman aktivite tercihleri arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışmada, Latin Amerikalı olmayan siyahiler, Latin Amerikalı olmayan beyazlar ve Latin Amerikalılar karşılaştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda, Latin Amerikalıların boş zamanlarında fiziksel aktiviteleri tercih etmediği, Latin Amerikalı olmayan beyazların ise Latin Amerikalı olmayan siyahilere göre boş zaman aktivitesi olarak fiziksel aktiviteleri tercih ettiği belirlenmiştir (Marquez, Neighbors ve Bustamante, 2010). Buradan da anlaşılacağı gibi, bireyin sosyo-kültürel özellikleri, tercih ettiği aktivite türünü etkilemektedir.

Sosyo-kültürel faktörler bireyin, bir boş zaman aktivitesi içinde yer alan turizm tercihini de etkilemektedir. Örneğin, Avrupalı bir turist, seyahat tercihlerinde yiyecek- içecek açısından Çin ve Japonya gibi kendi mutfak kültürüne uzak ülkeleri daha az tercih etmektedir. Bu nedenle, Avrupalı turistlerin, Amerika ve Akdeniz çanağında yer alan kendi mutfak kültürüne yakın bölgeleri tercih ettiği görülebilmektedir (Eurostat, 2012). Benzer bir çalışma, Almanya’da yaşayan Türkler üzerine yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda Almanya’da yaşayan Türklerin seyahat tercihlerinin sahip oldukları sosyo-kültürel özelliklerden etkilendiği ve kendi kültürlerine yakın destinasyonlarda tatillerini geçirmek istedikleri belirlenmiştir (Batman, 2013). Sosyo-kültürel faktörler, bireyin katılmak istediği turizm türünü de etkilemektedir. Örneğin; özel ilgi turizmi kapsamında ele alınan hüzün turizmi, bireyin sahip olduğu sosyo-kültürel faktörlerden etkilenir. Hüzün turizmi, savaş alanları, hapishaneler ve soykırım anıtları gibi toplumsal hafızada iz bırakan destinasyonlara yönelik turizm hareketidir (Kurnaz, Çeken ve Kılıç, 2013). Yapılan bir araştırmada, hüzün turizmi kapsamında seyahat eden turistlerin, atalarının yaşadığı duyguları yaşamak ve tarihe tanıklık etmek için seyahate katıldıkları sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla, turizm olayına katılan bireylerin kendi kültüründen ve geçmişinden etkilendiği sonucuna varılabilir (Kurnaz, Çeken ve Kılıç, 2013).

2.1.3.3. Aile Faktörü

Aile, bireyin sosyo-kültürel değerleri öğrenmeye başladığı ilk ortamdır. Çocuklar, ebeveynlerini örnek alarak hem sosyo-kültürel değer ve normları hem de özel davranış biçimlerini öğrenirler (Eroğlu, 1995: 144). Bireyin aile üyeleriyle olan bu ilişkileri, kişiliğin oluşmasına etki etmektedir. Yapılan bir araştırmada demokratik bir yapıya sahip

olan ailelerin çocuklarının daha rahat bir kişiliğe sahip olduğu, daha akılcı davrandığı ve sosyal hayatında daha aktif olduğu görülmüştür (Pervin, 1970: 11). Orlick (1974) tarafından yapılan araştırmaya göre, çocukların katıldıkları aktivitelerde ebeveynlerinden etkilendiği ve çocukların ebeveynlerini rol model olarak gördükleri ortaya çıkarılmıştır. Araştırmada küçük yaşta spora başlayan çocukların ailelerinde spor yapan veya spora ilgi duyan kişilerin olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışmaya benzer bir çalışma Ulusoy (2002) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmaya göre, boş zamanlarında sporla ilgilenen ebeveynlere sahip çocuklar, gelecek yaşamlarında boş zaman aktivite tercihlerinde aile faktöründen etkilenecek sportif aktiviteleri tercih etmektedir. Siegenthaler ve O'Dell (2000), aile üyelerine yönelik yaptıkları bir araştırmada, eşlerin boş zaman tutumunu ve boş zaman aktivitelerinden duydukları memnuniyeti ölçmüşlerdir. Araştırma sonucunda, eşlerin boş zaman tutumu ile boş zaman aktivitelerinden duyulan memnuniyet arasında benzerlikler bulmuşlardır. Dolayısıyla, bireyin tercih ettiği aktivite ve o aktiviteden duyduğu memnuniyet, bireyin ailesinin katıldığı aktiviteler ve aktivitelere duyduğu memnuniyet düzeyiyle yakından ilişkilidir.

Kişiliğin karmaşık bir yapı içermesi, kişiliğin deneysel tasarımlardan çok kuramsal yapılarla açıklanmasına neden olmuştur (Öztabağ, 1983: 173) Bu nedenle, alanyazın incelendiğinde, kişiliği açıklayabilmek için farklı kişilik kuramlarının mevcut olduğu göze çarpmaktadır. Söz konusu kuramlar, bu tez çalışmasında başlıklar altında verilerek, bu kuramlarla boş zaman davranışları arasındaki ilişkiye değinilmiştir.

2.1.4. Kişilik Kuramları

Kişiliğin nasıl oluştuğu, hangi faktörlerden etkilendiği, nasıl geliştiği, özelliklerinin neler olduğu, bireyin hangi durumlarda nasıl tepki verdiği gibi konular, kişilik kuramları kapsamında ele alınmaktadır. Kişilik kuramları, farklı kaynaklarda farklı şekilde sınıflandırılmıştır. İnanç ve Yerlikaya (2010), bu kuramları; psikodinamik kuramlar, davranışçı ve bilişsel kuramlar, araştırma odaklı kuramlar, insancıl kuramlar şeklinde ele almıştır. Morgan (2009), kuramları üç ana başlık altında toplamış ve treyt kuramları, durum kuramları ve sosyal davranış kuramları şeklinde sınıflandırmıştır. Öztabağ (1983), kişilik kuramlarını fizyolojik esasa dayanan kuramlar, Psikoanalitik Kuram, özellik

kuramları, gelişim kuramları, dinamik kuramlar ve öğrenme kuramları olarak sıralanmıştır. Başaran (2008), kişilik kuramlarının örgütsel davranış açısından önemli olanlarını incelemiştir. Kuramları, Psikanalitik Kişilik Kuramı, Psikososyal Bunalım Kuramı, Temel Kaygı Kuramı, Üstünlük Arama Kuramı, Kişilerarası İlişki Kuramı, Özgürlükten Kaçma Kuramı ve Olgunlaşma Kuramı şeklinde ele almıştır. Plotnik (2009), kişilik kuramlarını dört ayrı başlıkta ele alarak, Psikodinamik Kuram, insancıl kuramlar, sosyal bilişsel kuramlar ve Ayırıcı Özellik Kuramı şeklinde incelemiştir.

Alanyazındaki çalışmalardan da anlaşılacağı gibi kuramların farklı çalışmalarda farklı biçimde sınıflandırıldığı anlaşılmaktadır. Bu tez çalışmasında ise Burger (2006) tarafından ayrıntılı bir şekilde sınıflandırılan ve altı genel başlık etrafında ele alınan kişilik kuramları temel alınmıştır. Bu durumun nedeni, Burger'ın yaptığı sınıflandırmanın tüm kişilik kuramlarını kapsadığının görülmesidir. Söz konusu kişilik kuramları; Psikanalitik Kuram, Ayırıcı Özellik Kuramı, Biyolojik Kuram, İnsancıl Kuram, Davranışçı ve Sosyal Öğrenme Kuramı ve Bilişsel Kuram'dır. Bu kuramların öne sürdüğü temel esaslar ve bu kuramların temsilcileri, Tablo 1'de gösterilmiştir. İzleyen başlıkta psikanalitik kuram ele alınmaktadır.

Tablo 1. Kişilik Kuramları

Kuram	Açıklama	Kuramın Temsilcileri
PSİKANALİTİK KURAM	Bireylerin davranışlarındaki farklılığın bilinçaltı sisteminden kaynaklandığını ileri sürer.	Sigmund Freud, Cari Jung, Alfred Adler, Erik Erikson, Karen Horney, Harry Stack Sullivan, Erich Fromm
AYIRICI ÖZELLİK KURAMI	Bireyin ayırıcı özelliklerini oluşturan ve onu diğer bireylerden ayıran farklı kişilik özelliklerinin olduğunu belirtir.	Gordon Allport, Henry Murray, Raymond Cattell
BİYOLOJİK KURAM	Bireyler arasındaki kişilik farklılıklarını kalıtsal özelliklerle ve fizyolojik süreçlerle açıklar.	Hans Eysenck
İNSANCIL KURAM	Bireylerin, kendi eylemlerinden büyük oranda sorumlu olduğunu varsayarak, bireyin kendisi ve doğasıyla uyum içinde olabilmek için bilinçli bir şekilde davrandığını belirtir	Cari Rogers, Abraham Maslow, Mihaly Csikszentmihayli
DAVRANIŞSAL ve SOSYAL ÖĞRENME KURAMI	Bireyin tutarlı davranış kalıplarının koşullanma ve beklentiler sonucunda oluştuğunu varsayar.	John B. Watson, B.F Skinner, Julian B. Rotter, Albert Bandura.
BİLİŞSEL KURAM	Kişilik özelliklerinin bireyden bireye farklılık göstermesinin bireylerin bilgiyi işleme yöntemlerindeki farklılıklardan kaynaklandığını savunur.	Kurt Lewin, George Kelly, Albert Ellis

Kaynak: Burger, 2006: 25-641'den derlenmiştir.

2.1.4.1. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik Kişilik Kuram; bazı kaynaklarda (İnanç ve Yerlikaya, 2010; Plotnik, 2009; Öztabağ, 1983) Psikodinamik Kuram, bazı kaynaklarda ise Durum Kuramları (Morgan, 2009) olarak ele alınmaktadır. Psikanalitik Kuram, Sigmund Freud tarafından ele alınmış ve onu izleyenler (Alfred Adler, Carl Jung, Erik Erikson, Karen Horney, Harry Stack Sullivan, Erich Fromm) tarafından geliştirilmiştir (Başaran, 2008: 69).

Freud, kişiliğin bireyin bebeklik ve çocukluk dönemlerinde geliştiğini belirtmiştir (Öztabağ, 1983: 186). Ayrıca, bireyin davranışlarını yönlendiren bilinçdışı etkenler olduğunu ifade eder (İnanç ve Yerlikaya, 2010: 9). Freud (1920), çocuğun oyun oynarken yaşadığı duyguları yansıttığını ve çocuğun oyun oynadığı sırada bilinç dışı davranışlar sergilediğini belirtmiştir (Özdoğan, 1997). Bu kurama göre boş zaman aktivitelerinden biri olan oyun oynamanın, küçük yaşlarda dahi kişilik özelliklerinden etkilendiği ve çocuğun kişiliğini yansıttığı söylenebilir. Ayrıca Freud'a göre, aktif bir şekilde spor yapmak veya oyun oynamak, bireyin yaşamış olduğu çeşitli engellemelerden kaynaklanan kaygının dışarıya yansımalarıdır. Katıldığı oyun sırasında birey zekasını, duygularını ve yeteneklerini deneme şansı bularak bu özelliklerini geliştirme fırsatı elde edecektir (Özoğlu, 1976; Akt., Kılbaş Köktaş, 2004). Yine Freud'a göre saldırgan bir sporla uğraşmak, bireyin bilinçaltısındaki saldırgan dürtülerin dışa vurulma şeklidir (Burger, 2006: 82).

Alfred Adler, Psikanalitik Kuram'ı savunan grubun ilk üyesidir. Adler'e göre bireyin davranışlarının nedenleri, çevresinde gelişen olaylarda aranmamalıdır. Aksine bireyin davranışlarını etkileyen unsurlar, çevredeki olayların kişi tarafından nasıl algılandığı ve yorumlandığıyla ilgilidir (Geçtan, 2008: 119). Adler, Freud'dan farklı olarak bireyin davranışlarının, çevresine üstünlük kurma (striving for superiority) çabasıyla kaynaklandığını ve bireyin bu davranışlarını, sahip olduğu aşağılık duygusundan kurtulmak için sergilediğini ileri sürmektedir. Örneğin, bireyin yaptığı sporda başarılı olması, onun aşağılık duygusundan kurtulmasını sağlayacaktır (Burger, 2006: 152).

Carl Jung, Freud'un bilinçdışı kavramını geliştirmiş ve nesilden nesile aktarılan "ortak bilinçdışından" (collective unconscious) söz etmiştir. Jung, bireyin davranışlarının geçmişten etkilendiğini ancak gelecekteki amaçları doğrultusunda şekillendiğini belirtmiştir (Eren, 2007: 88). Bazı kaynaklarda ortak bilinçdışı kavramı, "ırk bilinçdışı"

şeklinde de geçmektedir. Jung, bireyin atalarından aldığı fiziksel özellikler gibi bilinçaltı psişik özelliklerini de (düşünme, duygu, duyum ve sezgi) atalarından aldığını savunmuştur (Burger, 2006: 157). Jung, bireyin atalarından aldığı bu psişik özellikleri, ‘‘ortak bilinçdışı’’ olarak nitelendirmektedir. Bu psişik özellikler, iki tür tutuma neden olmaktadır. Jung, psişik özelliklerin içsel ve öznel dünyaya yönelmesi ile içe dönük yapının; bu özelliklerin dış ve objektif dünyaya yönelmesi ile dışa dönük yapının ortaya çıkacağını ifade etmiştir (Eroğlu, 1995: 156). Psişik özelliklerden herhangi birinin baskın olduğu, içe dönük veya dışa dönük kişilik tipleri birbirlerinden farklı özellikler göstermektedir. Örneğin Jung, dışa dönük duyum özelliği yüksek olan kişilik tipinin içe dönük duyum özelliği yüksek olan kişilik tipinden farklı olarak kendini sanat ve müzik aracılığıyla ifade edebileceğini belirtmiştir (Burger, 2006: 191).

Psikanalitik Kuram’ı geliştirenlerden biri de, Eric Erikson’ dur. Erikson, sosyal ve tarihsel faktörlerin kişiliği biçimlendirdiğini belirterek, egonun doğuştan bireyin içinde yer aldığını, ancak egonun ortaya çıkışının kültürel bir çevrede gerçekleştiğini vurgulamıştır. Ayrıca, kişiliğin gelişiminin yaşam boyu olduğunu belirterek Psikanalitik Kuram’ı zenginleştirmiştir. Çocukluk dönemi içinde yer alan, üç ve beş yaş aralığını oluşturan oyun çağının önemine vurgu yapmıştır (İnanç ve Yerlikaya, 2010: 164). Çocuklara bu yaşlarda diğer çocuklarla nasıl oyun oynayacaklarının, aralarında bir anlaşmazlık çıktığı zaman nasıl çözüme kavuşturacaklarının öğretilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Kendine oyun arkadaşı bulan, oyunlar veya başka sosyal etkinlikler düzenlemeyi öğrenen çocuklar, girişkenlik yönünü geliştirir ve amaçları doğrultusunda başarıya isteği duyar. Girişkenlik yönü eksik kalan çocuklar, zaman içinde suçluluk duygusu hisseder ve sosyal ortamlarda bulunmak istemez (Burger, 2006: 166). Erikson’un çocukluk dönemindeki oyun çağına önem vermesinden, bir boş zaman aktivitesi içinde yer alan oyunun, bireyin kişiliğinin gelişmesinde önemli olduğu sonucuna varılabilir.

Karen Horney, bireyin davranışının doğuştan gelen kalıtsal özelliklerden çok davranışın toplumsal etkilerle belirlendiği düşüncesiyle Psikanalitik Kuram’a katkıda bulunmuştur (Burger, 2006: 171). Horney’e göre (Akt: Eren, 2007, s.89) kişiliğin temel unsuru, bireyin çevresine karşı duyduğu korku ve endişedir. Bireyin bu endişesi ve korkusu, bulunduğu çevredeki baskılardan dolayı kendi özüne yabancılaşması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Horney, bireyin ancak kendi özüne döndürülmesiyle bu kaygılardan ve endişelerden kurtulabileceğini belirtmektedir. Bireyin özü ile anlatılmak

istenen; mizacı, yetenekleri, kapasitesi ve yatkınlıklarıdır. Birey, kendine ait bu özelliklerini ancak dış dünya ile etkileşimi sonucunda geliştirebilmektedir. Bireye çevresi tarafından fırsat tanındığında, birey kendine özgü nitelikler geliştirebilecek ve kendini gerçekleştirebilecektir (İnanç ve Yerlikaya, 2010: 98). Bireyler, kendi özünü oluşturan yeteneklerini ve yatkınlıklarını boş zaman aktiviteleriyle keşfedebilir ve kendini gerçekleştirmenin yolunu bulabilirler.

Harry Stack Sullivan'a (1953) göre kişilik, bireyin yaşamını niteleyen ve yaşamını özelleştiren kişilerarası etkileşimin sonucunda ortaya çıkan kalıcı örüntülerdir. Bireyin kişilerarası ilişkilerden uzak durması ve başka bireylerle iletişim kurmadan yaşaması, sağlıklı bir kişiliğe sahip olmasını engellemektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2010: 136). Başka bireylerle iletişim kurmadan kişiliğin oluşması mümkün değildir. Birey, doğumundan ölümüne kadar başka bireylerle iletişim halindedir. Bu durumda kişiliğin incelenmesi, bireyin kendisinin incelenmesi değil, bireyin başka bireylerle etkileşimi sonucunda ortaya çıkan durumların ve davranışların incelenmesidir (Başaran, 2008: 75). Sullivan'a (1953) göre kişilerarası etkileşim, düşsel ilişkileri de kapsamaktadır. Diğer bir ifade ile tek başına yaşayan bir kimse, kişilikten yoksun değildir (Ewen, 2014). Düşsel ilişkiler, Livingston'un parasosyal kuramıyla ilişkilendirilebilir. Birey, izlediği dizi veya filmdeki karakterlerle ilişki kurduğunu düşünebilir (Livingston, 1988). Bu nedenle, toplumdan kendini soyutlayabilir. Birey, ister boş zaman aktivitelerinden biri olan televizyonda film veya dizi izleme sonucunda hayali arkadaşlıklar kursun ister sosyal hayatta (örneğin, sinemada, kafede, parkta) arkadaşlıklar edinsin, bireyin kişiliğinin oluşması için kişilerarası ilişkilere gereksinim vardır.

Erich Fromm, kişiliğe etki eden tarihsel, ekonomik, sosyolojik ve antropolojik faktörlere odaklanmıştır. Fromm'a (1941) göre bireyler, yalnızca fizyolojik gereksinimlerinin doyurulmasıyla yetinmezler. İnsanoğluna ait olan ve insan kültürünün gelişimi sürecinde ortaya çıkan varoluşsal gereksinimlerinin de doyurulması gerekmektedir. Birey, edilgen rolüyle yetinmek istememektedir. Böylece birey, çevresine anlamlı etkilerde bulunmaya çalışır. Varoluşsal gereksinimlerini ise aktif bir birey olarak sanat ürünleri üretmek gibi yaratıcılık yönünü ortaya çıkaran aktivitelerle karşılayabilir (İnanç ve Yerlikaya, 2010: 117). Fromm (1941), ebeveynlerin çocuklarının aktif birey olma arzularını engelledikleri takdirde, çocukların yaratıcılık yönlerinin yerine saldırganlık ve ölüseverlik (hastalıklı şeylere duyulan ilgi, canlı varlıkları cansız varlıklara dönüştürme isteği, canlı yapıları yok

etme arzusu) gibi davranışlarla varoluş gereksinimlerini karşılamak isteyeceklerini belirtmiştir. Ebeveynler çocuklarının saldırganlık ve ölüseverlik yönünü bastırarak, yaratıcılık yönünü açığa çıkarmak için çocuklarının özgürce kendilerini ifade edebilecekleri ve başka bireylerle olan ilişkilerini kuvvetlendirebilecekleri aktivitelere katılmalarını sağlayabilirler.

2.1.4.2. Biyolojik Kuram

Kişilik kuramlarını ele alan bazı kaynaklarda Biyolojik kuram/yaklaşım farklı şekillerde incelenmiştir. Cüceloğlu (1991), Biyolojik Kuram'ın savunucularından biri olan Hans Eysenck'in kişilik kuramını Özellik Yaklaşım'ı içinde ele almıştır. Erdoğan (1991) ise Hans Eysenck'in kişilik kuramına Hiyerarşik Kişilik Kuramı başlığı altında yer vermiştir. İnanç ve Yerlikaya (2010), Biyolojik Kuram'ı araştırma odaklı kuramlar kapsamında incelemiştir.

Biyolojik açıdan kişiliği inceleyen araştırmacılar, bireysel özellikleri genlerle açıklamaya çalışmışlardır. Bu amaçla araştırmacılar, aile tarihçesi yöntemi ve soya çekim yöntemi ile ikiz olan bireylerin kişisel özelliklerini incelemiştir. Galton (Akt: Erdoğan, 1991, s.252) aile tarihçesi yöntemiyle kalıtım ve kişisel özellikler arasındaki ilişkiyi incelemiş ve genlerle nesilden nesile aktarılan kişilik özelliklerinin olduğunu belirtmiştir. Tyron (Akt: 1991, s. 252) ise soya çekim yöntemiyle zekânın kalıtımla ilişkili olduğu sonucuna varmıştır.

Eysenck, bireylerde bulunan kişilik özelliklerinin üçte ikisinin biyolojik etmenlerden oluştuğunu varsaymaktadır (Eysenck, 1982). Eysenck, kişiliği "hiyerarşik yapılaşma" biçiminde ele almaktadır. Bu yapılaşmaya göre kişiliğin en alt düzeyinde gen özellikleri yer almaktadır (Pervin, 1970). İkinci basamak "alışılmış davranışlar düzeyi"dir. Bireyin benzer durumlarda benzer özellikler sergilemesi, bu basamak altında ele alınır. Üçüncü basamak ise "eğilimler düzeyi"dir (Usal ve Aslan, 1995: 92). Bireyin alışkanlıklarının, ayırıcı özellikleri dolayısıyla onu diğer bireylerden ayıran özelliklere dönüşmesi, üçüncü basamakta yer alır. Örneğin; bir öğrencinin öğle tatilinde arkadaşlarıyla vakit geçirmesi, sohbet etmesi birinci basamakta yer alırsa bu öğrencinin her öğle tatilini aynı şekilde geçirmesi, ikinci basamakta yer alan alışılmış davranışa örnek olabilir. Eğer öğrenci

yalnızca okul arkadaşlarıyla değil okul dışında da başkalarıyla sohbet edip vakit geçiriyorsa bu durum, bireyi diğer bireylerden ayıran özelliği olarak üçüncü basamağa örnek verilebilir (İnanç ve Yerlikaya, 2010: 273).

Eysenck (1994), çalışmalarında kişilik tiplerini üç boyutta incelemiştir. Bunlar; dışadönüklük, nevrotizm ve psikotizmdir. Dışadönük bireyler girişken, cana yakın, aktif ve konuşkan bireylerdir. Bu bireyler, tek başına olmayı tercih etmezler, bunun yerine başkalarıyla vakit geçirmekten hoşlanırlar. Heyecan verici aktivitelere katılırlar. İçe dönük bireyler ise sessiz, çekingen ve çok fazla arkadaşı olmayan kişilerdir. Bu bireyler, başkalarıyla vakit geçirmektense tek başlarına olmayı tercih ederler (Eysenck ve Eysenck, 1985). Dışa dönük bireyler, arkadaşlarıyla bulunduğu eğlenceli sosyal ortamlarda bulunmak isterler (Lucas, Diener, Grob, Suh ve Shao, 2000). Nevrotikler, kararsız ve duygusaldırlar. Kolay heyecanlanır, kolay öfkelenir ve kolay depresyona girerler. Karşılıklarına çıkan küçük engellerde bile duygusal tepkiler verirler. Psikotikler ise bencil, saldırgan ve anlayışsızlardır (Eysenck, 1982: 11).

Bireylerde kalıtsal olduğu düşünülen bir diğer özellik de mizaçtır. Mizaç ile anlatılmak istenen, bireyin belirgin kişilik özelliklerinden çok kişilik eğilimleridir (Burger, 2006: 352). Bireylerde üç mizaç boyutu vardır. Bunlar duygusallık, etkinlik ve sosyalliktir (Buss ve Pulmin, 1984). Çok ağlayan, öfkelenen, morali çabuk bozulan veya sinirlenen bireyler, duygusal mizaca sahiptir. Etkinlik, bireyin sahip olduğu enerji düzeyini açıklamak için kullanılır. Etkinlik mizacına sahip olan çocuklar, hep hareket halindedirler ve hareketli oyunları tercih ederler. Bu mizaca sahip olan yetişkinler ise hep ayaktadırlar ve boş zamanlarında hareketli aktivitelerde bulunurlar. Sosyal mizaca sahip olma, kişinin başkalarıyla yakınlık kurması ve başkalarıyla iletişim kurmasıdır. Sosyal mizaçlı çocuklar, başka çocuklarla iletişime geçer ve oyun arkadaşı ararken yetişkinler ise arkadaşlarıyla vakit geçirmekten hoşlanır (Burger, 2006: 353). Dolayısıyla biyolojik kuramda bireyin bazı özelliklerini genlerden aldığı görülmektedir. Bu özellikler, bireylerin kişilik özelliklerini oluşturur. Genlerden gelen özellikler, bireyin davranışlarını, alışkanlıklarını ve aktivite tercihlerini etkilemektedir.

2.1.4.3. İnsancıl Kuram

İnsancıl Kuram/Yaklaşım, Benlik (Kendilik) kuramı şeklinde de alanyazında yer almaktadır (Cüceloğlu, 1991). Bu yaklaşımı diğer kişilik kuramlarından ayıran nokta, bireyin davranışlarından bireyin kendisinin sorumlu olduğunu savunmasıdır. İnsancıl Yaklaşım, bireyin davranışlarının özgür irade ile ortaya çıktığını ileri sürmektedir (Burger, 2006: 416). Freud, bireyin davranışlarının bilinçaltı dürtülerin etkisiyle ortaya çıktığını belirtirken İnsancıl Yaklaşım, bireyin kendisi ve doğasıyla uyum içinde olabilmek için bilinçli bir şekilde davrandığını belirtmektedir (Cüceloğlu, 1991: 427). İnsancıl yaklaşım, bireylerin geçmişi ya da geleceği hakkında düşüncelerini zaman kaybı olarak görür. Bireyin potansiyelini tam olarak kullanabilmesi için bugüne odaklanması gerektiğini belirtir (Burger, 2006: 420).

Carl Rogers, insancıl bakış açısını savunan öncülerdendir. Rogers (1961), kişiliğin bireyin kendini gerçekleştirme dürtüsünden etkilendiğini vurgulamıştır. Rogers, bireylerin yaşadıkları hayatın, yalnızca temel gereksinimleri karşılamaktan ibaret olmadığını, bireylerin belli amaçlar doğrultusunda çaba sarf ettiğini ve varoluş noktasına doğru ilerlediklerini vurgulamıştır. Bu varoluş noktasına ‘potansiyelini tam kullanan kişi’ adını vermiştir (Burger, 2006: 420, 424).

Rogers, bireylerin kendini gerçekleştirme isteğiyle güdülendiklerini belirtmiş ve kendini gerçekleştirme isteğinin doğuştan geldiğini vurgulamıştır. Bu yaklaşıma göre bireyin kendini gerçekleştirme süreci, aktif bir süreçtir. Birey, kendi kapasitesi yönünde gelişmek ve üretmek istemektedir (Rogers, 1959). Doğuştan getirilen bu istek, ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri koşulsuz saygıyla ve sevgiyle gerçekleştirilebilir. Çocuklar, ebeveynlerinin onaylamadıkları bir davranışta bulunduğu anda ebeveynler, çocuklarına sevgilerini göstermezler. Ebeveynlerin istediklerini yapan çocuklar ise ebeveynlerinin sevgisini hissederler. Kendi davranışları sonucunda sevgi görmeyen çocuk, zaman içinde yalnızca ebeveynin onay verdiği davranışlarda bulunmaya başlar. Kendi zayıflıklarını, hatalarını ve kapasitesini öğrenemeyen çocuk, potansiyelini tam olarak kullanan bir yetişkin olmaktan uzaklaşır (Burger, 2006: 428).

İnsancıl Yaklaşım’ın savunucularından biri de Abraham Maslow’dur. Maslow da Rogers gibi Gereksinimler Hiyerarşisi’nin en üst basamağında yer alan kendini gerçekleştirme isteğinin doğuştan geldiğini belirtmektedir (Maslow, 1970). Maslow’un Gereksinimler

Hiyerarşisi'nde (1943) yer alan her bir basamağın bireyin kişiliği üzerinde etkili olduğu düşünülebilir. En üst kademedeki yer alan kendini gerçekleştirmenin bir yolu da bireyin yaratıcılığını ve yeteneğini ortaya çıkarabilecek boş zaman faaliyetlerine katılmasından geçmektedir (Mills, 1985). Bireyin yeteneği, bireyin kişiliğini oluşturan ve kişiliğinin bir parçası haline gelen etkenlerden biridir (Terman ve Oden, 1959; Akt., Morgan, 2009). Dolayısıyla, kişiliğin önemli bir parçası olan yeteneğin, bireyin katılmak istediği boş zaman faaliyetlerinin seçiminde etkili olduğu söylenebilir.

1990 yılında Csikzentmihalyi tarafından ortaya çıkarılan Akış Teorisi'ne göre, kişi serbest zaman aktivitelerinde deneyimini üst seviyeye çıkarmak için kişisel becerileri ile katılacağı aktivitenin zorlukları arasında mutlak bir dengeyi kurmak zorundadır (Massimini ve Carli, 1986'dan aktaran Hills vd., 2000). Csikzentmihalyi (1990), kişinin seçtiği aktivitenin zorluk derecesi, kişinin yeteneğinden yüksek ise katılmış olduğu aktivitenin sıkıcı ve bunaltıcı bir hal alacağını belirtir. Bunun aksine, katılımcının katıldığı aktivitenin zorluğunun katılımcının yeteneğinden düşük olduğu durumlarda ise zevksiz ve usandırıcı bir durumun ortaya çıkacağını vurgulamıştır (Hills vd., 2000).

Rogers ve Maslow'dan sonra insancıl yaklaşımın savunucuları ve bu görüşün dışındaki araştırmacılar tarafından ele alınan konular, insancıl yaklaşım kuramına önemli katkılarda bulunmuştur. Bu konulardan biri, yalnızlıktır. Yalnız bireyler, içe dönük ve kaygılı bir yapıya sahiptir (Russell ve diğerleri, 1980). Bu bireyler, başkalarına güvenmekte zorluk yaşarlar (Rotenberg, 1997). Dolayısıyla yalnız bireyler, arkadaşlarıyla vakit geçirmekten hoşlanmaz ve sosyal ortamlarda bulunmayı tercih etmezler (Archibald, Bartholomew ve Marx, 1995). Sergin ve Flora (2000), yalnız olan bireylerin, sosyal becerisi gelişmediği için yalnız kaldıklarını belirtmiştir. Sosyal becerisi gelişmemiş bireyler, konuşmaya başlamakta zorluk yaşadıkları için edilgen rol üstlenirler (Vitkus ve Horowitz, 1987). Ebeveynler, çocuklarının aktif bir birey olarak yaşamına devam edebilmesi ve yetişkinlik döneminde yalnızlık çekmemesi için çocuklarını, sosyal yönünü geliştirebilecek ve başka bireylerle iletişime geçebilecek aktivitelere yönlendirebilirler.

İnsancıl yaklaşımın bir diğer konusu da, öz saygıdır. Öz saygı, bireyin kendisini; başkalarının ise bireyi değerlendirmesi sonucunda ortaya çıkar. Birey, okul çağında hocaları tarafından, iş yaşantısında da üstleri tarafından değerlendirilir. Benzer şekilde, boş zamanlarında yaptığı aktivitelerde örneğin sporda, oynadığı satrançta kendisini

başkalarıyla kıyaslar. Bu rekabet sonucunda birey, hem başarıyla hem de başarısızlıkla karşılaşır. Kendine saygısı düşük olan bireyler, başarısızlıklar sonucunda pes ederler. Başarısızlıklarının nedenlerini kendilerinde değil başka nedenlerde ararlar. Öz saygısı yüksek olan bireyler, başarısızlıkla karşılaştığı zaman bir sonraki sefere daha çok çalışırlar ve kendilerini geliştirirler (Burger, 2006: 486-494). Ebeveynler, çocuklarını yetenekleri ve kapasiteleri doğrultusunda doğru aktivitelere yönlendirirse birey, çocuk yaşta öz saygısını kazanabilir.

2.1.4.4.Davranışçı Kuram/Sosyal Öğrenme Kuramı

Davranışçı kuramlar, bireylerin gözlemlenebilir davranışlarına odaklanmıştır. Bireyin bilinçaltı ve biyolojik süreçleriyle ilgilenmemiş, bilimsel olarak gözlemlenebilen davranışlarını ele almıştır (İnanç ve Yerlikaya, 2010: 177). Davranışçı psikologlar için imge, ruh ve bilinç sözcükleri anlamsızdır. Davranışçı yaklaşımı savunan psikolog Watson, bilincin bireyin üzerindeki etkilerini kabul etmeyerek bunun ispatlanamaz olduğunu vurgulamıştır (Watson ve Mcdougall, 1929). Davranışçı yaklaşımın konusu, bireyin çevresine karşı ayırt edici tarzda gösterdiği hareketlerdir (Schultz ve Schultz, 2002: 384).

Watson, birkaç koşullanma ilkesiyle bireyin davranışlarının açıklanabileceğini savunmuştur (Burger, 2006: 511). Watson, bireyin içgüdüyle gerçekleştirdiği düşünülen davranışların aslında sosyal olarak koşullanan tepkiler olduğunu savunmuştur. Öğrenme kavramının bireyin davranışını anlamada en önemli etken olduğunu savunan Watson, çevrenin kişilik üzerindeki etkisine odaklanmıştır. Bireyin kalıtsal kabiliyetlerini, yeteneklerini ve mizacını reddetmiştir (Schultz ve Schultz, 2002: 386). Watson (1936) , çevrenin kontrol altına alınabildiği ve belli koşulların sağlanabildiği bir ortamda bir grup çocuğu istediği gibi yetiştirebileceğini; kimisini doktor, avukat, sanatçı kimisini ise hırsız olan bir yetişkin haline getirebileceğini belirtmiştir (Watson, 1936'dan aktaran Burger, 2006: 513). Bu yaklaşıma göre bireyi şekillendiren, kalıtsal özellikler değil, çevredir. Çocuğun, doğuştan gelen bir yeteneği ister olsun ister olmasın ebeveynler çocukları için uygun koşullar sağladığı sürece çocuk, istediği aktiviteyi öğrenebilir, istediği mesleğe sahip olabilir.

Davranışçı düşünceyi savunanlardan biri de Skinner'dır. Skinner kendi davranışçılık yaklaşımını ‘radikal davranışçılık’ olarak tanımlamıştır. Ayrıca, bireyin düşüncelerini ve içsel deneyimini yok saymamıştır. Skinner, bireyin davranışlarının altında yatan asıl nedenlerin bilinmediğini belirtmiştir. Skinner'a (1953) göre kişiliği yansıtan, bireyin koşullanması sonucunda ortaya çıkan davranışlarıdır. Skinner, bireyin davranış nedenlerinin anlaşılabilmesi için temel koşullanma ilkelerinin incelenmesi gerektiğini savunmuştur. Koşullanma ilkelerini edimsel ve tepkisel koşullanma olarak ikiye ayırmıştır. Tepkisel koşullanma (Pavlov'cu koşullanma), uyarıcıya verilen tepki olarak ortaya çıkar. Edimsel koşullanma, gözle görünür bir uyarıcıyla ilişkili değildir. Bu koşullanmaya göre bireyin tepkisi doğaldır (Schultz ve Schultz, 2002: 433). Birey, belirli bir davranışı sonucunda olumlu bir sonuç alırsa bu davranış olumlu pekiştirilmeyle artış gösterir (Burger, 2006: 520). Buna örnek olarak, çocuğun ağladığı zamanlarda ebeveynlerin çocuklarını sakinleştirmek için oyuncak veya şeker vermesi çocuk için bir ödüldür ve bu ödül, davranışı pekiştirmiş olur. Pekiştirilmiş bu davranış, çocuğun ileriki yaşlarında da görülebilir. Ebeveyn tarafından ödüllendirilmeyen davranışlar, zaman içinde edimsel davranış olmaktan uzaklaşacak ve çocuk, o davranıştan vazgeçecektir. Çocuk yaşta bir davranışın pekiştirilip pekiştirilmemesi, o bireyin kişilik özelliklerini etkilemektedir (Morgan, 2009: 296). Ebeveynler çocuklarının bir beceri kazanmasını, sosyal ilişkilerinin kuvvetli olmasını istiyorsa çocuklarının boş zamanlarında katıldıkları aktiviteleri onaylayabilir ve becerilerini geliştirme konusundaki davranışlarını pekiştirebilirler. Davranış Kuramı, boş zaman işletmeleri tarafından mal veya hizmet pazarlamasında uygulanabilir. Örneğin, boş zaman hizmeti sunan işletmeler, sadık müşterilerine özel indirim kuponları, hediye çekleri ve ücretsiz hizmetler vererek müşterilerinin satın alma davranışlarını pekiştirebilir. İşletmeler tarafından gerçekleştirilen bu satış tutundurma çabaları, müşterilerin tekrar aynı işletmeden hizmet satın alması için kullanılan müşteri ödüllendirme faaliyetleridir.

Edimsel davranışlar, bireylerin başkalarından öğrendikleri veya başkalarını örnek alarak sergilediği davranışlar sonucunda da oluşabilir. Saldırganlık davranışı sonucu övülen bir kimseyi gözleyen birey, saldırganlık davranışları gösterme eğiliminde olmaktadır (Bandura vd, 1963). Benzer şekilde çocuklar, ebeveynlerini örnek alarak davranışlar sergileyebilir. Örneğin, resim yapan bir ebeveyne sahip çocuk, zamanla resim yapmaya özenabilir.

Sosyal Öğrenme Kuramı, öğrenmenin yalnızca tepkisel ve edimsel koşulla gerçekleştiği düşüncesinin sorgulanmasıyla ortaya çıkmıştır. Davranışçı yaklaşımdan farklı olarak sosyal öğrenme yaklaşımı savunucuları, koşullanma ve kişilik tanımlarında bireyin algılarını, inançlarını, hedeflerini ve değerlerini de göz önünde bulundurmuşlardır. (Burger, 2006: 524). Rotter, sosyal öğrenme kavramını ilk kez kullanan kişidir. Rotter, sosyal öğrenme kuramının konusu olan bireyin davranışlarını pekiştiren kaynaklarla ilgilenmiştir. Bireyler davranışlarını pekiştirenin dış güçler olduğunu düşünülürse bu bireyler, dış denetim odağına sahiptir. Eğer bireyler, davranışlarının kendisi tarafından pekiştirildiğini düşünüyorsa iç denetim odağına sahiptir. Dış denetim odaklı bireyler, sahip oldukları yetenekleri geliştirmek için çaba sarf etmezler. İç denetim odağına sahip olan bireyler ise davranışlarından kendilerinin sorumlu olduğunu düşünürler. Kendilerine olan saygıları yüksektir ve sosyal yetenekleri gelişmiştir. Dolayısıyla daha başarılıdırlar (Schultz ve Schultz, 2002: 449-452).

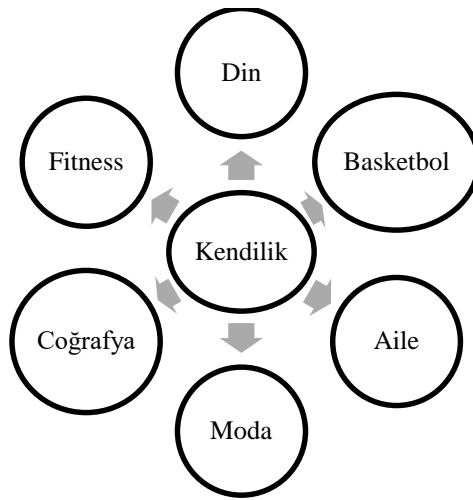
Sosyal Bilişsel Kuram görüşünü savunan Albert Bandura, davranışçı olmasının yanında bilişsel özellikleri de savunan bir anlayış benimsemiştir (Burger, 2006: 530). Bandura, Skinner'ın tepkisel koşullanmayı tanımlarken kullandığı, uyarıcı-tepki ilişkisini eleştirerek Skinner'ın uyarıcı ve tepki arasındaki aracı bir mekanizmayı göz ardı ettiğini vurgulamıştır. Göz ardı edilen, bireyin bilişsel süreçleridir. Bu yüzden Bandura'nın yaklaşımı, sosyal bilişsel yaklaşım şeklinde geçmektedir (Schultz ve Schultz, 2002: 446). Bandura, bireyin davranışlarının yalnızca dışarıdan gelen pekiştirmeye (ödülle veya cezayla) ortaya çıktığını savunmamaktadır. Birey, kendisine bir hedef koyabilir ve bu hedefe ulaşmak onun için yeterli olabilir. Bandura, geleneksel davranışçı yaklaşımın savunduğu, çevre koşullarının ayarlanmasıyla bireyin davranışlarının istenildiği gibi şekilleneceği varsayımını kabul etmemektedir. Çevre nasıl olursa olsun, bireyin bazı özelliklerden vazgeçmeyeceğini savunur (Burger, 2006: 530-533).

Bandura, Sosyal Bilişsel Yaklaşım kapsamında öz yeterliliği de ele almıştır. Bandura, Öz Yeterlilik Kuramı'nda bireyin boş zaman aktivitelerine katılırken kendi kabiliyet ve kapasitesine göre aktiviteler katılacağını belirtmiştir (Bandura, 1977). Bandura'nın Öz Yeterlilik Kuramı'nı test etmek için yapılan bir araştırmada, bireylerin kendilerini yetenekli gördükleri aktiviteler daha fazla katıldıkları ve bu aktivitelerden daha fazla haz aldıkları sonucu ortaya çıkarılmıştır (Hills vd., 2000)

2.1.4.5. Bilişsel Kuram/Yaklaşım

Bilişsel yaklaşımı savunan psikologlar, davranışçı yaklaşımı savunanlardan farklı olarak bireylerin belli bir uyarıcıya verdikleri tepkiyi konu edinmemişlerdir. Bilişsel psikologlar, bireyin bilme sürecine yoğunlaşmıştır. Önemli olan, bireyin zihin süreçleridir. Davranışsal tepkiler, bilişsel psikologlara göre zihin süreçlerini anlamak için kaynaklık edebilir. Birey, çevreden gelen uyarıcıları zihninde aktif bir şekilde düzenler. Böylece, yaşadığı olayları hafızaya kaydeder ve bireyin davranışları, zihninde işlediği bilgilerle şekillenir (Schultz ve Schultz, 2002: 624). Neisser (1967: 4), bilişsel süreci “duygusal verilerin dönüştürüldüğü, indirgendiği, saklandığı, hatırlandığı ve kullanıldığı bir süreç” şeklinde tanımlamıştır.

Bilişsel yaklaşım, bireylerin sahip olduğu kişilik farklılıklarının bireylerin bilgiyi işleme süreçlerindeki farklılıklardan kaynakladığını savunur. George Kelly, kişilik yaklaşımıyla “bilişsel yaklaşım” olarak görülmektedir. Kelly’nin kişilik yaklaşımı, her bireyin benzersiz olduğu üzerinedir (Burger, 2006: 606). Bireylerin kişilik yapıları, olayları anlama, yorumlama ve açıklama biçimiyle ilgilidir (İnanç ve Yerlikaya, 2010: 216). Kelly (1955), bireyin olayları yorumlamak için kullandığı bilişsel yapıları “Kişisel Yapılar” olarak adlandırmıştır. Kişisel Yapılar Kuramı’nın varsayımı, bireylerin deneyimleri sonucunda birtakım beklentiler oluşturduğudur. Birey, bu beklentiler sonucunda çevresinde gelişen olayları algılar ve geleceğe dair tahminlerde bulunur (Kelly, 1955’ten aktaran İnanç ve Yerlikaya, 2000, s. 227, 228).

Şekil 1. Kendilik Şeması Örneği

Kaynak: Burger, 2006: 619’dan uyarlanmıştır.

Bilişsel yaklaşım içinde ‘‘Kendilik Şemaları’’ kavramı yer almaktadır (Şekil 1). Kendilik Şemaları, bireylerin kendileriyle ilgili bilgileri düzenledikleri ve işledikleri bilişsel yapılardır. Şema içinde birey için önemli olan kavramlar yer almaktadır. Örneğin; iki farklı bireyin boş zamanlarında basketbol ve konsol oyunları oynadığı varsayalım. Bu bireylerden bir tanesi için basketbol oynamak daha çok önemliyken diğeri için konsol oyunları oynamak, daha fazla önem taşıyabilir. Dolayısıyla, bu bireylerin birinin kendilik şemasında basketbol yer alırken diğerin kendilik şemasında konsol oyunları yer alabilir (Burger, 2006: 618). Yapılan bir araştırmada (Kendzierski, 1990) bireylerden kendilik şemaları oluşturmaları istenmiş ve bu bireylerden bazıları, şemalarına sportif etkinlikleri eklemiştir. Şemalarına sportif etkinlikleri ekleyen bireylerin, düzenli olarak sporla uğraşma eğilimleri daha yüksek olarak ortaya çıkmıştır. Bilişsel yaklaşımdan yola çıkarak bireylerin davranışlarının geçmiş deneyimlerinden etkilendiği ve bireylerin beklentilerinin deneyimleri yönünde oluştuğu ifade edilebilir. Bir bireyin boş zamanlarında herhangi bir aktiviteye katılması için katıldığı aktiviteden haz alması ve iyi deneyimler elde etmesi gerekmektedir. Çocuklarının küçük yaşta belli aktivitelere katılmasını isteyen ebeveynler, bu aktivitelerin çocuklarında iyi deneyimler oluşturmasını gerektiğini göz önünde bulundurmalıdır.

2.1.4.6. Ayırıcı Özellik Kuramı/ Yaklaşımı

Ayırıcı özellik, bireyin belli bir özelliği ne ölçüde taşıdığı ile ilgilendir. Bu yaklaşım, bireyin sahip olduğu kişilik özelliklerinin değişmez olduğunu ve bu özelliklerin kararlılık gösterdiğini kabul eder (İnanç ve Yerlikaya, 2010: 251). Bireyin kişilik özelliklerinin değişmez olması, bireyin davranışlarının zaman içinde farklılık göstermemesi anlamına gelir. Örneğin, sosyal yönü gelişmiş bir bireyin, diğer bireylerle vakit geçirmekten hoşlanması, zaman içinde değişmez. Kişilik özelliklerinin kararlılık göstermesi ise şu şekilde bir örnekle açıklanabilir: Eğer birey saldırgan özellikteyse bu saldırganlık özelliği, futbol oynarken veya sosyal hayatında bir tartışma yaşadığında da ortaya çıkar. Ayırıcı Özellik Yaklaşımı’nı savunanlar, bireyin davranışlarının altında yatan nedenle ilgilenebilirler, bireyin sahip olduğu kişiliği tanımlamaya ve davranışı tahmin etmeye odaklanırlar. Dolayısıyla, Ayırıcı Özellik Yaklaşımı, bireylerin sahip olduğu kişilik özellikleri arasında karşılaştırma yapma olanağı sağlar (Burger, 2006: 233-237).

Allport (1968), her bireyin birbirinden farklı olduğunu savunmuştur. Bireyler arasında ortak özelliklerin olabileceğini ancak bu ortak özelliklerin farklı şekillerde ortaya çıkabileceğini belirtmiştir. Örneğin, iki farklı birey, saldırganlık özelliğini taşıyabilir. Ancak, bireylerin saldırganlık özellikleri birbirinden farklıdır. Saldırganlık yalnızca sözel veya yalnızca bedensel olabildiği gibi hem bedensel hem de sözel olabilir (Öztabağ, 1983: 184).

Ayırıcı Özellik Yaklaşımı'nı savunanlardan birisi de Raymond Cattell'dir. Cattell, araştırmalarında farklı kişilik özelliklerini ortaya çıkarmak üzerine yoğunlaşmıştır. Cattell, bir araştırmasında kişilik özelliklerini belirleyebilmek için faktör analizini kullanmıştır (Burger, 2006: 248). Analizin sonucunda 16 temel özellik bulunmuştur (Cattell, 1973). Kişiliğin temel boyutlarını belirlemeye yönelik başka bir çalışma da McCrea ve Costa tarafından yapılan Beş Faktör Kişilik Modeli'dir. Araştırmacılar, Cattell gibi faktör analizi ile kişiliğin beş farklı boyutunu incelemişlerdir. Beş faktör kişilik özellikleri; nevrozizm, dışadönüklük, açıklık, uyumluluk ve öz disiplindir (McCrea ve Costa, 2003). Dışadönük bireyler, hareketli ve enerjiktir. Bu bireyler, sporla uğraşmaktan zevk alırlar. Bir etkinlikten başka bir etkinliğe hızla geçiş yaparlar. Aynı zamanda dışa dönük bireyler, değişik ilgi alanlarını takip etme ve deneme eğilimindedirler. İçedönük bireyler, fiziksel açıdan hareketsizdir. Hareketli aktivitelerden çok sakin ve dinlendirici tatilleri tercih ederler (Eysenck ve Wilson, 1995: 55). Ayırıcı Özellik Yaklaşımı içinde ele alınan bir diğer kişilik modeli de A ve B kişilik tipleridir (Burger, 2006: 299). Bireylerin sahip olduğu kişilik özelliklerini iki gruba ayıran bu analiz, Friedman ve Rosenman tarafından ortaya çıkarılmıştır (Friedman ve Rosenman, 1974).

Bireyin kişilik yapısını inceleyen ve altı başlıkta ele alınan kişilik kuramlarının, bireyin sahip olduğu kişilik özelliklerini, tercih ettiği aktiviteleri ve bireyin eğilimlerini anlamaya yönelik kuramlar olduğu söylenebilir. Bu kuramlardan da anlaşılacağı gibi bireyin kişilik özellikleri, bireyin davranış biçimini ve tercihlerini etkilemektedir. Dolayısıyla, bireyin sahip olduğu kişilik özellikleri, bireyin boş zaman davranışlarını da etkilemektedir. Birey ister Psikoanalitik Kuram'ın bahsettiği şekilde bilinçaltı güdülerle davranış sergilesin ister Biyolojik Kuram'da olduğu gibi bazı kişilik özelliklerini genlerinden alsın, bireyin sahip olduğu kişilik özellikleri, onun davranışlarını ve tercihlerini etkilemektedir. Örneğin, birey, saldırgan bir kişilik özelliğine sahip ise saldırganlık içeren sporlara yönelebilecektir. Aksine, birey, sakin ve içe dönük bir yapıya

sahipse kitap okumak ve yürüyüş yapmak gibi tek başına yapabileceği aktiviteleri tercih edecektir. Bu bağlamda, her bir kuramın bireyin kişilik özellikleri ile boş zaman aktivite tercihleri arasında ilişki kurduğu görülmektedir. Ancak, bu kuramlar içinde ele alınan kişilik özellikleri ile boş zaman davranışı arasındaki ilişkiye, üçüncü bölümde ayrıntılı bir şekilde yer verileceğinden bu açıklamalar, bu bölümde sınırlı tutulmuştur.

2.1.5. Kişilik Modelleri

Yukarıda açıklanan kuramlardan yola çıkarak bireyin kişilik özelliklerinin iç faktörler ve çevre faktörleri sonucunda şekillendiği görülmektedir. Dolayısıyla, bireylerarası farklılık gösteren bu faktörler, bireylerin yetenekleri, duyguları, algıları, tercihleri, eğilimleri ve çevrelerinde gelişen olaylara karşı olan tutumlarında da farklılık yaratmaktadır. Bu nedenle araştırmacılar, bireyin sahip olduğu kişilik özelliklerini ortaya koyarak bu özelliklerin bireyin yaşamını nasıl şekillendirdiğini belirleyebilmek için çeşitli kişilik modelleri oluşturmuşlardır. Tez çalışmasının bu bölümünde çalışmalarda yaygın olarak ele alınan üç farklı kişilik modeline değinilmiştir. Bunlar; Myers Briggs Kişilik Modeli, Beş Faktör Kişilik Modeli ve A ve B Tipi Kişilik Modeli'dir.

2.1.5.1. Myers-Briggs'in Kişilik Modeli

Myers ve Briggs, 1962 yılında Myers-Briggs Tipi Gösterge (Myers-Briggs Indicator-MBTI) ismiyle bilinen kişilik değerlendirme modelini geliştirmişlerdir. Bu modelde kişilik tipleri; içe dönük, dışadönük, duyuşsal, sezgisel, düşünen, hisseden, yargılayıcı ve algılayıcı olarak belirlenmiştir (Myers, 1980; Akt. Lloyd, 2012). Bu sekiz kişilik özelliğini birbiriyle eşleştiren bu model, toplam 16 tane kişilik tipi ortaya çıkarmaktadır. Dışa dönük ve içedönük özellikler, bireyin iç dünyasıyla dış dünyası arasındaki tercihi belirtir. Duyuşsal veya sezgisel olma bireyin çevresinde gelişen olaylar hakkında nasıl bilgi edindiğini gösterir. Düşünme ve hissetme, bireyin karar verme sürecini anlatır. Bireyin yargılayıcı veya algılayıcı olması ise bireyin tercih ettiği düzenli veya esnek bir yaşam tarzına sahip olduğunu gösterir.

Dışadönük bireyler, boş zamanlarında diğer bireylerle birlikte olmaktan zevk alırlar. İçedönük bireyler ise tek başlarına yapabilecekleri etkinlikleri tercih ederler. Yalnız kalıp düşünebilecekleri, okuyabilecekleri zamana gereksinim duyarlar. Dışa dönük, duygusal, hisseden ve algılayan özellikleri taşıyan birey, bir etkinlikten başka bir etkinliğe koşan, çeşitli sporlarla uğraşan, seyahate çıkmaktan zevk alan özelliğe sahiptir (Hedges, 1997: 18,67).

2.1.5.2. Beş Faktör Kişilik Modeli

Robert McCrea ve Paul Costa, farklı araştırmalar sonucunda elde edilen 16 farklı kişilik özelliğini birbiriyle grup oluşturacak şekilde sınıflandırarak beş farklı boyut elde etmişlerdir. Sonrasında bu beş boyutu tanımlayacak kavramlar geliştirmişlerdir (Burger, 2006: 251, 253). Bunlar, dışadönüklük, nevrotizm, deneyime açıklık, uyumluluk ve öz disiplindir. Bu model, bir bireyde hangi kişilik özelliklerinin baskın olduğunu anlamaya yöneliktir. Nevrotik bireyler, kaygılı, güvensizlik duygusu yaşayan ve stresli bireylerdir. Dışadönük bireyler, eğlenceyi seven, konuşkan ve sevecen bir özelliğe sahiptir. Deneyime açık olanlar, farklı deneyimler yaşama arayışında olan bireylerdir. Bu bireyler, yaratıcı ve meraklıdırlar. Uyumluluk boyutu yüksek olan bireyler, yardım sever ve şefkatli kişilerdir (McCrea ve Costa, 2003). Uyumlu bireylerin sosyal ilişkileri, uyumsuz bireylere göre daha kuvvetlidir (Berry ve Hansen, 2000). Öz disiplin boyutu ise bireyin ne kadar kontrollü ve disiplinli olduğunu gösterir (McCrea ve Costa, 2003). Beş Faktör Kişilik Modeli ile yapılan çalışmalara bakıldığında bu çalışmaların daha çok dışa dönük ve içe dönük özellikleri taşıyan bireylere yoğunlaştığı görülmektedir (Barnett, 2006). Mannel ve Kleiber (1997), dışa dönük bireylerin risk içeren sportif aktiviteleri tercih ettiğini, içe dönük bireylerin ise boş zamanlarında bilgisayar oyunlarını tercih ettiğini belirtmiştir. Başka bir araştırmada (Lu ve Hu, 2005), dışa dönüklük ile boş zaman aktivitelerine katılımı ve boş zaman tatmini arasında olumlu bir ilişki, nevrotiklik ile boş zaman aktivitelerine katılımı ve boş zaman tatmini arasında olumsuz bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bu araştırmalarda, kişilik özelliklerinin boş zaman aktivite tercihleri ile ilişkili olduğu görülmektedir.

2.1.5.3. Friedman ve Rosenman'ın A ve B Tipi Kişilik Modeli

A tipi ve B tipi kişilik modeli, 1955-1958 yılları arasında Rosenman ve Friedman'ın kalp hastaları üzerine yaptıkları araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Araştırmacılar, belirli aralıklarla hastalarının kan değerlerini, kolestrol düzeylerini ve kalp grafiklerini (EKG) takip etmişlerdir. Bu takipler sırasında hastalara düşük yağ oranlı ve düşük kolesterol içeren diyetler, egzersiz programları verilmiş ve doktorlar hastalarını sigaradan uzak tutmuşlardır. Ancak düzenli olarak devam eden tetkiklerde hastaların kan değerleri kimi zaman iyi, kimi zaman ise kötü sonuçlar vermiştir. Sonuçlardaki tutarsızlık, araştırmacıları kalp hastalığı ile ilgili başka nedenler aramaya itmiştir. Bununla birlikte hastalarından biri, kendi kalp rahatsızlığının, uzun zamandan beri yaşadığı duygusal stresten kaynaklanabileceğini belirtmiştir. Böylece araştırmacılar, kişilik özelliklerinin kalp rahatsızlığına neden olabileceğini düşünerek hastalarını kişilik özelliklerini göz önüne alarak değerlendirmeye başlamışlardır. Bu değerlendirmeler sonucunda A ve B kişilik tipleri ortaya çıkmıştır. A tipi kişiliğe sahip bireyler ile B tipi kişilik özelliklerine sahip bireylerin diyet ve egzersiz alışkanlıklarının aynı olduğu koşullarda, A tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin yedi kat daha fazla kalp rahatsızlığı riski taşıdığını belirtmişlerdir (Friedman ve Rosenman, 1974: 69-77).

Friedman ve Rosenman'a göre A tipi kişilik yapısına sahip bireyler, stresli, sabırsız, konuşma esnasında özellikle bazı kelimelerin üzerinde duran ve karşı tarafın sözünü kesen, hızlı hareket eden, ısrarcı, mental ve fiziksel fonksiyonları daha hızlı olan, rekabetten hoşlanan ve işlerini çok daha fazla önemseyen, idealist, mücadele yapısı yüksek olan kişilerdir (Friedman ve Rosenman, 1974: 100). Bu bireyler, zorlukların üstesinden gelmek için güdülenirler. Tanınırlıktan ve kazanmaktan hoşlanırlar (Burger, 2006: 300). Bunun yanında A tipi kişilik, aynı anda birden fazla konu hakkında düşünen, rahatlamak için birkaç gün veya birkaç saat hiçbir iş yapmadan durduğunda kendini suçlu hisseden, iyi olduğunu düşündüğü konularda başkalarından daha hızlı ve başarılı olmaktan haz duyan ve belirli karakteristik vücut hareketleri ve tikleri olan kişilik türüdür. B tipi kişilik özelliği baskın olan bireyler ise daha rahat, esnek, sabırlı, başarılarını başkalarıyla paylaşma gereksinimi hissetmeyen, diğer bireylere üstünlük taslamayan, rahatlamak için kendine vakit ayırdığında suçluluk duygusu hissetmeyen, sosyal yaşamı seven, sağlığına düşkün, sakin, sorumluluk duygusu düşük olan, stresten uzak ve

oyunlarda kazanmayı değil eğlenmeyi amaçlayan kişilik tipidir (Friedman ve Rosenman, 1974: 103).

Psikologlar, daha çok A tipi bireylerin sahip olduğu üç temel özellik üzerinde durmuşlardır. Bu özelliklerden ilki, A tipi kişiliğe sahip bireylerin rekabetçi olduğudur. Bu bireyler iş yaşantısında herhangi bir baskı olmadan isteyerek çalışırlar (Glass, 1977). Başkaları tarafından başarıyla tamamlanan bir görev üzerinde bile çalışmaktan vazgeçmezler (Strube ve Werner, 1985). Ayrıca, A tipi bireylere zor bir görev verildiğinde bu bireylerin daha fazla güdülendikleri; daha kolay işler verildiğinde ise daha az güdülendikleri görülmüştür (Schwartz vd., 1986). İkincisi, zaman onlar için önemlidir. Zamanın boşa harcanmaması gerektiğini düşünürler. Üçüncü olarak, A tipi bireyler, davranışlarının başkaları tarafından engellendiğini düşündüğünde öfkeli ve düşmanca tavır sergileyebilirler (Glass, 1977).

Kişilik modellerinden yola çıkarak bireylerin sahip olduğu kişilik özelliklerinin, iş hayatında ve sosyal hayatta ön plana çıktığı görülmektedir. Bu çalışmada ise kişilik özelliklerinin, bireyin boş zaman davranışlarını nasıl etkilediğini ortaya koyabilmek için iki farklı kişilik tipini karşılaştırmaya olanak tanıyan A ve B tipi Kişilik Modeli'nden yararlanılmaktadır. Tez çalışmasında bahsi geçen diğer kişilik modelleri (Myers-Briggs'in Kişilik Modeli, Beş Faktör Kişilik Modeli), bireyin sahip olduğu baskın kişilik özelliklerini ortaya çıkartmakta ve farklı bireylerin boş zaman davranışlarını kıyaslamaya olanak tanımamaktadır. Ancak, A ve B Tipi Kişilik Modeli, farklı bireylerin hangi tip kişilik özelliğine sahip olduğunu ortaya çıkartarak, A ve B tipi özelliğine sahip olan bireylerin boş zaman aktivite tercihlerinin karşılaştırılmasına fırsat vermektedir. Bu tez çalışmasında da bireyin sahip olduğu kişilik özellikleri ile boş zaman davranışı arasında karşılaştırmalar yapılacak olması nedeniyle A ve B Tipi Kişilik Modeli tercih edilmiştir.

2.2. Kişilik Tipleri İle Boş Zaman Aktivitelerine Katılım Arasındaki İlişki

Boş zaman kavramı, sanayileşme ve kentleşmenin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sanayileşme ve teknolojinin gelişmesi sonucunda çalışma saatleri azalmış ve bireylerin boş zamanlarında artış olmuştur (Torkildsen, 1992: 23-24). Boş zaman artışına neden olan diğer unsurlar; kişi başına düşen gelir artışı, eğitim seviyesinin yükselmesi, nüfus artışı, kitle iletişim araçlarının gelişmesi, ulaşımda sağlanan kolaylıklar ve ulaşım maliyetlerinin azalması şeklinde sıralanabilir (Hacıoğlu, Gökdeniz ve Dinç, 2009: 54-62).

Bu unsurlar nedeniyle, kent yaşamından ve çalışma hayatının getirdiği stresten uzaklaşmak isteyen bireyler, çeşitli boş zaman aktivitelerine katılma gereksinimi hissetmektedir (Akesen, 1978: 1).

Boş zaman artışıyla birlikte, boş zaman kavramı ile ilgili yapılan çalışmalarda da artış olmuştur. Alanyazın incelendiğinde boş zaman kavramının sosyolojik (Horner ve Swarbrook, 2005: 22) ve psikolojik (Larrabee ve Meyersohn, 1958; Pieper, 2009) boyutunun ele alındığı görülmektedir. Ayrıca, alanyazında, boş zaman aktivitelerine katılım ile bireylerin demografik özellikleri arasındaki ilişkiye (Aitchison, 2001; Henderson, Bialeschki, Shaw, ve Freysinger, 1996; Shaw, 1999), kişilik özellikleri ile boş zaman katılımı ve boş zaman tatmini arasındaki ilişkiye (Lu ve Hu, 2005; Chen, 2005; Harden, 2008) yer veren araştırmalar mevcuttur. Boş zaman kavramının daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla tezin bu bölümünde, araştırmacılar tarafından farklı açılardan ele alınan boş zaman tanımlarına yer verilmiştir. Ardından, boş zaman aktivitelerine duyulan gereksinimin nedenlerine ve boş zaman aktivite türlerine değinilmiştir. Sonrasında, çalışmanın amacını oluşturan, kişilik özellikleri ile boş zaman aktivite tercihleri arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması konu edinilmiştir.

2.2.1. Boş Zaman Kavramı

Boş zaman sözcüğü Latin kökenli "licer" sözcüğünden gelmektedir (Cordes ve İbrahim, 1999: 5). Alanyazın incelendiğinde boş zaman kavramının, sosyologlar, filozoflar ve araştırmacılar tarafından farklı şekillerde ele alındığı görülmektedir (Karaküçük ve Gürbüz, 2007: 19). Aristo, boş zamanı, çalışma zorunluluğunun olmadığı uygun bir zaman şeklinde tanımlamıştır (Vogel, 2001: 4). Boş zaman kavramı normatif yaklaşımda, bireyin boş zamanlarında yaptığı aktivite ve bireyin ruh haliyle ele alınmaktadır (Parr ve Lashua, 2004). Bireyin ruh haliyle anlatılmak istenen, kişinin boş zamanlarında kendini zorunluluklardan kurtulmuş (Nakhoda, 1961'den aktaran: Horner ve Swarbrook, 2005, s.22) ve rahatlamış hissetmesidir (Larrabee ve Meyersohn, 1958). Sosyologlar ise boş zamanı farklı bir yaklaşımla ele alarak, boş zaman ile toplum arasında ilişkiyi inceler. Bu yaklaşıma göre, toplumun boş zaman aktivitesi üzerinde ne kadar etkisi varsa boş zaman aktivitesinin de toplum üzerinde o kadar etkisi vardır (Karaküçük ve Gürbüz, 2007: 32). Bir başka yaklaşımda ise boş zaman "tüketim toplumu" ile ilişkilendirilmiştir. Tüketim toplumunun çalışanlara vaadi "daha çok boş zaman ve daha çok tüketim" olmuştur.

Dolayısıyla boş zaman, daha fazla tüketime olanak tanıyan bir zaman dilimi olarak düşünülmektedir (Odabaşı, 1999: 23). Grainger, boş zaman kavramını tüketim açısından ele almış ve boş zamanı bireyin mal ve hizmet için harcamada bulunması ile ilişkilendirmiştir (Grainger, 2007: 4). Boş zaman kavramına yönelik tek bir tanım olmamakla birlikte, boş zaman kavramının farklı yaklaşımlarla ele alındığı görülmektedir. Bu yaklaşımları Torkildsen (1992: 25-30), beş farklı şekilde ele almıştır. Bunlar; *zaman olarak boş zaman, aktivite olarak boş zaman, ruh hali olarak boş zaman, bütünsel bir kavram olarak boş zaman ve yaşam şekli olarak boş zamandır*. Horner ve Swarbrooke (2005: 22), Torkildsen tarafından yapılan bu sınıflandırmayı detaylandırmıştır. Argan (2007: 14) da bu sınıflandırmaya *harcama olarak boş zamanı* ekleyerek sınıflandırmayı geliştirmiştir. Bu dört araştırmacı tarafından geliştirilen sınıflandırmaya bu tez çalışmasında kişilik olarak boş zaman kavramı (Mannell ve Kleiber, 1997) eklenmiştir. Söz konusu boş zaman yaklaşımları, Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Boş Zamanın Tanımına İlişkin Yaklaşımlar

<p>1. Zaman olarak boş zaman, → Boş zaman, bireyin para kazanmak amacıyla çalışmak zorunda olmadığı zamandır (Soule, 1957). → Boş zaman, bireyin yaşamını sürdürmek (uyumak, yemek yapmak, temizlik, vücut bakımı gibi) için yaptığı aktiviteler dışında kalan zamandır (Parker, 1971). → Boş zaman, bireyin özgürce seçim yapabildiği zamandır (Brightbill, 1964’ten aktaran; Horner ve Swarbrooke, 2005, s.22).</p> <p>2. Aktivite olarak boş zaman, → Boş zaman, zorunlu gereksinimlerin karşılanmadığı ve görece pasif veya planlı bir şekilde yapılan aktivitelerdir (Neumeyer ve Neumeyer, 1958). → Boş zaman, duygusal, pasif, aktif ve yaratıcı şekilde yapılan aktivitelerdir (Nash, 1960’dan aktaran; Horner ve Swarbrooke, 2005, s.22).</p> <p>3. Ruh hali olarak boş zaman, → Boş zaman, bireyin sakince kendini dinlediği zamandır (Brightbill, 1963). → Boş zaman, bireyin zihinsel olarak temel zorunluluklarından kurtulma halidir (Nakhoda, 1961’dan aktaran: Torkildsen, 1992, s.28).</p> <p>4. Bütünsel bir kavram olarak boş zaman, → Boş zaman, rahatlama, eğlenme ve kişisel gelişimdir (Dumazedier, 1967). → Boş zaman, kültürlere bağlı olarak değişiklik gösteren zihinsel ve ruhsal bir tutumdur (Pieper, 2009).</p> <p>5. Yaşam şekli olarak boş zaman, → Boş zaman, yararlı (değerli) bir yaşam ve özgürlük fikrine sahip olmaktır (Goodale ve Godbey, 1988).</p> <p>6. Harcama olarak boş zaman, → Boş zaman, bireyin daha fazla mal ve hizmet tüketiminde bulunmasına olanak tanıyan zamandır (Odabaşı, 1999). → Boş zaman, bireyin aktivitelere katılmak amacıyla mal ve hizmetlere harcama yapmasıyla ilgilidir (Grainger-Jones, 2007).</p> <p>7. Kişilik olarak boş zaman, → Boş zaman, bireyin kişiliğini ve benliğini ortaya çıkardığı zamandır (Mannell ve Kleiber, 1997).</p>

Kaynak: Torkildsen, 1992: 25-31; Horner ve Swarbrooke, 2005: 22 ve Argan, 2007: 14’ten uyarlanarak geliştirilmiştir.

2.2.2. Boş Zaman Aktivitelerine Katılmaya Yönelten Güdüler

Bireylerin boş zaman aktivitelerine katılma nedenlerinin açıklanmasında güdü kavramından yararlanılabilir. Güdü, bireyi harekete geçiren temel nedendir. Güdülerin temelinde ise gereksinimler vardır (Koç, 2007: 275). Gereksinimler, biyolojik ve psikolojik unsurlardan oluşur. Bu gereksinimler, bireyi belli bir amaç için davranışlarda bulunmaya güdüler (Darley, Glucksberg ve Kinchala, 1991: 743). Torkildsen (2005: 93) gereksinim kavramını, ‘yokluk durumu’ olarak tanımlar ve gereksinimin, güdünün oluşmasını sağlayan eksiklik olduğunu belirtir.

Güdüyle ilgili ilk araştırmalar, Sigmund Freud tarafından, Psikanalitik Kuram ile ele alınmıştır. Bu kurama göre, bilinçaltındaki gizli gereksinimler, bireyin kişiliğini ve güdülerini oluşturur (Koç, 2007: 228). Güdülerle ilgili en çok ele alınan bir diğer kuram ‘Maslow’un Gereksinimler Hiyerarşisi’dir (Solomon, 1994: 92).

Maslow, gereksinimleri belli bir hiyerarşik sıraya koyar. Bu teoriye göre, bir basamaktaki gereksinim karşılandıktan sonra bir üst basamaktaki gereksinim ortaya çıkar (Maitland, 1997: 7). Bu hiyerarşik yapıya göre, en alt basamakta bireyin yaşamını devam ettirebilmesi için karşılanması gereken *fizyolojik gereksinimler* yer alır. İkinci basamakta, bireyin can ve mal güvenliği gereksinimini içeren *güvenlik gereksinimi* yer almaktadır. Hiyerarşik yapının üçüncü basamağında, *ait olma ve sosyal gereksinim* yer alır (Feldman, 1996: 327). Bu basamak; sevgi, arkadaşlık ve bir gruba ait olma gibi gereksinimleri içerir. Bireyin, grup olarak yapılan aktivitelere katılması, bu gereksinimin karşılanmasını sağlamaktadır. Dördüncü basamakta, *saygı gereksinimi* yer alır. Birey, sosyal gereksinimlerini karşıladıktan sonra tanınma ve sosyal statü elde etmek ister. Bireyin, sanatsal ve kültürel etkinliklere katılması, saygı gereksiniminin karşılanması olarak değerlendirilebilmektedir (Argan, 2007: 29). Hiyerarşik yapının son basamağında ise *kendini gerçekleştirme gereksinimi* yer almaktadır. Bireyin kendi potansiyelinin farkına varması, yaptığı bir işte başarıya ulaşması, yaratıcı olması ve sahip olduğu yetenekleri geliştirmek istemesi, son basamakta yer alır. Bireyin sahip olduğu yeteneklerinin farkına varması ve kendini geliştirme gereksinimi, katıldığı boş zaman aktiviteleriyle de karşılanabilmektedir (Karaküçük ve Gürbüz, 2007: 45). Boş zaman aktiviteleri, bireylerin dinlenmesi, eğlenmesi, yenilenmesi ve kendini gerçekleştirme gibi zorunlu olmayan, ancak bireyin yaşamı için son derece önemli olan gereksinimlerdir (Argan, 2007: 28).

Dolayısıyla, bu gereksinimlerin karşılanması için bireyin fizyolojik gereksinimlerini karşılamış olması gerekmektedir.

Bireyler, aynı mal veya hizmeti farklı amaçlarla ve güdülerle satın alabilirler. Nitekim bazı bireyler, bir boş zaman aktivitesi olarak tatile, dinlenmek veya yeni insanlarla tanışmak için giderken, bazı bireyler eğlenmek veya yeni yerler görmek için giderler. Bireyler, çoğu zaman toplum baskısı nedeniyle güdülerini açıklayamamakta ya da güdülerinin farkında olmayabilmektedirler (Koç, 2007: 233). Ancak, bireyleri mal ve hizmet satın almaya yönlendiren güdülerin ortaya çıkarılması, tüketicilerin davranışlarının daha iyi anlaşılması açısından önem arz etmektedir (Kotler, Bowen ve Makens, 1996: 195).

Pazarlamacılar, pazarladıkları ürünleri gelecekte de pazarlayabilmeleri, daha fazla satış yapabilmeleri ve çapraz satış olanağı sağlayabilmeleri için bireyleri satın almaya yönelten güdülerini göz önünde bulundurmalıdır (Koç, 2007: 226). Dolayısıyla, bireyleri boş zaman aktivitelerine yönelten nedenlerin ortaya çıkarılması, boş zaman aktiviteleri sunan işletmelerin varlığını sürdürebilmeleri için son derece önemlidir. Bu bağlamda alanyazın incelendiğinde, bireyleri boş zaman aktivitelerine yönlendiren güdülerin ortaya çıkarılması için araştırmacılar tarafından çok sayıda araştırmanın yapıldığı görülmektedir. Kılbaş (2004: 126), bireyin boş zaman aktivitelerine katılmasında etkili olan temel gereksinimlerini; kendini yenileme, eğitim, çevresini gözleme, iletişim, bütünleşme, gruplaşma ve kültürel etkileşim gereksinimi olarak belirtmiştir. Tillman (Akt: Torkildsen, 2005, s.100) ise boş zaman aktivitelerine katılım gereksinimlerini; yeni deneyimler elde etmek, farkında olmak, sosyal etkileşimde bulunmak, zihinsel aktivitede bulunmak, yaratıcı olmak ve fiziksel aktivitede bulunmak olarak sıralamıştır.

Bireylerin boş zaman aktivitelerine katılım nedenlerini (güdülerini) belirlemek için çok sayıda ölçek geliştirilmiştir. Bu ölçeklerden biri, Beard ve Ragheb (1983) tarafından geliştirilen Boş Zaman Güdülenme Ölçeği'dir. Bu ölçek, 103 maddeden oluşmaktadır. Örneklem içinde yer alan bireylerin, boş zaman aktivitelerine katılma nedenleri araştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda entelektüel güdüler (eğlenme, keşfetme, yaratıcılığı geliştirme), toplumsal güdüler (arkadaşlık kurma, sosyal ilişkileri kuvvetlendirme, saygı görme isteği), başarı güdülerini (katılınan aktivitelerde başarılı olma ve rekabet etme) ve uyarıcılardan kaçınma (stimulus avoidance- sakin bir yaşam sürme)

güdüleri olmak üzere dört temel güdü tespit edilmiştir. Ryan ve Glendon (1998), Boş Zaman Güdülenme Ölçeği'ni, bir boş zaman aktivitesi içinde yer alan turizm hareketine katılan İngilizlerin güdülerini ölçmek için kullanmıştır. Araştırmanın sonucunda, İngilizler için uyarıcılardan kaçınma faktörünün en önemli faktör olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bir başka çalışma, Rogers ve Morris (2003) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar, 73 ifadeden oluşan Rekreatif Egzersiz Güdülenme Ölçeği'ni (Recreational Exercise Motivation Measure-REMM) geliştirmişlerdir. Araştırmanın sonucunda, sekiz faktör altında, beceri, fiziksel durum ve psikolojik durum, dış görünüm, sosyalleşme, eğlenme, yarışma ve diğer beklentiler olmak üzere farklı güdüler ortaya çıkarılmıştır. Rekreatif Egzersiz Güdülenme Ölçeği ile Ankara'da bulunan altı farklı gençlik merkezinde toplam 298 katılımcıdan yanıt alınan araştırmada, sportif aktiviteler için üç temel güdü unsurunun önemli olduğu anlaşılmıştır. Bunlar; sağlık, sosyalleşme/eğlenme ve beceri güdüleridir (Çağlar, Canlan ve Demir, 2009).

Rekreatif Egzersiz Güdülenme Ölçeği'nin, katılımcılar tarafından yanıtlanmasının uzun sürmesinden dolayı, Rogers ve Morris (2004) bu ölçeğin kısa bir formunu geliştirmişlerdir. Geliştirilen ölçek, 40 ifadeden oluşan, Fiziksel Aktivite ve Boş Zaman Ölçeği'dir (Physical Activity and Leisure Motivation Scale-PALMS). Araştırmacılar tarafından geliştirilen yeni ölçekle birlikte REMM ölçeğinde yer alan sekiz faktör, PALMS ölçeğinde "içsel güdüler" (beceri ve eğlenme) ve "dışsal güdüler" (fiziksel durum, psikolojik durum, dış görünüm, sosyalleşme, yarışma ve diğer beklentiler) olarak sınıflandırılmıştır (Morris ve Rogers, 2004).

Güdülenme ile ilgili bir diğer önemli çalışma, Driver ve Tocker (1971) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar, görüşme yöntemi ile bireylerin bir boş zaman aktivitesi olarak turizm bölgelerine neden seyahat ettiklerini araştırmışlardır. Araştırmacılar, araştırmanın sonucunda elde ettikleri güdüleri ve alanyazında diğer araştırmacılar tarafından ortaya çıkarılan güdüleri bir araya getirerek, 328 güdünün yer aldığı Rekreatif Deneyimi Tercihi Ölçeği'ni (Recreation Experience Preference-REP Scale) geliştirmişlerdir. Daha sonra, elde edilen bu güdüler, gruplandırılmış ve 19 faktör ortaya çıkarılmıştır. Bu faktörler, başarı, liderlik, risk alma, ekipman (aktivite için gerekli olan araç-gereç), aile ile birlikte olma, benzer özellikteki bireylerle bir arada olma, yeni bireyler tanıma, öğrenme, doğadan yararlanma, içgözlem, yaratıcılık, nostalji, fiziksel zindelik, fiziksel gücünü sınama, toplumsal baskıdan kaçma, fiziksel baskıdan ve zorluklardan kaçma,

toplumsal güvenlik, diğerlerine öğretme ve liderlik etme ve riski azaltma olarak sıralanmaktadır (Manfredo, Driver ve Tarrant, 1996).

Benzer bir çalışma, Dillard ve Bates (2011) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar, nitel araştırma tekniklerinden biri olan görüşme tekniğinden yararlanmışlardır. Araştırmada katılımcılara, boş zaman aktivitelerine neden katıldıkları sorulmuştur. Katılımcılardan elde edilen 35 farklı güdü, dört faktör altında toplanmıştır. Bunlar, kendini geliştirme, kazanma, sosyalleşme ve kaçış isteğidir.

Bu çalışmalardan farklı olarak Plog (1974), kişilik ve güdüler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmacı, psikosentrik (pasif kişilik), alosentrik (aktif kişilik) ve midsentrik (aktif-pasif kişilik özelliklerini taşıyan) kişilik tiplerinin, hangi güdülerle seyahate çıktıklarını araştırmıştır. Psikosentrik kişilik özelliğine sahip bireyler, pasif ve maceralı olmayan bir yaşam sürmeyi tercih ederler. Bunun tam tersi olarak alosentrik bireyler, özgüven sahibi, meraklı ve kendi hayatlarını kontrol altında tutabildiklerini düşünen bireylerdir. Plog (1974), alosentrik bireylerle psikosentrik bireylerin, seyahat tercihlerinin farklılaştığını ortaya çıkarmak için katılımcılarla derinlemesine görüşmeler yapmıştır. Bu kapsamda, psikosentrik özelliğe sahip 60 kişi ile görüşmüştür. Bu bireylerin, uçak ile seyahat etmeyi tercih etmediği belirlenmiştir. Ayrıca psikosentrik kişilik tipinin, kaygı duyan, kendini güçsüz hisseden ve kendi ülkeleri dışına yapılan seyahatleri tercih etmeyen bireyler olduğunu belirtmiştir. Araştırmanın sonucunda, içe dönük ve maceracı olmayan psikosentrik kişilik tipinin, seyahatlerinde paket turları tercih ettiği ve popüler bölgeleri ziyaret ettiği bulunmuştur. Plog (1974), alosentrik kişilik tipinin ise maceracı, risk almayı seven, bireysel olarak seyahate katılmayı tercih eden ve yeni yerler keşfetmeyi seven özelliklere sahip olduğunu belirtmiştir. Araştırmacı, midsentrik kişilik özelliğine sahip olan bireylerin, günlük hayatın sorunlarından kaçan, dinlenmeye, eğlenmeye ve alışverişe vakit ayıran, arkadaşlarıyla vakit geçirmekten hoşlanan özellikler taşıdığını tespit etmiştir.

Alanyazın incelendiğinde, kişilik ile boş zaman aktivitelerine katılım güdüleri arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmaların az sayıda olduğu görülmektedir. Ancak, Plog (1974) tarafından yapılan çalışmada görülmektedir ki iki farklı kişilik tipi, farklı güdülerle boş zaman aktivitesine katılmaktadır. Plog (1974), yaptığı bu çalışmada alosentrik, psikosentrik ve midsentrik kişilik tipinin özelliklerini ve bu kişilik tiplerine sahip olan

bireylerin hangi güdülerle seyahat ettiğini araştırmıştır. Seyahat etmek ve turizm hareketi içinde yer almak, gerçekleştirilebilecek boş zaman aktivitelerinden yalnızca biridir (Hazar, 2009: 7). Nitekim Dünya Turizm Örgütü'nün (2015) raporuna göre turizm aktivitesine katılan 1.133.000.000 turistin % 53'ü rekreasyon amacıyla turizme katıldığını belirtmiştir. Diğer yandan boş zaman aktiviteleri turizmin yanında, çok sayıda ve farklı türdeki aktiviteyi de içermektedir. Bu bağlamda tezin izleyen bölümünde, boş zaman aktivite türlerinin neler olduğunun incelenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

2.2.3. Boş Zaman Aktivitelerinin Türleri

Boş zaman aktiviteleri, bireyin boş zamanlarında gönüllü olarak katıldığı ve bireyin eğlenmesini sağlayan aktivitelerdir (Cordes ve İbrahim, 1999: 7). Howe ve Carpenter (1985: 3), boş zaman aktivitelerini, bireyin boş zamanlarında katıldığı aktif ve pasif aktivitelerin tümü olarak nitelendirmiştir. Karaküçük (2005: 59), benzer bir yaklaşımı benimsemekle birlikte, eğitici aktivitelerin de boş zaman aktivitesi olduğunu belirtmiştir. Bireyin boş zamanlarında yaptığı birçok aktivite, boş zaman aktivitesi içinde yer alabilir. Örneğin, balık tutmak, kamp yapmak, gitar çalmak, spor yapmak, birer boş zaman aktivitesidir. Ancak, bir birey için katıldığı aktivite boş zaman aktivitesiyken, başka bir birey için aynı aktivite iş niteliğinde olabilmektedir. Dolayısıyla, bireyin bir boş zaman aktivitesi içinde yer alması için bu aktivitenin birey tarafından özgürce seçilmiş olması gerekmektedir (Karaküçük ve Gürbüz, 2007: 34).

Boş zaman aktivitelerinin çeşitli olması, araştırmacıları farklı sınıflandırmalar yapmaya yöneltmiştir (Karaküçük ve Gürbüz, 2007: 34). Örneğin, Hazar (2009: 30-36), boş zaman aktivitelerini altı farklı şekilde sınıflandırmıştır. Bunlar; etkinliklere katılma şekline (aktif-pasif), mekâna (açık alan-kapalı alan aktiviteleri), katılımcıların milliyetlerine (ulusal aktiviteler-uluslararası aktiviteler), katılımcıların yaşlarına (çocuk rekreasyonu, gençlik rekreasyonu, yetişkin rekreasyonu, üçüncü kuşak rekreasyonu), katılımcı sayısına (bireysel aktiviteler-grup aktiviteleri) ve fonksiyonel açıdan rekreasyon çeşitlerine göredir. Yazar, fonksiyonel açıdan katılan aktiviteleri ise sekize ayırmıştır. Bunlar; ticari aktiviteler (katılımcıların ücret ödeyerek katıldığı aktiviteler), estetik aktiviteler (sanat etkinliklerini izlemek), sosyal aktiviteler (partilere gitmek, arkadaşlarla birlikte olmak gibi), sağlık aktiviteleri (kaplıcalara gitmek, spor yapmak gibi), fiziksel aktiviteler (yüzme, avcılık, basketbol gibi), sanatsal aktiviteler (sinema, tiyatro gibi), kültürel

aktiviteler (belediyeler tarafından verilen kurslar, sergilere ve festivallere gitmek gibi) ve turistik aktivite türleridir. Tribe (1995: 2), boş zaman aktivitelerini üç gruba ayırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre aktivite çeşitleri; evde yapılan aktiviteler, ev dışında yapılan aktiviteler ve turizmdir.

Boud-Bovy ve Lawson (2002: 1), boş zaman aktivite türlerini genel başlıklar altında sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma, Şekil 2’de gösterildiği gibidir. Boud-Bovy ve Lawson (2002: 1) tarafından boş zaman aktivite türlerine yönelik yapılan bu sınıflandırmanın, diğer araştırmacılar (Cordes ve İbrahim, 1999; Hazar, 2009; Tribe, 1995) tarafından yapılan sınıflandırmalara benzer olmakla birlikte, söz konusu sınıflandırmaları da kapsadığı görülmektedir. Bu nedenle bu tez çalışmasında, A tipi ve B tipi kişilik özelliklerine sahip bireylerin hangi boş zaman aktivitelerini tercih ettiğini ortaya çıkarmak için Boud-Bovy ve Lawson (2002) tarafından yapılan aktivite türleri sınıflandırmasından yararlanılmıştır.

Şekil 2. Boş Zaman Aktivite Türleri

Kaynak: Boud-Bovy ve Lawson, 2002: 1’den uyarlanmıştır.

2.2.4. Kişilik Tiplerine Göre Boş Zaman Aktivite Tercihleri

Bireylerin kişilikleri göz önüne alındığında, kişisel farklılıklar, bireylerin boş zamanlarında ne tür aktivitelerde bulunduğunu etkilemektedir. Bireylerin boş

zamanlarında kendini ifade etmede karşılaştığı kısıtlamalar, günün diğer zamanlarında hissettiği kısıtlamalara kıyasla daha düşüktür. Bu nedenle bireyler, kendi benliklerini boş zamanlarında daha iyi ifade edebilirler. Bireyler boş zaman aktivitelerinde, kendileri olmakta bir sakınca görmezler ve kendi benliklerini ortaya koyarlar (Mannell ve Kleiber, 1997). Benzer şekilde Diener, Larsen ve Emmons (1985), yaptıkları araştırmada bireylerin kişiliklerinin iş ortamlarından çok boş zaman aktivitelerinde yaptıkları seçimlerde etkili olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda yapılan çalışmalar (Barnett, 2006; Harden, 2008; Plog, 1974) incelendiğinde, bireyin kişilik özelliklerinin, bireyin katıldığı aktivite türlerini etkilediği görülmektedir.

Kişiliğin, boş zaman aktivitelerine katılma oranı üzerindeki etkiyi göstermek için Driver ve Knopf (1977) bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmada, araştırmacılar 50 katılımcının kişilik özelliklerini incelemişlerdir. Araştırmacılar, kişilik özelliklerinin bireyin katıldığı aktiviteyi, bireyin aktiviteye katılma sıklığını ve bireyin aktiviteden beklentilerini etkilediğini ortaya çıkarmışlardır. Carver ve McCarty (2013), bir boş zaman aktivitesi olarak kumar oynamayı tercih eden bireyleri incelemiştir. Bu çalışmada kumar oynayan bireylerin; kontrol etme arzusu yüksek, risk alan, ben merkezli davranan, içe dönük olan ve duygusal tatmin arayan kişiler olduğunu belirlemiştir.

Kişilik ile boş zaman aktivite tercihleri arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmaların daha çok Beş Faktör Kişilik Modeli ile ele alındığı görülmektedir. Bu araştırmalardan biri Arai ve Hisamichi (1998) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar, orta yaşlı Japonların kişilik özellikleri ile egzersize katılımları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu araştırmada dışadönük özelliği yüksek olan bireylerin daha çok egzersiz yaptıkları, nevroitik özelliği yüksek olan bireylerin ise egzersiz yapmayı tercih etmedikleri sonucuna varılmıştır. Yapılan bir başka çalışmada, nevroitik özelliğe sahip olan bireylerin eğlenceli aktivitelerden hoşlanmadıkları ve aktif bir şekilde yapılan sporları tercih etmedikleri ortaya çıkarılmıştır (Barnett, 2006). Nickerson ve Ellis (1991) ise bireyin kişilik özellikleri ile seyahat tercihleri üzerine bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırmada, bireyin içe dönük veya dışa dönük özelliğe sahip olmasının, bireyin gideceği bölgeyi, kimlerle seyahat etmek istediğini ve aktivitelerine katılım sıklığını etkilediği ortaya çıkarılmıştır.

Wilkinson ve Hansen (2006), bireylerin boş zaman ilgileri ve kişilik özellikleri arasındaki ilişki üzerine bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırmanın sonucunda, dışa dönük kişilik yapısına sahip olan bireylerin, sosyal özelliği yüksek olan etkinliklerde yer aldığı, eğlenmek amacıyla partilere katıldığı, gönüllü toplumsal aktivitelerde rol aldığı ve sportif faaliyetlere ilgi gösterdiği sonucuna varmışlardır. Jopp ve Hertzog (2010), Beş Faktör Kişilik Modeli ile boş zaman aktivitelerine katılım arasındaki ilişkiyi ölçtükleri çalışmada uyumluluk özelliği yüksek olan bireylerin, daha çok televizyon izlemek, dini ve sosyal faaliyetlere katılmak gibi aktivitelerle ilgi gösterdiğini vurgulamıştır. Ancak bu bireylerin, el sanatlarına, fiziksel aktiviteler ve kişisel gelişime yönelik faaliyetlere ilgi duymadıklarını belirlemişlerdir. Bir başka Beş Faktör etmeni olan deneyime açıklık (openness) özelliği yüksek olan bireylerin ise dini aktivitelerden hoşlanmadığı ancak kişisel gelişim aktivitelerine ve teknolojiye ilgi duyduğu ortaya çıkarılmıştır.

Beş Faktör Kişilik Modeli hakkındaki bir diğer araştırma, fitness merkezine giden bireyler üzerinedir. Araştırmanın sonucunda, nevrozizm özelliği düşük, uyumluluk, deneyime açıklık ve öz disiplin (sorumluluk) özelliği yüksek olan bireylerin fitness aktivitelerini tercih ettiği sonucuna varılmıştır (Chen ve Lee, 2007). Tok (2011) ise yaptığı bir çalışmada, riskli sporlar yapan bireylerin, dışadönüklük ve deneyime açıklık özelliğinin yüksek, uyumluluk ve nevrozizm özelliğinin ise düşük olduğunu belirtmiştir.

Kişilik ile boş zaman tercihleri arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar yalnızca Beş Faktör Kişilik Modeli ile yapılan çalışmalarla sınırlı kalmamıştır. A ve B Tipi Kişilik Modeli ile boş zaman tercihlerini ele alan çalışmalar da mevcuttur. Ancak, bu çalışmalar az sayıdadır. A ve B tipi kişiliği ortaya çıkaran Rosenman ve Friedman (1974), B tipi kişilik özelliği baskın olan bireylerin, yarışma içeren boş zaman aktivitelerini tercih etmediğini, daha çok rahatlamak için rekreatif aktivitelerle katıldıklarını belirtmişlerdir. Iso-Ahola ve Weissinger (1985), A tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin, rekabet içerikli spor aktivitelerine, fitness aktivitelerine ve açık alan aktivitelerine katıldıklarını, B tipi kişiliklerin ise spor aktivitelerine aktif olarak katılmaktan ziyade izleyici olarak katıldıklarını belirtmişlerdir (Akt; Tang, 1986). Tang (1986), A tipi kişilik yapısına sahip bireylerin, çalışma zamanlarında ve boş zamanlarında yarışmacı özelliklerini ön plana çıkardıklarını ve bu kişilik özelliğine sahip bireylerin, iş yaşantılarıyla boş zaman aktivitelerindeki amaçlarının farklılık göstermediğini belirtmiştir. Ancak, B tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin boş zaman aktivitelerini çalışmaya tercih ettikleri tespit

edilmiştir. Tang (1988), Çin’de üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında, A tipi öğrencilerin canlı konserlere, müzik içeren şovlara ve gösterilere B tipi öğrencilerden daha çok katıldıkları sonucuna ulaşmıştır. A tipi kişiliğin, dinlenmek ve rahatlamak için oturmaktansa keşfetmekten ve hareket etmekten hoşlandığını belirtmiştir. Bu nedenle, A tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin, tiyatro veya film izlemek gibi pasif aktiviteleri tercih etmediğini öne sürmüştür. Jenkins de (1975) A tipi kişilik özelliğine sahip olan bireylerin, B tipi kişilik özelliğine sahip bireylere kıyasla kültürel aktiviteleri daha az tercih ettiğini belirtmiştir.

A ve B kişilik tipleri ile boş zaman aktiviteleri üzerine çalışma yapan Becker ve Byrne (1984), A tipi kişilik özellikleri baskın olan bireylerin, boş zaman aktivitelerine ve başka insanlarla vakit geçirmeye daha az vakit ayırdığını ortaya koymuşlardır. Bu çalışmaya benzer olarak Burke ve Deszca (1984), A tipi kişiliğin kendisi için gerekli olan dinlenme ve rahatlama faaliyetlerine zaman ayırmayı tercih etmediği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, A tipi kişiliğin boş zaman aktivitelerine vakit ayırmaktansa çalışmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Pelletier (1977: 127) ise A tipi bireyler için "*onlar için boş zaman diye birşey yoktur*" ifadesini kullanmıştır. Ancak Tang, 1986 yılında yaptığı çalışmasında, Becker ve Byrne’nın (1984) ulaştığı sonuçların aksine, A kişilik yapısına sahip bireylerin iş için ayırdığı zamanla, boş zaman aktivitelerine ayırdığı zamanın eşit olduğunu saptamıştır.

Yapılan çalışmalarda A ve B tipi kişilik özelliklerine sahip bireylerin boş zaman davranışlarındaki farklılıklara değinilmiştir. Bu farklılıklardan yola çıkılarak, A ve B tipi kişilik özelliklerine sahip bireylerin boş zaman davranışları, sınırlı sayıdaki aktivite üzerinden değerlendirilmiştir. Ayrıca, yapılan çalışmalarda A ve B tipi kişilik özelliklerine sahip bireylerin boş zaman faaliyetlerine katılım güdülerine değinilmemiştir. Bu tez çalışmasının, A ve B kişilik tiplerini boş zaman aktivitelerine yönelten güdülerin ortaya çıkarılmasıyla alanyazına katkı sağlaması beklenmektedir. Tez çalışmasının uygulamaya dönük katkısı ise boş zaman endüstrisinde faaliyet gösteren işletmelerin, ürünlerini oluştururken hangi kişilik tipinin, hangi güdülerle kendi ürünlerini tercih edebileceğini anlamalarını sağlaması olacaktır. Bu endüstri içinde yer alan işletmeler, ürettiği ürünlerin planlanmasında ve tanıtılmasında, hedef pazarını oluşturan kişilik tipinin istek ve gereksinimlerine göre pazara daha uygun ürünler sunabilecektir.

3. Yöntem

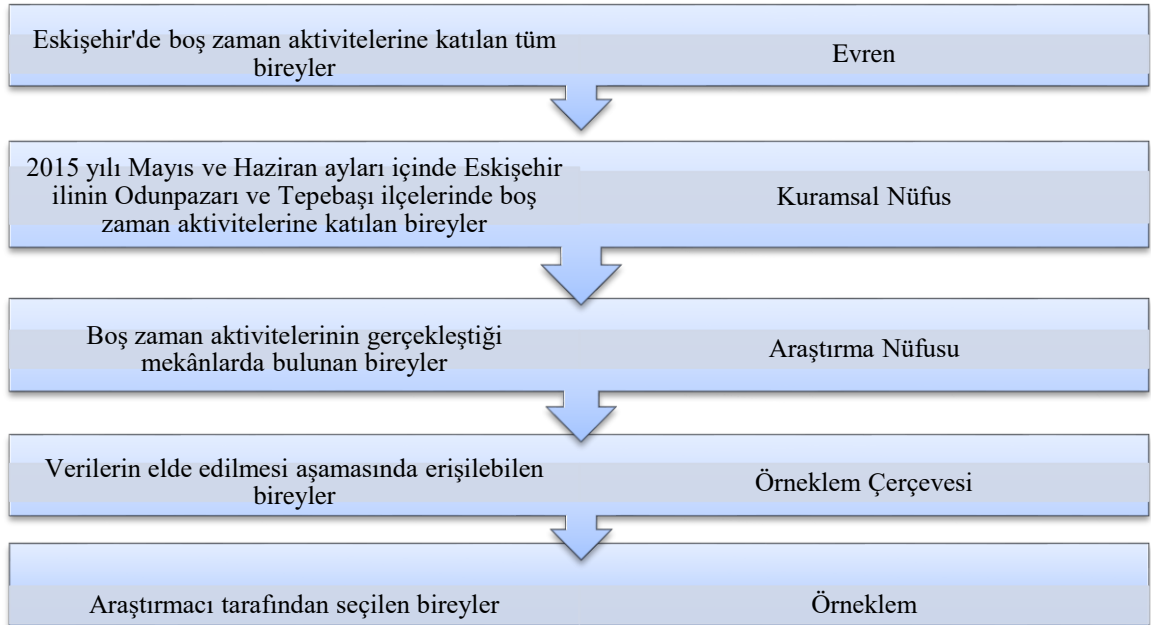
3.1. Araştırma Yaklaşımı

Bilimsel araştırmalara yönelik alanyazın incelendiğinde bilimsel araştırma yaklaşımlarının betimsel, keşifsel ve nedensel olarak sınıflandırıldıkları görülmektedir (Büyüköztürk vd., 2014: 12; Saruhan ve Özdemirci, 2011: 135; Kavak, 2013: 94, 121). Bu çalışmada, A ve B kişilik tiplerinin boş zaman aktivite tercihlerini ve boş zaman aktivitelerine katılım güdülerini belirlemek amacıyla betimsel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Bu yaklaşımın seçilmesinin nedeni, bilinen bir durumun veya bu durumla ilgili değişkenlerin özelliklerini ortaya çıkarma (Saruhan ve Özdemirci, 2011: 135) amacıdır. Tez çalışmasının araştırma yaklaşımına karar verilmesiyle birlikte araştırma yöntemi de belirlenmiştir. Nicel araştırma yöntemleri, “farklı olaylara nesne ya da kişilere yönelik algı ya da davranışların gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sonuçların birbiriyle kıyaslanabilir hale dönüştürülmesinde gerekli olan sayısal verilerin toplanmasını sağlayan bir araştırma türü (Kozak, 2014: 61)” olarak tanımlanmaktadır. Nicel araştırma yöntemlerinde kuramdan hareketle hipotezler oluşturulmakta ve oluşturulan hipotezler test edilmektedir (Creswell, 2009: 55). Bu tez çalışmasında da Özellik Kuramı içinde ele alınan A ve B kişilik tiplerinin özellikleri doğrultusunda hipotezler geliştirilmiştir. Bu hipotezlerin test edilmesi amacıyla da nicel araştırma yönteminden yararlanılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Tez çalışması kapsamında, araştırma evreninin tamamına ulaşılmasının zaman ve maliyet kısıtları nedeniyle mümkün olmamasından dolayı, evrenin özelliklerini belirlemek ve tahmin etmek ve bu doğrultuda evrenin sınırlı bir parçasını belirlemek için örnekleme sürecinden yararlanılmıştır (Çingir, 1994: 3). Tez çalışmasında araştırmanın evrenini, Eskişehir’de yaşayan ve boş zaman aktivitelerine katılan tüm bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın evreni belirlendikten sonra kuramsal nüfus belirlenmiştir. Kuramsal nüfus, tez çalışmasının örnekleminin zaman ve yer bakımından belirlendiği aşamadır (Erdoğan, 2003: 167). Araştırmanın kuramsal nüfusunu 2015 yılının Mayıs ve Haziran ayları içinde Eskişehir ilinin Odunpazarı ve Tepebaşı ilçelerinde boş zaman aktivitelerine katılan

bireyler oluşturmaktadır. Ancak araştırma sürecinde, verilerin elde edilmesinde yaşanan maddi güçlükler ve zaman kısıtlarından dolayı kuramsal nüfusun tamamına ulaşılammıştır. Bu nedenle, araştırmanın erişilebilir nüfusunu, 2015 yılının Mayıs ve Haziran aylarında Eskişehir ilinin Odunpazarı ve Tepebaşı ilçelerinde, boş zaman aktivitelerinin gerçekleştiği mekânlarda karşılaşılan bireyler oluşturmaktadır. Bu mekânlar; sosyal içeriği yüksek olan aktivite alanı olarak kafeler, kültürel ve sanatsal aktivite alanı olarak tiyatro salonları, sportif uğraşlarda aktif olunan aktiviteler için fitness salonları, seyirci olarak katılman sportif aktiviteler için basketbol maçları ve futbol maçları, gündelik açık alan aktiviteleri için yürüyüş alanları ve gecelik konaklama içeren aktiviteler için ise oteller olarak belirlenmiştir. Bu mekânlarda bulunan tüm bireylere ulaşmak olanaksız olduğu için verilerin elde edilmesi aşamasında bu mekânlarda bulunan bireyler, araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Bu sürecin son aşamasında, hangi bireylerin örnekleme dâhil edileceği, araştırmacının kendisi tarafından belirlenmiştir. Tez çalışmasının örnekleme süreci, Şekil 3'te gösterilmiştir.

Şekil 3. Örnekleme Süreci

Kaynak: Erdoğan, 2003, s.167'den uyarlanmıştır.

Tez çalışmasında çok aşamalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Evrenden örnekleme seçimi iki veya daha fazla aşamada tamamlanıyorsa bu örnekleme türüne çok aşamalı örnekleme yöntemi denmektedir (Singh, 2003: 573). Araştırmanın örnekleme

yönteminin ilk aşamasında, kota örnekleme yöntemine başvurulmuştur. Bu aşamada, TÜİK'in 2014 yılı nüfus verilerine göre Eskişehir nüfusunun (812,230) %86,20'sini oluşturan Odunpazarı (376,650) ve Tepebaşı (323,631) ilçelerindeki nüfus yoğunluğu dikkate alınmıştır. Bu kapsamda elde edilen verilerin %54'ü Odunpazarı ilçesinden, %46'sı ise Tepebaşı ilçesinden elde edilmiştir. Örneklemin bu iki ilçeden seçilmesinin nedeni, Eskişehir nüfusunun oransal olarak büyük bir kısmının bu iki ilçede ikamet ediyor olmasıdır. Ayrıca Odunpazarı ve Tepebaşı ilçelerinin nüfusunun, toplam nüfus oranı içindeki payının yüksek olması nedeniyle, bu yoğun nüfusun gereksinim duyduğu boş zaman aktivite türleri, bu iki ilçede yoğunlaşmıştır. Araştırmanın ikinci aşamasında, tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden olan yargısal örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Tablo 3'te yer alan sosyal içeriği yüksek olan aktiviteler, kültürel ve sanatsal aktiviteler, sportif uğraşlarda aktif katılımcı olunan aktiviteler, sportif aktivitelerle seyirci olarak katılan aktiviteler, gündelik açık alan aktiviteleri ve gecelik konaklama içeren boş zaman aktivitelerinin yapılabileceği mekânları belirlemek amacıyla yargısal örnekleme yöntemine başvurulmuştur. Örneklemin son aşamasında ise kolayda örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Verilerin toplandığı esnada söz konusu mekânlarda bulunan bireyler araştırmacı tarafından kolayda örneklem yöntemiyle seçilmiştir.

Tablo 3. Boş zaman aktivite grupları ve aktivite türleri

<i>Aktivite Grupları</i>	<i>Aktivite Türleri</i>
<i>Evde yapılan aktiviteler</i>	İnternete bağlanmak, TV izlemek, kitap okumak, bahçe işleri ile uğraşmak, yemek yapmak, müzik dinlemek, konsol oyunları oynamak.
<i>Sosyal içeriği yüksek olan aktiviteler</i>	Kafelerde oturmak, partilere gitmek, arkadaş-akraba ziyaretlerine gitmek, vakıf-dernek faaliyetlerine katılmak.
<i>Kültürel ve sanatsal aktiviteler</i>	Tiyatroya, konsere, müzelere, festivallere, sergiye, festivallere gitmek, hobi kurslarına katılmak.
<i>Sportif uğraşlarda aktif olunan aktiviteler</i>	Futbol, basketbol, yüzme, dağcılık gibi spor aktivitelerine ve fitness, pilates gibi egzersiz aktivitelerine katılmak.
<i>Sportif aktivitelerle seyirci olarak katılan aktiviteler</i>	Stadyumlarda futbol, salonlarda basketbol ve voleybol maçlarını izlemek.
<i>Gündelik açık alan aktiviteler</i>	Pikniğe gitmek, yürüyüş yapmak, avcılık-balıkçılık yapmak, fotoğraf çekmek.
<i>Gecelik konaklama içeren turizm aktiviteleri</i>	Şehir dışına yapılan turlara katılmak.

Kaynak: Baud-Bovy ve Lawson (1998) ve Karaküçük ve Gürbüz'den (2007) uyarlanmıştır.

3.3. Soru Formunun Oluşturulması

Alanyazın incelendiğinde, bireyleri boş zaman aktivitelerine yönelten güdülerin neler olduğuna ilişkin birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalar incelenerek yeni bir soru formu geliştirilmiştir. Bu soru formu, demografik bilgilerin elde edildiği, A ve B kişilik tipinin ölçüldüğü, boş zaman aktivite türlerinin seçildiği ve son olarak boş zaman aktivitelerine katılımı sağlayan amaçların belirlendiği dört bölümden oluşmaktadır. Kişilerin boş zaman aktivitelerine katılım amaçlarına yönelik ifadeler, alanyazından yararlanılarak belirlenmiştir. Tablo 4’te görüldüğü gibi beş farklı çalışmada bahsi geçen toplam 34 ifadeden yararlanılmıştır. Soru formunun bu bölümündeki ifadeler, 5’li Likert tipi ölçekten yararlanılarak değerlendirilmiştir.

Tablo 4. Soru formunda kullanılan ifadelerin derlendiği çalışmalar

Kişilerin Boş Zaman Aktivitelerine Katılım Amaçlarına Yönelik İfadeler	Yer Aldığı Çalışma ve Yılı
Stresimi azalttığı için katılıyorum.	Morris ve Rogers (2004) , Rogers ve Morris (2003), Dillard ve Bates (2011), Manfredo, Driver, ve Tarrant (1996)
Yenilenmek için katılıyorum.	Dillard ve Bates (2011)
Yeni insanlarla tanışma fırsatı bulduğum için katılıyorum.	Manfredo, Driver, ve Tarrant (1996), Dillard ve Bates (2011), Rogers ve Morris (2003)
Rahatlamak için katılıyorum.	Morris ve Rogers (2004), Rogers ve Morris (2003), Dillard ve Bates (2011), Pelletier, Vallerand, Blais ve Briere (1991)
Hayatıma yeni bir bakış açısı kazandırdığı için katılıyorum.	Manfredo, Driver, ve Tarrant (1996)
Arkadaşlarımla isteği üzerine katılıyorum.	Morris ve Rogers (2004), Rogers ve Morris (2003)
Kendimi geliştirme fırsatı verdiği için katılıyorum.	Manfredo, Driver, ve Tarrant (1996), Pelletier, Vallerand, Blais ve Briere (1991), Dillard ve Bates (2011), Morris ve Rogers (2004), Rogers ve Morris (2003)
Yapılması gereken işleri düşünmekten kurtulmak için katılıyorum.	Manfredo, Driver, ve Tarrant (1996), Pelletier,, Vallerand, Blais ve Briere (1991), Dillard ve Bates (2011)
Kendime olan güvenimi arttırdığı için katılıyorum.	Manfredo, Driver, ve Tarrant (1996), Pelletier, Vallerand, Blais ve Briere (1991), Dillard ve Bates (2011)
Arkadaşlarımla vakit geçirebilme olanağı bulabildiğim için katılıyorum.	Morris ve Rogers (2004), Rogers ve Morris (2003), Dillard ve Bates (2011), Manfredo, Driver, ve Tarrant (1996)
Baskılardan uzaklaşmak için katılıyorum.	Morris ve Rogers (2004), Rogers ve Morris (2003), Dillard ve Bates (2011), Manfredo, Driver, ve Tarrant (1996)
Sosyal statü kazanmama yardımcı olduğu için katılıyorum.	Rogers ve Morris (2003)
Diğer insanları gözlemlemek için katılıyorum.	Manfredo, Driver, ve Tarrant (1996)

Yeni beceriler edinmek için katılırim.	Morris ve Rogers (2004), Rogers ve Morris (2003), Manfredo, Driver, ve Tarrant (1996)
Kendimi meşgul etmek için katılırim.	Pelletier, Vallerand, Blais ve Briere (1991)
Ailemle daha yakın ilişkiler kurabilmek için katılırim.	Dillard ve Bates (2011) Manfredo, Driver, ve Tarrant (1996)
Zihnimi rahatlatmak için katılırim.	Manfredo, Driver, ve Tarrant (1996) Rogers ve Morris (2003)
Başkaları tarafından takdir edilmek için katılırim.	Pelletier, Vallerand, Blais ve Briere (1991)
Diğer insanlarla yarışmak için katılırim.	Morris ve Rogers (2004), Rogers ve Morris (2003), Dillard ve Bates (2011)
Yapabildiklerimi diğer insanlara gösterebilmek için katılırim.	Manfredo, Driver, ve Tarrant (1996), Rogers ve Morris (2003)
Eğlenmek için katılırim.	Morris ve Rogers (2004), Rogers ve Morris (2003), Pelletier, Vallerand, Blais ve Briere (1991)
Mutlu olmak için katılırim.	Morris ve Rogers (2004), Rogers ve Morris (2003), Pelletier, Vallerand, Blais ve Briere (1991)
Sınırlarımı zorlamak için katılırim.	Manfredo, Driver, ve Tarrant (1996), Pelletier, Vallerand, Blais ve Briere (1991)
Hayatımın diğer alanlarında daha başarılı olmamı sağladığı için katılırim.	Rogers ve Morris (2003)
Kendimi dinlemek (kafamı dinlemek) için katılırim.	Manfredo, Driver, ve Tarrant (1996)
Yeteneklerimi geliştirmek için katılırim.	Morris ve Rogers (2004), Rogers ve Morris (2003), Manfredo, Driver, ve Tarrant (1996)
Benimle aynı ilgi alanına sahip olan insanlarla bir araya gelebilmek için katılırim.	Manfredo, Driver, ve Tarrant (1996)
Kendimi özgür hissetmek için katılırim.	Pelletier, Vallerand, Blais ve Briere (1991), Manfredo, Driver, ve Tarrant (1996)
Diğer insanlara kendimi dinamik (hareketli) gösterme fırsatı verdiği için katılırim.	Pelletier, Vallerand, Blais ve Briere (1991)
Yalnız kalabilmek için katılırim.	Manfredo, Driver, ve Tarrant (1996), Dillard ve Bates (2011)
Kazanmanın mutluluğunu yaşamak için katılırim.	Rogers ve Morris (2003)
Açık alanlarda bulunmak için katılırim.	Dillard ve Bates (2011)
Yeni yerler keşfetmek için katılırim.	Dillard ve Bates (2011)

Katılımcıların kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla, yedi ifadeden oluşan A ve B kişilik tipi ölçeğinden yararlanılmıştır. Friedman ve Rosenman tarafından geliştirilen bu ölçek, Aktaş ve Arıkan tarafından 1988 yılında Türkçeye uyarlanmışır (Arıkan ve Aktaş, 1988: 725). Bu ölçek, yedi ifadeden oluşan 8'li Likert tipi bir ölçektir. Katılımcıların katıldıkları boş zaman aktivitelerinin türlerini belirlemeye yönelik olarak oluşturulan bölüm ise Baud-Bovy ve Lawson'ın 1998 yılında yaptığı çalışmadan uyarlanmışır. Bu bölümde katılımcılardan en çok haz aldıkları aktivite türünü seçmeleri istenmiştir. Ayrıca, katılımcıların yaş, cinsiyet, meslek ve eğitim durumuna ilişkin bilgilerin derlendiği demografik soruları içeren bir bölüm bulunmaktadır.

Soru formunun güvenilirliği test edilmeden önce araştırmacı tarafından taslağı oluşturulan soru formunun yzey ve kapsam geçerliliği test edilmiştir. Kapsam geçerliliği, soru formunda yer alan maddelerin gereksinim duyulan olgusal veya yargısal verileri kapsamadaki ve toplamadaki yeterliliğini ölçmektedir (Büyüköztürk vd., 2014: 131). Başka bir ifadeyle kapsam geçerliliği, soru formunun araştırılan kavramı temsil edip etmediği ile ilgilidir. Kapsam geçerliliğinin sağlanması amacıyla uzmanların görüşlerine başvurulmaktadır (Saruhan ve zdemirci, 2011: 138). Bu tez çalışmasında, soru formunun yzey ve kapsam geçerliliği eř zamanlı olarak uzmanlar tarafından değerlendirilmiştir. Araştırmacı, toplam 21 uzmanın görüşlerine başvurmuştur. Bu uzmanlardan beşi, boş zaman ve rekreasyon alanlarında, on uzman pazarlama alanında, altı uzman ise yönetim bilimleri alanında çalışan akademisyenlerdir. Bu kapsamda araştırmacı tarafından uzman görüş formu oluşturulmuştur. Uzman görüş formunda uzmanların, her bir ifade için ‘‘gerekli’’, ‘‘gerekli ancak yetersiz’’ ve ‘‘gereksiz’’ olarak görüş belirtebilecekleri boş bir alan bırakılmıştır. Uzmanlar tarafından getirilen öneriler doğrultusunda, iki ifadenin birbirine benzer olduğu anlaşılmış ve bu gerekçeyle bir ifade, soru formundan çıkarılmıştır. Ayrıca, bir ifade içinde iki ayrı değişkenin sorgulandığını belirten uzmanlar, bu ifadenin soru formunda iki ayrı ifade şeklinde yer alması gerektiği görüşünü bildirmişlerdir. Bu önerilere ek olarak, ifadelerin cümle yapıları düzeltilmiş ve gereksiz sözcükler ifadelerden çıkarılmıştır. Uzmanların görüşleri doğrultusunda soru formunun yzey ve kapsam geçerliliği sağlanarak soru formuna pilot çalışmadan önceki son hali verilmiştir.

Soru formunda yer alan ifadelerin içsel tutarlılığının (Ercan ve Kan, 2004: 213) sağlanması amacıyla boş zaman aktivitelerinin gerçekleştiği meknlerden (sosyal içeriği yüksek olan aktivite alanı olarak kafeler, kültürel ve sanatsal aktivite alanı olarak tiyatro salonları, sportif uğraşlarda aktif olunan aktiviteler için fitness salonları, seyirci olarak katılan sportif aktiviteler için basketbol maçları ve futbol maçları, gündelik açık alan aktiviteleri için yürüyüş alanları ve gecelik konaklama içeren aktiviteler için ise oteller) elde edilen bir örneklem grubu (n=72) üzerinde pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Tez alışması kapsamında nihai veriler elde edilmeden önce yapılacak bir pilot çalışmayla soru formunda yer alan ifadelerin anlaşılma durumu test edilip ölçeğin güvenilirliği lmelidir (Saruhan ve zdemirci, 2011: 140). Pilot araştırma sonunda elde edilen veriler, bilgisayar ortamına aktarılarak istatistik paket programı üzerinden güvenilirlik kat

sayısı (Cronbach Alpha) belirlenmiştir. Bu kapsamda araştırmanın güvenilirlik katsayısı (Cronbach Alpha) 0,929 olarak hesaplanmıştır. Cronbach Alpha değeri ‘‘0’’ ile ‘‘1’’ arasında bir değer almaktadır. Alpha değeri 0,60-0,80 aralığında olduğunda güvenilirliğin iyi, 0,80-1,00 aralığında olduğunda ise güvenilirliğin yüksek olduğu belirtilmektedir (Kozak, 2014: 146). Bu kapsamda yapılandırılmış soru formunun yüksek derecede güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır. Pilot araştırma sonucunda soru formunun güvenilir olduğu saptanarak alan araştırması aşamasına geçilmiştir.

3.4. Veri Toplama Süreci

Soru formunun yüzey ve kapsam geçerliliğiyle birlikte içsel tutarlığı da sağlanarak soru formuna son hali verilmiştir. Ardından uygulama sürecine geçilmiştir. Veriler, 11 Mayıs-15 Haziran 2015 tarihleri arasında araştırmacı tarafından toplanmıştır. Araştırmacı, verileri, Odunpazarı ve Tepebaşı ilçelerindeki boş zaman aktivitelerinin gerçekleştiği mekânlarda (kafeler, tiyatro salonları, fitness salonları, basketbol maçları ve futbol maçları, yürüyüş alanları ve oteller) bulunan ve araştırmaya katılmak isteyen bireylerden elde etmiştir. Araştırma kapsamında soru formunun eksiksiz veya yanlış doldurulmasının engellenmesi amacıyla katılımcılarla yüz yüze görüşülmüştür. Bu süreç sonunda araştırmacı toplamda 417 soru formu toplamıştır. Bu soru formlarının 400’ü, kullanılabilir olarak araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen soru formların 74’ü kafelerden, 80’i tiyatro salonlarından, 66’sı fitness salonlarından, 89’ u basketbol ve futbol maçlarından, 48’i yürüyüş alanlarından ve 43’ü otellerden toplanmıştır. Eksik ve hatalı doldurulmuş olan 17 adet soru formu ise araştırmaya dâhil edilmemiştir. Evrenin bütününe ulaşılamayan ve evren büyüklüğünün yüz milyon kişi olduğu durumlarda yüzde 95 güvenilirlik düzeyi için 384 örneklem sayısının yeterli olabileceği ifade edilmektedir (Sekeran, 1992: 253; Saruhan ve Özdemirci, 2011: 144; Kozak, 2014: 113). Bu nedenle, 400 anket yeterli bulunmuştur.

3.5. Verilerin Analize Hazırlanması

Araştırma kapsamında toplanan veriler, istatistiki analizlere uygun hale getirilebilmesi için sayısallaştırma işlemine tabi tutulmuştur. Bu bağlamda, elde edilen ‘‘kadın’’ ve

‘erkek’ gibi nitel veriler sırasıyla ‘1’ ve ‘2’ şeklinde numaralandırarak istatistik paket programına aktarılmıştır. Veriler, paket programa aktarıldıktan sonra hatalı veri girişi olup olmadığı kontrol edilmiştir. Ayrıca, bu aşamada ‘kayıp veri problemini’ aşmak için, Likert tipindeki ifadelerde, boş bırakılan sorulara o değişkene ait verilerin ortalaması ile oluşan sayısal değerler verilmiştir (Ural ve Kılıç, 2006: 60). Bu aşamalardan sonra, verilerin analize hazırlanması tamamlanarak analiz sürecine geçilmiştir.

4. Bulgular

Tez çalışmasının bu bölümünde, analiz edilen bulgular sunulmuştur. Verilerin analizinde ilk olarak verilerin normal dağılım ilkesine uygun olup olmadığına bakılmıştır. Daha sonra betimleyici istatistiklere, açıklayıcı faktör sonuçlarına ve araştırmanın amacını da oluşturan farklılıkların incelenmesine yer verilmiş ve yorumlanmıştır. Bu bağlamda, A ve B kişilik tiplerinin tercih ettiği aktivite türleri ve boş zaman aktivitelerine katılım amacı arasındaki farklılıkları ortaya çıkarmak için ki-kare testi, T testi ve çapraz tablo istatistiklerinden yararlanılmıştır.

4.1. Normal Dağılım Testlerine İlişkin Bulgular

Tez çalışmasında parametrik ya da parametrik olmayan analizlerinden hangisinin kullanılacağına belirlenmesi aşamasında öncelikle verilerin normal dağılıp dağılmadığı incelenmiştir. Verilerin normal dağılıma uygunluğunu test etmek için ilk olarak, veri setindeki ifadelerin aritmetik ortalama, ortanca ve mod istatistiklerine bakılmıştır. Sonuç olarak, bu değerlerin birbirine yakın olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, verilerin normal dağılıma uygun olduğu söylenebilir. Tabachnick ve Fidell (2011: 79) verilerin normal dağılıma uygunluğunu test etmek için verilerin basıklık ve çarpıklık değerlerine bakılmasının gerekli olduğunu belirtmektedir. Yüzde 95 güven aralığında basıklık ve çarpıklık değerlerinin +2 ile -2 arasında olması, verilerin normal dağıldığını göstermektedir (George ve Mallery, 2003: 97; Alpar, 2014: 152). Bu kapsamda tez çalışmasında elde edilen verilerin basıklık ve çarpıklık değerlerine bakıldığında Likert tipi ifadelerinin basıklık ve çarpıklık değerlerinin +2 ile -2 arasında olduğu görülmüştür.

Parametrik hipotez testlerinin bir diğer varsayımı, verilerin ölçüm düzeyinin aralıklı ya da oransal olmasıdır (Kalaycı, 2014: 73). Bu tez çalışmasında da sınıflama ölçeğinden ve aralıklı ölçekten yararlanılmıştır. Sınıflama ölçeği, katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, kişilik tipi, katıldıkları aktiviteler, boş zaman aktivitelerine katılım amaçları ile ilgili verilerde kullanılmıştır. Aralıklı ölçek kapsamında değerlendirilen Likert ölçeğinden ise katılımcıların boş zaman aktivitelerine katılım güdülerini ölçmek için yararlanılmıştır. Likert tipi ölçek, ölçüm aralıklarının eşit olduğu varsayımından yola

çıkılarak aralıklı ölçek olarak kabul edilmektedir (Powers ve Xie, 2000: 203; Nardi, 2006: 54). Sosyal bilimlerde Likert tipi ölçek, kişilerin tutumlarını, eğilimlerini, kaygılarını ölçmek için kullanılır. Bu bağlamda sosyal bilimlerde araştırmacılar tarafından güçlü istatistiklerin kullanılabilmesi için Likert tipi ölçek, aralıklı ölçek olarak ele alınmaktadır (Büyüköztürk, 2005: 4). Diğer yandan, Likert tipi ölçeğe verilen yanıtlar ile aralıklı ölçeklere verilen yanıtların sayısal sonuçlarının benzer olmasının, Likert tipi ölçeğin ‘‘yapısal geçerliliğine’’ bağlı olduğu belirtilmektedir (Dener, 2009: 4). Parametrik hipotez testlerinin varsayımlarına yönelik değerlendirmeler yapıldıktan sonra verilerin parametrik testlere uygun olduğuna karar verilmiştir.

4.2. Betimleyici İstatistiklere İlişkin Bulgular

Bu bölümde soru formunun birinci bölümünden elde edilen demografik bilgilere, ikinci bölümünden elde edilen kişilik tiplerine ve soru formunun üçüncü bölümünden elde edilen katılınan aktivite türleri ve aktivitelere katılım amaçlarının değerlendirildiği bulgulara yer verilmiştir. Elde edilen bulgular, tablolar halinde gösterilmiştir.

4.2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Tez çalışması kapsamında soru formunu doldurarak araştırmaya katılan 400 kişinin demografik özelliklerini gösteren bulgular, bu başlık altında değerlendirilmiştir. Tablo 5’te görüldüğü gibi tez çalışmasına veri sağlayan katılımcıların büyük çoğunluğunu (%90) 18-38 yaş aralığında yer alan bireyler oluşturmaktadır. Ayrıca, katılımcıların yaş ortalaması 26,22 olarak belirlenmiştir. 18-24 yaş kategorisinde yer alan grubun çoğunluk göstermesinin nedenlerinden biri, Eskişehir ilinde iki üniversitenin bulunması ve buna bağlı olarak genç nüfusun toplam kent nüfusuna oranının yüksek olması olabilir.

Tablo 5. Demografik Değişkenler için Sıklık Dağılımı

Yaş	n	%
18-24	216	54
25-34	126	31,5
35-44	43	10,7
45 ve üstü	15	3,8
Toplam	400	% 100
Cinsiyet	n	%
Kadın	212	53
Erkek	188	47
Toplam	400	100
Son mezun olduğu okul	n	%
İlkokul mezunu	8	2
Ortaokul mezunu	14	3,5
Lise mezunu	241	60,3
Üniversite mezunu	127	31,7
Lisansüstü mezunu	10	2,5
Toplam	400	100
Gelir	n	%
950 TL ve altı	135	33,8
951-1335 TL	84	21
1336-4345 TL	168	42
4346 TL ve üstü	13	3,2
Toplam	400	100

Araştırmaya katılan bireyler arasında kadın-erkek oranı, birbirine yakın düzeydedir. Eğitim durumu bakımından, lise ve üniversite mezunlarının toplamı, araştırma örnekleminin büyük bir çoğunluğunu (%92) oluşturmaktadır. Tez çalışması kapsamında soru formunu yanıtlayan bireyler, gelir durumu bakımından değerlendirildiğinde, asgari ücret geçim düzeyi ve altında yer alan bireylerle birlikte yoksulluk sınırı içinde bulunan grubun, örneklemin %96,75'lik bir kısmını temsil ettiği anlaşılmaktadır.

Tablo 6. Demografik Özelliklerin Kişilik Tipine Göre Dağılımı

Demografik Özellikler		Kişilik Tipleri		Toplam
		A Tipi	B Tipi	
Cinsiyet	Kadın	87	125	212
	Erkek	90	98	188
Genel Toplam				400
Eğitim	İlkokul	5	3	8
	Ortaokul	6	8	14
	Lise	90	151	241
	Üniversite	68	59	127
	Lisansüstü	8	2	10
Genel Toplam				400
Yaş	18-24	93	138	231
	25-34	60	66	126
	35-44	24	19	43
	45 ve üstü	9	6	15
Genel Toplam				400
Gelir	950 TL ve altı	51	84	135
	951-1335 TL	29	55	84
	1336-4345 TL	87	81	168
	4346 TL ve üstü	10	3	13
Genel Toplam				400

Tez çalışması kapsamında soru formunu yanıtlayan bireylerin cinsiyetlerine göre kişilik tiplerinin dağılımına bakıldığında, Tablo 6'dan da anlaşıldığı gibi kadınlarda A ve B tipi kişilik özelliklerine sahip birey sayısının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bu kapsamda bakıldığında tüm katılımcılar arasında kadınların %31,3'ünün B tipi kişiliğe (125 kişi), %21,8'inin ise A tipe kişiliğe (87 kişi) sahip olduğu görülmektedir. Kadın katılımcılara benzer şekilde erkeklerde de A ve B kişilik tipine sahip olan bireylerin oranı birbirine yakındır. Erkek katılımcılardan A tipi kişilik yapısına sahip bireyler, toplam katılımcılar içinde %22,5'lik (90 kişi) bir paya sahipken, B tipi kişilik yapısına sahip bireyler ise %24,5'lik (98 kişi) bir orana sahiptir. Katılımcıların yarısından fazlasını oluşturan açlık sınırının altında (1335 TL ve altı) yaşayan bireylere bakıldığında B tipi kişiliğine sahip bireyler, bu grubun %63,9'unu oluşturmaktadır. Açlık sınırının üzerinde yaşayan bireyler incelendiğinde ise B tipi kişilerin oranı %46,5'e düşmektedir. Örneklem grubu içinde düşünüldüğünde gelir seviyesi yüksek olan bireylerin yarısından fazlasının (%53,5) A tipi kişilik yapısına sahip bireyler olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesine bakıldığında ise tez çalışmasının örneklemini içinde %65'lik bir paya sahip olan Lise ve altı seviyede öğrenim görenler için A tipi kişiliğe sahip bireyler %38,4'lük (101 kişi) bir paya sahiptir. Üniversite ve Lisansüstü eğitim seviyeleri göz önüne alındığında ise A tipi kişiliğe sahip bireylerin oranı %55,4'e çıkmaktadır

4.2.2. Katılımcıların Kişilik Tipine Yönelik Bulgular

Tez çalışmasında, kişilik tiplerini ölçmek için katılımcılardan iki ifade arasında 1 ile 8 aralığında yer alan rakamlarından kendilerine en yakın olanı seçmeleri istenmiştir. Bu seçimler sonucunda bireyin hangi kişilik özelliğine sahip olduğu, anketin ikinci bölümdeki işaretlenen rakamların toplamının üç ile çarpılması sonucunda değerlendirilmektedir. Katılımcının hesaplanan puanı 100'den büyük ise A tipi kişilik özelliklerini taşıdığı, 100'den küçük ise B tipi kişilik özelliklerini taşıdığı varsayılmaktadır (Aktaş, 2001). Bu bölümde yer alan hesaplamalar, araştırmacı tarafından el ile yapıldıktan sonra istatistik paket programına A tipi kişilik için '1', B tipi kişilik tipi için ise '2' olarak aktarılmıştır. Katılımcıların kişilik tiplerine yönelik bulgular, Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Kişilik Tiplerine Yönelik Sıklık Dağılımı

Kişilik Tipi	n	%
A Tipi Kişiliğe Sahip Katılımcı Sayısı	177	44,2
B Tipi Kişiliğe Sahip Katılımcı Sayısı	223	55,8
Toplam	400	100

4.2.3. Katılımcıların Aktivite Tercihlerine Yönelik Bulgular

Tez çalışması kapsamında soru formunu yanıtlayan katılımcılardan, katılmayı tercih ettikleri aktivite türlerini belirtmeleri istenmiştir. Ayrıca, aktivite türlerinin seçimine ilişkin bölümde, katılımcıların birden fazla seçenek işaretlemeleri mümkün kılınmıştır. Bu kapsamda araştırmaya katılan katılımcılar, yedi farklı boş zaman aktivitesi türünden katılmak istedikleri aktivite türlerini seçerek belirtmişlerdir. Katılımcıların katılmayı tercih ettiği aktivite türlerine yönelik bilgiler, Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların Katılmayı Tercih Ettiği Aktivite Türleri

Aktivite Türleri	Tercih Eden	Tercih Etmeyen	n	%
Evde Yapılan Aktiviteler	224	176	400	100
Sosyal İçeriği Yüksek Olan Aktiviteler	234	166	400	100
Kültürel, Eğitimsel ve Sanatsal Aktiviteler	243	157	400	100
Sportif Aktivitelere Aktif Katılım	187	213	400	100
Sportif Aktivitelere Pasif Katılım	212	188	400	100
Açık Alan Aktiviteleri	230	170	400	100
Konaklama İçeren Turizm Hareketleri	285	115	400	100

Katılımcılar tarafından en çok tercih edilen aktivite türü, konaklama içeren turizm hareketleri iken katılımcıların en az tercih ettiği aktivite türü sportif aktivitelere aktif katılım olarak görülmektedir. Ayrıca soru formunda, katılımcıların boş zaman aktivitelerine katılımını sağlayan temel amacın belirlenmesine yönelik bir soruya da yer verilmiştir. Elde edilen verilerden katılımcıların boş zaman aktivitelerine katılım amaçlarının birbirine yakın oranlara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, Tablo 9’da görülmektedir.

Tablo 9. Katılımcıların Boş Zaman Aktivitelere Katılım Amacı

Katılım Amacı	n	%
Sosyalleşmek	108	27
Rutin hayattan kaçmak	111	27,8
Kişisel gelişimi sağlamak	97	24,3
Rekabet etmek	77	19,3
Keşfetmek	7	1,8
Toplam	400	100

Bu tez çalışması kapsamında katılımcılara katılmak istediği aktivite türleri ile birlikte boş zaman aktivitelerine katılım amacı da sorulmuştur. Tablo 10’da görüldüğü gibi rutin hayattan kaçmak ve sosyalleşmek isteyen katılımcıların, boş zamanlarında evde yapılan aktivitelere, sosyal içeriği yüksek olan aktivitelere, sportif aktivitelere pasif olarak katılan aktivitelere ve konaklama içeren turizm aktivitelerine katılmayı tercih ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim Tablo 10’dan da anlaşılacağı gibi evde yapılan aktivitelere katılan bireylerin % 42’sinin rutin hayattan kaçmak için % 38,4’ünün ise sosyalleşmek için tercih ettiği görülmektedir. Diğer taraftan, sosyalleşmek isteyen bireylerin % 41’inin ve rutin hayattan kaçmak isteyen bireylerin % 35’inin sosyal içeriği yüksek olan aktiviteleri de tercih ettiği anlaşılmaktadır. Kültürel, eğitimsel ve sanatsal aktiviteler ile aktif spor aktivitelerine katılımı kişisel gelişim amacı oranının yüksek olduğu görülmektedir. Öte yandan kültürel, eğitimsel ve sanatsal aktivitelere, sosyalleşmek ve

kişisel gelişim sağlamak amacı ile katılan bireylerin oranlarının birbirine yakın olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca katılımcılar, aktif spor aktivitelerine katılma amacı olarak büyük oranda (% 39,6) rekabetçi kişiliğini ortaya çıkarmak olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca Tablo 10’ da görüldüğü gibi konaklama içeren turizm hareketlerine katılım, boş zaman aktivitelerine katılım amaçlarına göre anlamlı bir fark yaratmamaktadır. Ancak, evde yapılan aktivitelere, kültürel, eğitimsel ve sanatsal aktivitelere, sosyal içeriği yüksek olan aktivitelere, açık alan aktivitelerine ve sportif aktivitelere aktif ve pasif katılım ile boş zaman aktivitelerine katılım amaçlarının farklılık gösterdiği görülmektedir.

Tablo 10. Aktivite Türleri ile Katılım Amacı Arasındaki Sıklık Dağılımları

Katılım Amacı	Sosyalleşmek	Rutin hayattan kaçmak	Kişisel gelişimi sağlamak	Rekabet etmek	Keşfetmek	Ki-Kare Değeri (Sig.)
Aktivite Türleri						
Evde Yapılan Aktiviteler	86 (38,4%)	94 (42,0%)	30 (13,4%)	9 (4,0%)	5 (2,2%)	,000
Sosyal İçeriği Yüksek Olan Aktiviteler	96 (41,0%)	82 (35,0%)	30 (12,8%)	20 (8,5%)	6 (2,6%)	,000
Kültürel, Eğitimsel ve Sanatsal Aktiviteler	68 (28,0%)	57 (23,5%)	70 (28,8%)	45 (18,5%)	3 (1,2%)	,030
Sportif Aktivitelere Aktif Katılım	21 (11,2%)	21 (11,2%)	69 (36,9%)	74 (39,6%)	2 (1,1%)	,000
Sportif Aktivitelere Pasif Katılım	74 (34,9%)	69 (32,5%)	37 (17,5%)	27 (12,7%)	5 (2,4%)	,000
Açık Alan Aktiviteleri	36 (15,7%)	56 (24,3%)	76 (33,0%)	59 (25,7%)	3 (1,3%)	,000
Konaklama İçeren Turizm Hareketleri	73 (25,6%)	80 (28,1%)	67 (23,5%)	61 (21,4%)	4 (1,4%)	,401

4.3. Açıklayıcı Faktör Analizine Yönelik Bulgular

Faktör analizi, algı ve tutum ölçeklerinin kullanıldığı araştırmalarda, çok sayıda bağımsız değişken arasında birbiri ile yakın ilişkide bulunan değişkenleri bir araya getirerek, değişkenleri belirli bir gruplar altında toplayan bir analizdir (Kozak, 2014: 150). Faktör analizi kısaca, karmaşık bir olgunun daha az sayıya indirgenmiş temel değişkenler aracılığıyla açıklanmasıdır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2007: 222). Bu tez çalışmasında, birbirleriyle ilişkisi az olan çok sayıda değişken arasında birbirleriyle ilişki kat sayısı en yüksek olanlarının bir araya getirilmesi ve veri derleme aracında yer alan (Weaver, Kaufman ve Yoon, 2001: 217) alt boyutları belirlemek amacıyla faktör analizinden yararlanılmıştır.

Tez çalışması kapsamında faktör analizi uygulanmadan önce verilerin faktör analizine uygunluğu için gerekli olan koşulları taşıyıp taşımadığına bakılmıştır. Bu kapsamda araştırmanın örnekleminin yeterliliğini ölçmek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik Testi (Bartlett's Test of Sphericity) testlerinden yararlanılmıştır. KMO testine göre, KMO değerinin 0,80 ve üzeri olması ‘‘mükemmel’’, 0,79 - 0,70 aralığında olması ‘‘iyi’’, 0,69 – 0,60 aralığı ‘‘vasat’’, 0,59 – 0,50 aralığı ‘‘kötü’’ ve 0,49 ve altı ise ‘‘kabul edilemez’’ olarak nitelendirilmektedir (Hair, Black, Babin ve Anderson, 2010: 104). Tez çalışmasının örneklem yeterliliğinin belirlenmesi amacıyla KMO değerine bakılmıştır ve örneklemin yeterli olduğu (0,877) belirlenmiştir. İkinci aşamada, Bartlett testinin (9218,79) sonuçları incelenerek anlamlı sonuç verdiği ($0,000 < 0,05$) tespit edilmiştir.

Faktör analizi uygulanabilirliğinin diğer bir koşulu da, örneklem yeterlilik değerinin (MSA) kontrol edilmesidir. KMO bütün değişkenlerin genel olarak faktör analizine uygunluğunu ölçerken, MSA değeri tek tek her bir değişkenin faktör analizine uygunluğu ölçmektedir. MSA değerleri çapraz ilişki matrisinde (Anti-image Correlation) 0,50'nin üzerinde olmalıdır (Durmuş, Yurtkoru ve Çinko, 2013: 81). Bu kapsamda tez çalışmasının çapraz ilişki katsayıları incelenmiş ve 0,50'nin altında hiçbir değişkenin olmadığı görülmüştür.

Tez çalışmasında faktör analizi yapılması için tüm koşulların uygun olduğu belirlendikten sonra faktör analizi uygulanmıştır. Faktör sayısının belirlenmesinde özdeğerlere göre boyut belirleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde göre özdeğeri 1'den büyük olan faktörler analize dâhil edilmelidir (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2007: 232). Tez çalışmasında kullanılan veri derleme aracı üzerinde faktör analizi uygulanmasında dik döndürme yöntemlerinden biri olan ‘‘Varimax’’ yöntemi tercih edilmiştir. Varimax dik döndürme yöntemi, sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan yöntemlerden biridir (Bayram, 2004: 132; Büyüköztürk, 2002: 120; Tavşancıl, 2006: 49). Varimax yönteminde az sayıda değişken ile faktör varyansları en çok olacak şekilde bir döndürme yapılmaktadır (Tavşancıl, 2006: 50). Faktörlerin belirlenmesinden sonra değişkenler faktörler ile ilişkilendirilmiştir. Bu ilişkilendirme, faktör yükleri yardımıyla yapılmıştır. Faktör analizi aşamasında, faktör yükü değerinin en az 0,40 olmasına (Kozak, 2014: 150) dikkat edilmiştir. Bu şekilde, 34 adet ifadeye faktör analizi yapılmış, analiz sonucunda 33 ifadeden oluşan altı faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Altı faktör arasında

yer almayan bir ifade (Bkz. Ek 2, 31. ifade) tek başına bir faktör oluşturmuştur. Ancak, her bir faktör grubu için değişken sayısının en az üç olması gerekmektedir. Değişken sayısının üç olmadığı durumlarda bu faktörün silinerek yeniden bir faktör analizinin yapılması gerekmektedir (Kozak, 2014: 151). Bu nedenle, 31. ifade analize dâhil edilmemiştir.

Faktör analizinin son aşaması, faktörlerin isimlendirilmesidir. Faktörler isimlendirilirken, üç yöntemden söz etmek mümkündür. Bu yöntemlerin ilkinde, faktöre yükleme yapan değişkenlerin incelenmesinden sonra değişkenler arasındaki ortak noktanın belirlenmesiyle faktörler isimlendirilebilir. İkinci yöntem ise en yüksek faktör yüküne sahip ifadeye göre isimlendirme yapmaktır. Faktörlerin isimlendirilmesi aşamasındaki son yöntem, faktörlere yükleme yapan değişkenlerin vurgulamak istediği anlamı tam olarak karşılayacak bir isim vermektir. Bu tez çalışmasında da faktör analizinin grupladığı değişkenlerin ifade ettiği anlamlar, alanyazındaki kullanımları dikkate alınarak belirlenmiştir. Faktörlerin güvenilirlik katsayıları, 0,945 ile 0,651 arasında değişiklik göstermektedir. Ölçeğin toplam güvenilirlik katsayısı ise 0,888 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar, ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Açıklanan toplam varyans oranlarına bakıldığında ortak faktör varyansının 0,66 ile 1 arasında olması tercih edilmektedir (Büyüköztürk, 2005: 125). Bu kapsamda tez çalışmasının ortak faktör varyansının 0,67 oranıyla kabul edilebilir sınırlar içinde kaldığı görülmektedir.

Tablo 11. Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Faktör ve İfadeler	Faktör Yükleri						Ortalama	S.S.	Özdeğer
	1	2	3	4	5	6			
Sosyalleşme									
3-Yeni insanlarla tanışma fırsatı bulduğum için katılıyorum.	,907						3,65	1,10	9,281
28- Benimle aynı ilgi alanına sahip olan insanlarla bir araya gelebilmek için katılıyorum.	,903						3,60	1,12	
6-Arkadaşlarımla isteği üzerine katılıyorum.	,890						3,68	1,12	
10-Arkadaşlarımla vakit geçirebilme olanağı bulabildiğim için katılıyorum.	,881						3,76	1,11	
17-Ailemle daha yakın ilişkiler kurabilmek için katılıyorum.	,830						3,44	1,16	
29- Kendimi özgür hissetmek için katılıyorum.	,755						3,69	1,10	
22- Eğlenmek için katılıyorum.	,713						3,90	1,14	
23- Mutlu olmak için katılıyorum.	,624						3,78	1,13	
Kişisel Gelişim ve Başarma									
15- Yeni beceriler edinmek için katılıyorum.		,743					3,54	1,05	4,529
25- Hayatımın diğer alanlarında daha başarılı olmamı sağladığı için katılıyorum.		,719					3,55	1,07	
9- Kendime olan güvenimi arttırdığı için katılıyorum.		,681					3,49	1,14	
5- Hayatıma yeni bir bakış açısı kazandırdığı için katılıyorum.		,613					3,71	1,08	
12- Sosyal statü kazanmama yardımcı olduğu için katılıyorum.		,600					3,15	1,20	
7- Kendimi geliştirme fırsatı verdiği için katılıyorum.		,583					3,61	1,06	
24- Sınırlarımı zorlamak için katılıyorum.		,531					3,41	1,16	
27- Yeteneklerimi geliştirmek için katılıyorum.		,506					3,50	1,11	
Rekabet Etme									
20- Diğer insanlarla yarışmak için katılıyorum.			,892				2,34	1,32	2,921
13- Diğer insanları gözlemlemek için katılıyorum.			,830				2,45	1,32	
21- Yapabildiklerimi diğer insanlara gösterebilmek için katılıyorum.			,719				2,83	1,39	
19- Başkaları tarafından takdir edilmek için katılıyorum.			,715				2,44	1,26	
30- Diğer insanlara kendimi dinamik (hareketli) gösterme fırsatı verdiği için katılıyorum.			,672				2,88	1,23	
32- Kazanmanın mutluluğunu yaşamak için katılıyorum.			,466				2,96	1,22	

Yenilenme ve Rahatlama								2,235		
2- Ruhen yenilenmek için katılırim.				,855			3,90		0,94	
14- Bedenen yenilenmek için katılırim.				,840			3,96		0,98	
4- Rahatlamak için katılırim.				,814			3,85		0,94	
18- Zihnimi rahatlatmak için katılırim.				,734			3,75	1,07		
Kaçış								1,487		
11- Baskılardan uzaklaşmak için katılırim.							,909		3,18	1,20
16- Kendimi meşgul etmek için katılırim.							,906		3,26	1,21
1- Stresimi azalttığı için katılırim.							,894		3,37	1,22
8- Yapılması gereken işleri düşünmekten kurtulmak için katılırim.							,495	3,41	1,19	
Keşfetme								1,279		
33- Açık alanlarda bulunmak için katılırim.							,682		3,52	1,06
26- Kendimi dinlemek (kafamı dinlemek) için katılırim.							,654		3,67	1,05
34- Yeni yerler keşfetmek için katılırim.							,629	3,95	1,00	
Açıklanan Varyans (%)	1	2	3	4	5	6	Genel			
	17,78	11,43	10,41	9,38	8,74	5,56	63,32			
Cronbach's Alpha Güvenilirlik Katsayısı (α)	,945	,840	,841	,884	,855	,651	,836			
Kaiser-Meser-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği							0,877			
Bartlett Testi							$\chi^2 = 9218,790$ p: 0,000			

Faktör analizinde her bir faktörün açıkladığı varyansın yüzdesi, faktörlerin önemini vurgulaması yönünden dikkat edilmesi gereken bir noktadır (Çemrek, Baykuş ve Özeydin, 2014: 73). Tablo 11’de de görülebileceği üzere birinci faktör ‘‘Sosyalleşme’’ varyansın %17,78’ini, ikinci faktör ‘‘Kişisel Gelişim ve Başarma’’ %11,43’ünü, üçüncü faktör ‘‘Rekabet’’ %10,41’ini, dördüncü faktör ‘‘Yenilenme ve Rahatlama’’ %9,38’ini, beşinci faktör ‘‘Kaçış’’ %8,74’ünü ve altıncı faktör ‘‘Keşfetme’’ ise varyansın %5,56’sını açıklamaktadır. Bu oranlara bakıldığında varyansı en iyi açıklayan faktörün birinci faktör, varyansı açıklama oranı en düşük olan faktörün ise altıncı faktör olduğu görülmektedir.

Tablo 12’de faktör analizi sonucunda orta çıkan altı faktör içinde yer alan ifadelerin buldukları faktörün toplam değeri ile diğer faktörlerin toplam değerinin madde toplam

korelasyon katsayına yer verilmiştir. Söz konusu tablodan da anlaşılacağı gibi her bir ifadenin yer aldığı faktör ile olan korelasyon katsayısı, diğer faktörle ilişkisini gösteren korelasyon katsayısından daha yüksektir. Buradan yola çıkarak, ölçekte yer alan her bir ifadenin ayırt edici özelliğe sahip olduğu ve ölçeğin geçerli olduğu sonucuna varılabilir.

Tablo 12. Madde-Toplam Korelasyon Katsayısı Değerleri

İfadeler	Faktörler					
	Sosyalleşme	Kişisel Gelişim ve Başarma	Rekabet	Yenilenme ve Rahatlama	Kaçış	Keşfetme
Sosyalleşme						
3-Yeni insanlarla tanışma fırsatı bulduğum için katılıyorum.	,90	,20	-,05	,06	,06	,03
28- Benimle aynı ilgi alanına sahip olan insanlarla bir araya gelebilmek için katılıyorum.	,89	,16	-,01	,04	,05	,12
6-Arkadaşlarımın isteği üzerine katılıyorum.	,89	,16	-,02	,10	,08	,08
10-Arkadaşlarımla vakit geçirebilme olanağı bulabildiğim için katılıyorum.	,89	,19	-,06	,08	,06	,10
17-Ailemle daha yakın ilişkiler kurabilmek için katılıyorum.	,81	,09	,05	,02	-,02	,13
29- Kendimi özgür hissetmek için katılıyorum.	,75	,16	-,04	,18	,13	,08
22- Eğlenmek için katılıyorum.	,71	,15	-,15	,21	,07	,00
23- Mutlu olmak için katılıyorum.	,65	,25	-,14	,21	,01	,05
Kişisel Gelişim ve Başarma						
15- Yeni beceriler edinmek için katılıyorum.	,10	,73	-,04	,05	,10	,03
25- Hayatımın diğer alanlarında daha başarılı olmamı sağladığı için katılıyorum.	,15	,72	,05	,11	,01	,06
9- Kendime olan güvenimi arttırdığı için katılıyorum.	,12	,67	,15	,16	,14	,10
5- Hayatıma yeni bir bakış açısı kazandırdığı için katılıyorum.	,27	,62	-,07	,32	,01	,05
12- Sosyal statü kazanmama yardımcı olduğu için katılıyorum.	,12	,57	,13	,05	,09	,24
7- Kendimi geliştirme fırsatı verdiği için katılıyorum.	,27	,59	,00	,22	,13	,17
24- Sınırlarımı zorlamak için katılıyorum.	,18	,56	,31	,00	,20	-,04
27- Yeteneklerimi geliştirmek için katılıyorum.	,29	,54	,10	,08	,00	-,06
Rekabet						
20- Diğer insanlarla yarışmak için katılıyorum.	,10	,01	,88	,12	,01	,00
13- Diğer insanları gözlemlemek için katılıyorum.	,09	,03	,82	,12	,02	,10
21-Yapabildiklerimi diğer insanlara gösterebilmek için katılıyorum.	,09	,21	,72	,06	,09	,04
19- Başkaları tarafından takdir edilmek için katılıyorum.	,17	,03	,72	,09	,14	,14
30- Diğer insanlara kendimi dinamik(hareketli) gösterme fırsatı verdiği için katılıyorum.	,02	,12	,68	,02	,05	,06
32- Kazanmanın mutluluğunu yaşamak için katılıyorum.	,01	,45	,64	,05	,06	,40

Yenilenme ve Rahatlama						
2- Ruhen yenilenmek için katılırim.	,15	,17	,15	,86	,13	,00
14- Bedenen yenilenmek için katılırim.	,09	,12	,07	,82	,05	,01
4- Rahatlamak için katılırim.	,14	,18	,12	,84	,13	,00
18- Zihnimi rahatlatmak için katılırim.	,17	,12	,00	,71	,07	,17
Kaçış						
11- Baskılardan uzaklaşmak için katılırim.	,06	,10	,05	,07	,91	,08
16- Kendimi meşgul etmek için katılırim.	,09	,16	,07	,13	,90	,02
1- Stresimi azalttığı için katılırim.	,10	,16	,04	,18	,88	,05
8- Yapılması gereken işleri düşünmekten kurtulmak için katılırim.	,03	,03	,15	,00	,48	,28
Keşfetme						
33- Açık alanlarda bulunmak için katılırim.	,22	,17	-,04	,35	,11	,49
26- Kendimi dinlemek (kafamı dinlemek) için katılırim.	,21	,19	-,13	,21	,08	,55
34- Yeni yerler keşfetmek için katılırim.	,36	,25	-,04	,33	-,05	,34

4.4. Farklılıklara İlişkin Bulgular

Tez çalışmasında betimleyici analizlere ve faktör analizine ilişkin bulgulara yer verildikten sonra araştırmmanın amacını oluşturan A ve B tipi kişiliklerin boş zaman aktivite tercihleri, aktivitelere katılım amaçları ve aktivitelere katılım güdeleri arasındaki farkların anlaşılabilmesi için farklılıklara ilişkin testlerden yararlanılmıştır. Bu amaçla öncelikle çapraz tablolar yardımıyla demografik bilgiler ile kişilik tiplerinin profilleri ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca, bireylerin sahip olduğu kişilik tipleriyle katıldıkları aktiviteler arasında ve aktivitelere katılmalarındaki temel amaçları arasındaki farkın betimlenmesi için çapraz tablolardan yararlanılmıştır. Ardından, A ve B kişilik tiplerinin tercih ettiği aktiviteler ve bu aktivitelere katılımlarındaki temel amaçlar arasında anlamlı farklılıkların olup olmadığını belirleyebilmek için ki-kare testinden yararlanılmıştır.

Tez çalışmasının temel amaçlarından biri de, bireylerin sahip olduğu kişilik özellikleriyle, boş zaman aktivitelerine katılım güdeleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. Bu bağlamda, faktör analizi sonucunda ortaya çıkan altı güdü faktörüyle birlikte her bir ifadenin, A ve B tipi kişiliğe sahip bireyler için farklılaşım farklılaşmadığını tespit edebilmek için T-testinden yararlanılmıştır.

Tez çalışması kapsamında A ve B kişilik tiplerine sahip bireylerin, boş zaman aktivite tercihlerinin farklılaşım farklılaşmadığını anlamak için ki-kare testinden yararlanılmıştır. Ki-kare testi sonucuna göre yedi adet boş zaman aktivite türünden beşine katılımın kişilik tipine göre farklılaştığı görülmektedir. A ve B kişilik tiplerine göre evde yapılan

aktiviteler, sosyal içeriği yüksek olan aktiviteler, aktif olarak yapılan sportif aktiviteler, pasif olarak katılınan sportif aktiviteler ve açık alanda yapılan aktiviteler arasında anlamlı bir farklılık olduğu, Tablo 13'te görülmektedir. Öte yandan A ve B kişilik tipine göre kültürel, eğitimsel ve sanatsal aktiviteler ve konaklama içeren turizm aktivitelerine katılımın kişilik tiplerine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

B tipi kişiliğe sahip bireylerin %91'inin evde yapılan aktivitelere (203 kişi), %86,1'inin sosyal içeriği yüksek olan aktivitelere (192 kişi) ve %68,6'sının ise pasif olarak katılınan sportif aktivitelere (153 kişi) katılmayı tercih ettiği belirlenmiştir. Diğer tarafta, A tipi kişiliğe sahip bireylerin %94,4'ünün aktif olarak yapılan sportif aktivitelerini (167 kişi), %80,2'sinin ise açık alanda yapılan aktiviteleri (142 kişi) tercih ettikleri Tablo 13'ten anlaşılmaktadır.

Wilkinson ve Hansen (2006), dışadönük özelliği yüksek olan bireylerin sosyal içeriği yüksek olan aktivitelerde yer aldığını, partilere katıldığını, gönüllü toplumsal aktivitelerde rol aldığını belirtmiştir. Benzer şekilde Tablo 13'te B tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin büyük oranda (192 kişi) sosyal içeriği yüksek olan aktiviteleri (kafelerde oturmak, partilere gitmek, arkadaş-akraba ziyaretlerine gitmek, vakıf-dernek faaliyetlerine katılmak gibi) tercih ettiği görülmektedir. Dolayısıyla, B tipi kişilik özelliğine sahip olan bireylerin A tipi kişilik özelliğine sahip olan bireylerden daha fazla dışadönük bireyler olduğu sonucuna varılabilir.

Tablo 13. A ve B Kişilik Tiplerinin Boş Zaman Aktivite Tercihlerine Yönelik Farklılıklar

Aktivite Türleri	Katılım Durumu	Kişilik Tipleri		Toplam	Yaklaşık Ki-Kare Seğeri (x2)	Ki-Kare Değeri (Sig.)
		A Tipi	B Tipi			
Evde yapılan aktiviteler	Evet	21 (11,9%)	203 (91,0%)	400 (100,0%)	250,995	,000
	Hayır	156 (88,1%)	20 (9,0%)			
Sosyal içeriği yüksek olan aktiviteler	Evet	42 (23,7%)	192 (86,1%)	400 (100,0%)	158,111	,000
	Hayır	135 (76,3%)	31 (13,9%)			
Kültürel, eğitimsel ve sanatsal aktiviteler	Evet	115 (65,0%)	128 (57,4%)	400 (100,0%)	2,373	,075
	Hayır	62 (35,0%)	95 (42,6%)			
Sportif aktivitelere aktif olarak katılım	Evet	167 (94,4%)	20 (9,0%)	400 (100,0%)	288,966	,000
	Hayır	10 (5,6%)	203 (91,0%)			
Sportif aktivitelere seyirci olarak katılım	Evet	59 (33,3%)	153 (68,6%)	400 (100,0%)	49,297	,000
	Hayır	118 (66,7%)	70 (31,4%)			
Açık alan aktiviteleri	Evet	142 (80,2%)	88 (39,5%)	400 (100,0%)	67,099	,000
	Hayır	35 (19,8%)	135 (60,5%)			
Konaklama içeren turizm hareketleri	Evet	134 (75,7%)	151 (67,7%)	400 (100,0%)	3,078	,079
	Hayır	43 (24,3%)	72 (32,3%)			

A ve B kişilik tipleriyle, aktivite katılım amaçları arasında istatistiki anlamda bir fark olup olmadığını anlamak için ki-kare testine başvurulmuştur. Ki-kare analiz sonucuna göre A ve B kişilik tipleri ile bu kişilik tiplerinin boş zaman aktivitelerine katılım amaçları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkarılmıştır (Yaklaşık Ki-Kare Değeri (χ^2): 196,053, sig: ,000 < 0,05). Katılımcıların kişilik tipleriyle boş zaman aktivitelerine katılımlarını etkileyen temel amaçlar, Tablo 14’te verilmiştir.

Aktivitelerle katılırken sosyalleşmek ve rutinden kaçmak amacını belirten bireylerin büyük çoğunluğunun B tipi kişiliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. B tipi kişilerin %42,6’sı (95 kişi) sosyalleşmek amacıyla aktivitelerle katıldığını belirtirken, %41,7’si ise rutin hayattan kaçmak için boş zaman aktivitelerine katıldığını belirtmiştir. A tipi kişilerin ise boş zaman aktivitelerine, toplamda %81 oranında kişisel gelişim sağlamak ve rekabet etmek amacıyla katıldığı Tablo 14’ten anlaşılmaktadır.

Tablo 14. A ve B Kişilik Tiplerinin Boş Zaman Aktivitelerine Katılım Amaçlarındaki Farklılıklar

Aktivitelerle Katılım Amacı	Kişilik Tipi		Toplam	Ki-Kare Değeri (Sig.)
	A Tipi	B Tipi		
Sosyalleşmek	13 (7,3%)	95 (42,6%)	108 (27,0%)	,000
Rutinden kaçmak	18 (10,2%)	93 (41,7%)	111 (27,8%)	
Kişisel gelişim sağlamak	70 (39,5%)	27 (12,1%)	97 (24,3%)	
Rekabet etmek	74 (41,8%)	3 (1,3%)	77 (19,3%)	
Diğer	2 (1,1%)	5 (2,2%)	7 (1,8%)	
Genel Toplam			400 (100,0%)	

Tez çalışması kapsamında araştırmaya katılan katılımcılar arasında, A ve B kişilik tiplerinin kültürel aktiviteleri, eğitim içeren aktiviteleri ve sanatsal aktiviteleri yüksek oranlarda tercih ettiği görülmektedir (bkz: Tablo 13). Ancak, Tablo 14’e bakıldığında “Kişisel gelişim sağlamak için boş zaman aktivitelerine katılım” diyen bireylerin (97 kişi) %39,5’inin A tipi kişiliğe sahip olduğu görülmektedir. B tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin kültürel, eğitimsel ve sanatsal aktivitelerle kişisel gelişim amacıyla katılmaktan çok sosyalleşmek veya rutinden kaçmak için katıldığı düşünülebilir. Rekabetçi özelliğini ön plana çıkarmak isteyen A tipi kişilik özelliğine sahip olan bireylerin yüksek oranda sportif aktivitelerle aktif olarak katıldığı saptanmıştır.

Katılımcıların kişilik tipleri ile boş zaman aktivitelerine katılım güdülerinin oluşturduğu faktör grupları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını anlamak için T-testine başvurulmuştur (Tablo 15).

Tablo 15. Boş Zaman GÜdü Faktörlerinin A ve B Kişilik Tipine Göre Değişimi

Faktör ve İfadeler	Kişilik Tipi	Sıklık	\bar{X} (Ortalama)	S.S.	T Değeri	P Değeri
Sosyalleşme	A Tipi	223	3,65	1,12	,242	,809
	B Tipi	177	3,70			
Kişisel Gelişim ve Başarma	A Tipi	223	3,52	1,10	,091	,927
	B Tipi	177	3,46			
Rekabet	A Tipi	223	3,00	1,25	7,35	,000*
	B Tipi	177	2,36			
Yenilenme ve Rahatlama	A Tipi	223	3,81	0,98	-,095	,924
	B Tipi	177	3,90			
Kaçış	A Tipi	223	3,33	1,20	-,407	,684
	B Tipi	177	3,28			
Keşfetme	A Tipi	223	3,67	1,03	-1,32	,186
	B Tipi	177	3,74			

(Tüm ifadelerde varyanslar homojenlik göstermektedir.)

*A ve B tipi kişiliklerin boş zaman güdüleri arasında anlamlı bir farklılık mevcuttur.

Katılımcıların, kişilik tipleriyle sosyalleşme, kişisel gelişim ve başarıma, yenilenme ve rahatlama faktörü, kaçış faktörü ve keşfetme faktörleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p > 0,05$). Bu durum, faktörlere ilişkin ifadeler verilen yanıtların ortalamalarının ve standart sapmalarının birbirine yakın olmasından da görülmektedir. Bu kapsamda, A ve B tipi kişileri boş zaman aktivitelerine yönelten güdülerin birbirine benzer güdüler olduğu söylenebilir. Ancak, rekabet faktörüne bakıldığında iki kişilik tipi arasındaki güdünün farklılaştığı görülmektedir. Bu bulgudan hareketle, A tipi kişiliğin ($\bar{X}=3,00$) B tipi kişiliğe ($\bar{X}=2,36$) göre daha fazla rekabet amacıyla boş zaman aktivitesine katıldığı söylenebilir. Alanyazına benzer şekilde A tipi kişilerin rekabet duygusunu yaşamak için boş zaman aktivitelerine katıldığı, bu tez çalışmasında da ortaya çıkmıştır.

Tez çalışması kapsamında katılımcıların belirtmiş olduğu boş zaman aktivitelerine katılım amacı incelendiğinde B tipi kişilerin sosyalleşmek ve rutin hayattan kaçmak için boş zaman aktivitelerine katıldığı görülmektedir (Tablo 14). Ancak, T-testinin sonuçlarına bakıldığında A ve B tipi kişilerin boş zaman aktivitelerine katılım güdüleri incelendiğinde sosyalleşmek ve kaçış faktörünün farklılaşmadığı görülmektedir. Bu durumda yola çıkarak, B tipi kişilerin boş zaman aktivitelerine katılmadaki temel amaçları sosyalleşmek ve rutinden kaçmak olsa da bu bireyleri boş zaman aktivitelerine yönelten farklı güdülerin olduğu söylenebilir. Benzer şekilde A tipi kişilerin de “kişisel gelişimime katkı sağlamak için boş zaman aktivitelerine katılırım” şeklinde belirttikleri boş zaman aktivitelerine katılım amacı, “kişisel gelişim ve başarıma” faktöründe

farklılaşmamıştır. Bu durum da A tipi kişilerin kişisel gelişim amacıyla bir aktiviteye katılmasının yanında ‘‘sosyalleşmek’’, ‘‘kaçış’’, ‘‘keşfetmek’’ ve ‘‘yenilenmek ve rahatlama’’ güdüleriyle de aktivitelere katıldığını göstermektedir. Bu durumu Koç (2007: 235), bireyin sahip olduğu bazı güdülerin farkında olmayabileceği, bazı durumlarda ise bireyin bilinçaltı tarafından güdülendiği şeklinde açıklamaktadır.

Elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, A ve B tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin boş zaman davranışlarında farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu durum alanyazında yapılan önceki çalışmaların (Jenkins, 1975; Ahola ve Weissinger, 1985; Tang, 1986) sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda A ve B tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin boş zamanlarında farklı amaçlarla farklı aktiviteleri tercih ettiği söylenebilir.

5. Sonuç ve Tartışma

A ve B tipi kişilik özelliklerine sahip bireylerin boş zaman davranışları, bulgularla beraber kuramsal açıklamalar çerçevesinde ele alınarak bu bölümde tartışılmıştır. Çalışmanın amacı kişilik özelliklerinin boş zaman aktivite tercihlerinde ve boş zaman aktivitelerine katılım güdülerinde farklılaşmaya yol açıp açmadığını ortaya çıkarmaktır. Bu bağlamda, alanyazından yola çıkarak boş zaman aktivitelerine katılma güdülerini ölçen bir ölçek oluşturulmuştur. Katılımcılardan elde edilen veriler doğrultusunda boş zaman aktivitelerine katılım güdülerini daha önce yapılan çalışmalarla birlikte bu bölümde tartışılmıştır. Boş zaman aktivitelerine katılımı etkileyen unsurlar araştırıldığında kişilik özelliklerinin aktivite seçiminde önemli bir etken olduğu görülmüştür.

Bu tez çalışması Ayrıcı Özellik Kuramı içinde ele alınan A ve B Kişilik Modeli ile bireylerin boş zaman davranışlarını kıyaslamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda A ve B kişilik tiplerinin hem tercih ettiği aktivitelerde hem de boş zaman aktivitelerine katılım güdülerinde farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Yapılan çalışmalar (Arai ve Hisamichi, 1998; Barnett, 2006; Nickerson ve Ellis, 1991; Jopp ve Hertzog, 2010; Kovacs, 2007) göstermektedir ki bireyin sahip olduğu kişilik özellikleri, bireyin tercih ettiği mal ve hizmet seçiminde olduğu gibi bireyin boş zamanlarında tercih ettiği aktivite seçimini de etkilemektedir. Boş zaman aktivitesi sunan işletmeler arasında yoğun rekabetin yaşandığı günümüzde, bireyin istek ve gereksinimlerini karşılayabilmek ve bireye özgü hizmet sunabilmek için bireyin sahip olduğu kişilik özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu bağlamda bireyin hangi kişilik özellikleriyle hangi güdüler doğrultusunda boş zaman aktivitelerine yöneldiğinin bilinmesi, işletmeler açısından önem arz etmektedir.

Araştırmanın sonucunda bireyleri boş zaman aktivitelerine yönelten güdülerin altı boyutta toplandığı görülmektedir. Bu güdülenme boyutları; "Sosyalleşme" "Kişisel Gelişim ve Başarma" "Rekabet" "Kaçış" ve "Keşfetme"dir. Güdülenme ile ilgili kapsamlı bir alanyazın taramasından sonra 34 ifadeden 30 ifadenin alanyazınla benzer bir şekilde güdülenme boyutu oluşturduğu görülmektedir. Ancak, Keşfetme boyutu içinde yer alan "Açık alanlarda bulunmak için katılırim" ifadesi ile "Yeni yerler keşfetmek için katılırim" ifadesi Dillard ve Bates'in (2011) çalışmasında "Kaçış" boyutunu oluşturmuştur. Benzer bir şekilde bu iki ifade ile birlikte Keşfetme boyutunda yer alan

“Kendimi dinlemek için katılırım” ifadesi Manfredo, Driver ve Tarrant’ın (1996) çalışmasında “Otonomi” boyutu içinde yer almıştır. Alanyazından farklı olarak bu tez çalışmasında söz konusu üç ifade bir araya gelerek yeni bir boyut oluşturmuştur. Bahsi geçen güdülenme boyutu, araştırmacı tarafından “Keşfetme” boyutu olarak adlandırılmıştır. Örneklem grubu kapsamında değerlendirildiğinde Türk toplumunda “Açık alanlarda bulunmak için katılırım” ifadesi ile “Yeni yerler keşfetmek için katılırım” ifadesi, kaçış isteğini yansıtmamıştır. Keşfetme boyutu, bireyin hem kendini keşfetmesi hem de yeni yerler ve farklı mekânlar keşfetmek istemesi olarak değerlendirilebilir.

Friedman ve Rosenman (1974), A ve B tipi kişilerin özelliklerini tanımlarken B tipi kişinin, yarışmaktan çok eğlenmek için boş zaman aktivitelerine katıldığını belirtmiştir. Ancak, A ve B tipi kişilerin eğlenme amacıyla boş zaman aktivitelerine katılmaları arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Iso-Ahola ve Weissinger (1985) ve Tang (1986) yaptığı çalışmalarda, A tipi kişilerin boş zaman aktivitelerinde yarışmacı özelliğini ön plana çıkardığını vurgulamıştır. Iso-Ahola ve Weissinger (1985) ve Tang’ın (1986) çalışmalarına benzer şekilde, bu çalışmada A tipi kişiler boş zaman aktivitelerine diğer insanlarla yarışmak için katıldıklarını belirtmişlerdir. Tez çalışmasından elde edilen güdülenme boyutlarıyla kişilik tipleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakıldığında “Rekabet” boyutunun kişilik tipine göre farklılaştığı görülmektedir. Yapılan çalışmalara (Friedman ve Rosenman, 1974; Iso-Ahola ve Weissinger, 1985; Tang, 1986) benzer olarak A tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin boş zaman aktivitelerine katılırken rekabet özelliğini öne çıkarmak istedikleri sonucuna varılmıştır.

Iso-Ahola ve Weissinger’in (1985) çalışmasında belirtilen A tipi kişilerin B tipi kişilere göre açık alanda yapılan aktiviteleri daha çok tercih etmesi sonucuyla bu araştırmadan elde edilen sonucun (Tablo 13) örtüştüğü görülmektedir. Tang (1986), A tipi kişilerin boş zamanlarında dinlenmekten çok hareket etmekten hoşlandığını belirtmiştir. Bu çalışmanın sonucuna benzer olarak tez çalışmasından elde edilen verilere göre A tipi kişilerin evde yapılan aktivitelerden çok sportif uğraşlarda aktif olunan aktivitelere katıldıkları ortaya çıkarılmıştır.

B tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin çok azı boş zaman aktivitelerine katılım amacının kişisel gelişim sağlamak olduğunu belirtmiştir. Ancak, boş zaman aktivite seçimlerinde

‘‘Kültürel, Eğitimsel ve Sanatsal Aktiviteler’’de A ve B tipi kişiliklerde belirgin farklar görülmemiş ve her iki kişilik tipinin de bu aktivitelere büyük oranda katıldığı belirlenmiştir. Bu noktada tez çalışmasının sonucu Jenkins (1975) tarafından yapılan çalışmanın sonucundan ayrılmaktadır. Jenkins (1975) de B tipi kişilik özelliğine sahip olan bireylerin A tipi kişilik özelliğine sahip olan bireylerden daha çok kültürel aktiviteleri tercih ettiğini belirtmiştir. Ayrıca tez çalışmasının bulgularından hareketle, boş zaman aktivitelerine katılımı sağlayan güdü boyutlarından biri olan ‘‘Kişisel Gelişim ve Başarma’’ boyutunda da kişilik tipleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgular ışığında, B tipi kişilik özelliğine sahip olan bireylerin kültürel, eğitimsel ve sanatsal aktivitelere, kişisel gelişim sağlamaktan çok sosyalleşmek ve günlük (rutin) hayattan kaçmak için katıldıkları sonucuna varılabilir.

Özetle, tez çalışmasının bulgularından yola çıkarak A ve B tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin boş zaman aktivite tercihleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Ayrıca sözkonusu olan kişilik tipleriyle, bu kişilik tiplerinin boş zaman aktivelerine katılmalarındaki temel amaç arasında da anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Boş zaman aktivelerine katılım güdeleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiye bakıldığında ise faktör analizi sonucunda elde edilen ‘‘Sosyalleşme’’ ‘‘Kişisel Gelişim ve Başarma’’ ‘‘Kaçış’’ ve ‘‘Keşfetme’’ ‘‘Yenilenme ve Rahatlama’’ güdeleri ile kişilik tipleri arasında anlamlı bir fark bulunmaz iken ‘‘Rekabet’’ boyutunun A tipi kişilik özelliğine sahip bireyler için anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, alanyazından farklı olarak bireylerin ‘‘Keşfetme’’ güdüsüyle de boş zaman aktivitelerine katıldıkları görülmüştür. A tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin alanyazınla benzer şekilde rekabet etme güdüsüyle boş zaman aktivitelerine katıldığı belirlenmiştir. Alanyazındaki bu bilgiye ek olarak, A tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin kişisel gelişim sağlama amacıyla da boş zaman aktivitelerine katıldığı ortaya çıkarılmıştır. Öte yandan, yapılan çalışmalarda B tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin eğlenme amaçlı boş zaman aktivitelerine katıldığı belirtilmiştir. Bu amaca ek olarak bu tez çalışmasında B tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin sosyalleşmek ve rutinden kaçmak için aktivitelere katıldığı sonucuna da ulaşılmıştır. Ayrıca alanyazından farklı olarak, A tipi kişilik özelliğine sahip olan bireylerin boş zamanlarında kültürel, eğitimsel ve sanatsal aktivitelere ve konaklama içeren turizm hareketlerine katılmayı tercih ettiği görülmüştür.

6. Öneriler

Elde edilen sonuçlar göstermektedir ki boş zaman aktivitelerine katılımı etkileyen en önemli unsurlardan biri bireyin sahip olduğu kişilik özellikleridir. Bireylerin kişilik tiplerinin ve kişilik tiplerinin taşıdığı belirgin özelliklerin bilinmesiyle birlikte boş zaman aktivitesi sunan işletmeler, sunduğu hizmetleri kişilik özelliklerine göre uyarlayabilecektir. Hangi kişilik tipinin hangi boş zaman aktivitesine hangi amaçlarla katıldığını belirlenmesiyle birlikte boş zaman aktiviteleri sunan işletmeler, kendi müşterilerini daha yakından tanıyabilecek ve sunduğu hizmetlerin yanında alternatif hizmetler sunabilecektir. Bu bağlamda araştırmanın bulgularından yola çıkarak boş zaman aktivitesi sunan işletmeler için önerilerde bulunulmuştur. Uygulamaya yönelik önerilerle birlikte ileride yapılacak araştırmalara yönelik öneriler de yapılmıştır.

6.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

Tez çalışmasının bulgularında B tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin yarısından fazlasının sosyal aktiviteleri tercih ettiği görülmektedir. Ayrıca, B tipi kişilerin büyük bir bölümü sosyal ilişkilerini kuvvetlendirmek amacıyla boş zaman aktivitelerine katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu bulgulara ek olarak B tipi kişilik özelliğine sahip olan diğer büyük bir grup ise evde yapılan aktiviteleri tercih etmektedir. Bu sonuçtan hareketle sosyal içeriği yüksek olan aktiviteler sunan işletmeler, büyük bir potansiyel oluşturan ev aktivitelerini tercih eden grubu evden dışarı çıkarabilmek için sosyal ilişkileri kuvvetlendirme yönünü ön plana çıkaran reklam ve pazarlama faaliyetleri yürütmelidir.

Tez çalışmasında B tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin boş zaman aktivitesine katılmalarındaki temel amaçlar günlük (rutin) hayattan kaçış ve sosyalleşmek olarak belirlenmiştir. Diğer yandan B tipi kişilerin sürekli yaşanılan yer dışına yapılan seyahatleri, başka bir ifade ile turizm hareketi olarak nitelendirilebilecek gecelik konaklama içeren boş zaman aktivitelerini tercih ettikleri göze çarpmaktadır. Bu bulgulardan hareketle, turizm işletmeleri kendileri için potansiyel bir pazar oluşturan B tipi kişilik özelliğine sahip bireylere ulaşmak için hazırlayacakları reklam veya broşürlerde kaçış temalı ve sosyalleşmeyi vurgulayan tanıtımlara yönelebilirler. Rutinden kaçmak amacıyla boş zaman aktivitelerine katıldığını belirten B tipi bireyler, sürekli

katıldıkları aktivitelerin de rutinleşmesini istemeyecektir. B tipi kişilik özelliğine sahip bireyler boş zamanlarında evde yapılan aktiviteleri, sosyal içeriği yüksek olan aktiviteleri ve sportif aktivitelere seyirci olarak katılan aktiviteleri tercih ettiğini belirtmiştir. B tipi bireylerin, boş zamanlarında katılmayı tercih ettiği bu aktivitelere daha fazla katılmalarının sağlanabilmesi için söz konusu üç aktivite türüne yönelik hizmet sunan işletmelerin devamlı olarak kendilerini yenilemeleri gerekmektedir. Örneğin; sosyal içeriği yüksek olan aktiviteler içinde yer alan kafelerin; menüde, fiziksel kanıtlarda ya da mekânın atmosferinde yaptıkları bir değişiklik, müşteri grubu içinde yer alan B tipi bireylerin kendilerini tercih etmelerini sağlayabilir. Diğer yandan, evde yapılan aktiviteler için ürün üreten işletmeler, ürettikleri her yeni ürünle B tipi bireylerin evde yapılan aktivitelere daha fazla katılmasını sağlayabilir. Örneğin; yeni çıkan bir oyun konsolu çıkış tarihinden bir müddet sonra ek donanımlar (Xbox Kinect, PS Move, PS VR) geliştirerek evde oyun oynama deneyimini farklılaştırabilmektedir. Bir başka örnek ise dijital tabanlı film servisi veren firmalardır. Bu firmalar da tüketicilerine farklı bir deneyim yaşatmak için boyutları çok büyük olmasına rağmen, üç boyutlu filmleri dijital tabanlarına eklemiştir. Benzer bir biçimde, hobi bahçe ürünleri ve hobi mutfak malzemeleri sunan işletmeler, kendilerini yenilediği sürece evde yapılan aktivitelere katılan B tipi bireyler tarafından sıklıkla tercih edilebilecektir. B tipi bireylerin katılmayı tercih ettiği bir diğer aktivite, sportif aktivitelere seyirci olarak katılımdır. Futbol, basketbol ve voleybol gibi müsabakaların devre aralarında yapılan dans ve smaç gösterileri, çekilişler, B tipi bireylerin bu aktivitelere daha fazla katılmasını sağlayabilir.

Güdülenme boyutları ile kişilik tipleri arasındaki farklılıklara ilişkin bulgularda A ve B tipi kişilik özelliğine sahip bireyler arasında 'Sosyalleşmek'' 'Kaçış'' 'Keşfetmek'' 'Kişisel Gelişim ve Başarma'' 'Yenilenmek ve Rahatlama'' güdülerinde anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 15). Ancak, soru formundaki boş zaman aktivitelerine katılmadaki temel amaca ilişkin soruya verilen yanıtlarla güdüler ile ilgili bölüme verilen yanıtlar arasında belirgin farklar mevcuttur. Nitekim B tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin yarısına yakın bir kısmı, boş zaman aktivitelerine katılım amacınının, A tipi kişilik özelliğine sahip bireylerden farklı olarak sosyalleşmek için boş zaman aktivitelerine katılmak olduğunu belirtmişlerdir. Ancak, söz konusu bu fark, boş zaman aktivitelerine katılım güdülerine ilişkin bölümde ortaya çıkmamıştır. Bu sonuçtan yola çıkarak, A tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin boş zaman aktivitelerine katılmadaki

temel amacı rekabet etmek olsa da A tipi bireylerin farklı güdülerle de boş zaman aktivitelerine katıldıkları söylenebilir. A tipi kişilik özelliğine sahip bireylerin çok az bir kısmının sosyal içeriği yüksek olan aktiviteleri tercih etmesinin altında yatan neden, bu bireylerin farkında olmadan sosyalleşmek istemeleri olabilir. Bu bulgulardan hareketle, kafeler gibi sosyal içeriği yüksek aktiviteler sunan işletmeler, A tipi kişilik özelliğine sahip bireyleri çekebilmek adına rekabet unsuru içeren yarışmalar, oyunlar gibi aktiviteler düzenleyebilir ve sosyalleşmeyi ön plana çıkaracak tanıtımlar yapabilir.

6.2. Gelecekte Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

İleride kişilik özellikleri ile ilgili boş zaman aktivitelerine katılım arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalarda, bireyi boş zaman aktivitelerine yönelten güdüler, iki farklı kültür yapısına sahip toplumun karşılaştırılması şeklinde ele alınabilir. Böylece, kişilik özelliklerine göre farklılık gösteren boş zaman davranışlarının, kültürlere göre farklılaşp farklılaşmadığı belirlenebilir. Bir başka çalışmada ise boş zaman aktiviteleri içinde yer alan özel ilgi gruplarına (dağcılık kulübü, bisiklet kulübü, dalgıçlık, balık tutma) üye olan bireyler üzerine yapılan bir çalışmada hangi aktivite grubunun hangi kişilik özelliğine sahip olan bireylerden oluştuğu karşılaştırmalı olarak ele alınabilir. Bu tez çalışmasında veriler, araştırmacı tarafından sosyal içeriği yüksek olan aktivite alanı olarak kafelerden, kültürel ve sanatsal aktivite alanı olarak tiyatro salonlarından, sportif uğraşlarda aktif olunan aktiviteler için fitness salonlarından, sportif aktivitelere seyirci olarak katılan aktiviteler için basketbol maçlarından ve futbol maçlarından, gündelik açık alan aktiviteleri için yürüyüş alanlarından ve gecelik konaklama içeren aktiviteler için ise otellerden toplanmıştır. Gelecekteki çalışmalarda farklı aktivite türlerinin sergilendiği daha fazla sayıdaki mekândan daha kapsamlı veriler elde edilebilir.

Ek

“A VE B KİŞİLİK TİPLERİNİN BOŞ ZAMAN DAVRANIŞLARININ KIYASLANMASI”

Sayın Katılımcı,

Bu anket, A ve B kişilik tiplerine sahip olan bireylerin boş zaman davranışlarının kıyaslanmasını amaçlayan bir yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanmıştır. Araştırmadan elde edilecek kişisel bilgiler üçüncü kişiler ile paylaşılmayacak ve başka amaçlarla kullanılmayacaktır. Zamanınızı ayırarak bu araştırmaya katkı sağladığınız için teşekkür ederiz.

Yüksek lisans öğrencisi: Ceren Aydın
Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
E-posta: cerendiktas@anadolu.edu.tr

Öğretim üyesi: Yrd. Doç. Dr. Çağrı Hale Özel
Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi
E-posta: chkayar@anadolu.edu.tr

Bölüm 1

Lütfen aşağıdaki boşlukları demografik bilgilerinizle doldurunuz.

Yaşınız:

Cinsiyetiniz: **Kadın** **Erkek**

Mesleğiniz:

Son mezun olduğunuz okul:

Aylık ortalama geliriniz:

Bölüm 2

Bu bölüm sizin A veya B tipi kişilik özelliklerinden hangisine sahip olduğunuzu ölçmek için geliştirilmiş bir testten oluşmaktadır. Lütfen birbirine zıt iki ifade arasında kalan ve sizi en iyi tanımlayan rakamın karşılığı olan her bir satırda bir tek kutucuğa “(X)” işareti koyunuz.

	1	2	3	4	5	6	7	8	
Zamanımı dikkatli <u>kullanmam</u> .									Zamanımı dikkatli <u>kullanırım</u> .
Rekabetçi biri <u>değilim</u> .									Rekabetçi biriyim.
Baskı altında olsam bile kendimi telaş içinde <u>hissetmem</u> .									Kendimi her zaman telaş içinde <u>hissederim</u> .
Belli bir zamanda <u>bir tek işe</u> odaklanırım.									Aynı anda <u>birçok işe</u> odaklanabilirim.
Bir işi yaparken <u>yavaş</u> davranırım.									Bir işi yaparken <u>hızlı</u> davranırım.
Duygularımı açıkça ifade <u>ederim</u> .									Duygularımı açıkça ifade <u>edemem</u> .
İşim dışında da birçok konuya ilgim <u>vardır</u> .									İşim dışındaki konulara ilgim <u>voktur</u> .

Bölüm 3

Aşağıda farklı aktivite grupları yer almaktadır. Lütfen boş zamanlarınızda katılmayı tercih ettiğiniz aktivite türlerinin yanındaki "Evet" kutucuğa "(X)" işareti, katılmayı tercih etmediğiniz aktivite türleri için ise "Hayır" kutucuğuna "(X)" işareti koyunuz.

		Evet	Hayır
1)	Evde yapılan aktiviteler (TV izlemek, müzik dinlemek, internete bağlanmak, kitap okumak, bahçe işleriyle uğraşmak, bilgisayar oyunları oynamak, yemek yapmak gibi)		
2)	Sosyal içeriği yüksek olan aktiviteler (Kafelerde oturmak, eğlence partilerine gitmek, arkadaş-akraba ziyaretlerine gitmek, vakıf-dernek faaliyetlerine katılmak gibi)		
3)	Kültürel, eğitimsel ve sanatsal aktiviteler (Tiyatroya, konsere, müzeye, sergiye, festivallere gitmek, hobi kurslarına katılmak gibi)		
4)	Sportif aktivitelere aktif olarak katılım (Futbol, basketbol, yüzme, dağcılık gibi spor aktivitelerine ve fitness, plates gibi egzersiz aktivitelerine katılmak)		
5)	Sportif aktivitelere seyirci olarak katılım (Stadyumlarda futbol, salonlarda basketbol, voleybol müsabakalarını izlemek gibi)		
6)	Açık alan aktiviteleri (Pikniğe gitmek, yürüyüş yapmak, avcılık-balıkçılık yapmak, fotoğraf çekmek gibi)		
7)	Konaklama içeren turizm hareketleri (Şehir dışına yapılan turlara katılmak, tatillerde turizm amacıyla şehir dışına çıkmak gibi)		

Boş zaman aktivitelerine katılımınızı sağlayan temel amacı aşağıdakilerden hangisi ile tanımlayabilirsiniz? (Lütfen yalnızca bir ifadenin başındaki (.....) bölüme (X) işareti koyunuz.

(.....) Sosyalleşmek için katılıyorum.

(.....) Günlük (rutin) hayatımdan kaçmak için katılıyorum.

(.....) Kişisel gelişimime yardımcı olduğu için katılıyorum.

(.....) Rekabetçi kişiliğimi ortaya çıkardığı için katılıyorum.

(.....) Diğer (Lütfen belirtiniz)

Bölüm 4

Bu bölümde boş zaman aktivitelerine katılım amaçlarınızı belirlemeye yönelik ifadeler yer almaktadır. İfadeleri okuduktan sonra görüşlerinizi en iyi ifade eden kutucuğa (X) işareti koyunuz. En az katıldığınız ifade için bir (1), en çok katıldığınız ifade için beşi (5) işaretleyiniz.

	1	2	3	4	5
Aşağıdaki ifadeleri göz önünde bulundurarak boş zamanlarınızda gerçekleştirdiğiniz aktivitelerdeki katılım amacınızı değerlendiriniz.					
Boş zaman aktivitelerine,	KESİNLİKLE KATILMIYORUM	KATILMIYORUM	NE KATILYORUM, NE KATILMIYORUM	KATILYORUM	KESİNLİKLE KATILYORUM
1- Stresimi azalttığı için katılıyorum.					
2- Ruhun yenilenmek için katılıyorum.					
3- Yeni insanlarla tanışma fırsatı bulduğum için katılıyorum.					
4- Rahatlamak için katılıyorum.					
5- Hayatıma yeni bir bakış açısı kazandırdığı için katılıyorum.					
6- Arkadaşlarımla isteği üzerine katılıyorum.					
7- Kendimi geliştirme fırsatı verdiği için katılıyorum.					
8- Yapılması gereken işleri düşünmekten kurtulmak için katılıyorum.					
9- Kendime olan güvenimi arttırdığı için katılıyorum.					
10- Arkadaşlarımla vakit geçirebilme olanağı bulabildiğim için katılıyorum.					
11- Baskılardan uzaklaşmak için katılıyorum.					
12- Sosyal statü kazanmama yardımcı olduğu için katılıyorum.					
13- Diğer insanları gözlemlemek için katılıyorum.					
14- Bedenen yenilenmek için katılıyorum.					
15- Yeni beceriler edinmek için katılıyorum.					
16- Kendimi meşgul etmek için katılıyorum.					
17- Ailemle daha yakın ilişkiler kurabilmek için katılıyorum.					
18- Zihnimi rahatlatmak için katılıyorum.					
19- Başkaları tarafından takdir edilmek için katılıyorum.					
20- Diğer insanlarla yarışmak için katılıyorum.					
21- Yapabildiklerimi diğer insanlara gösterebilmek için katılıyorum.					
22- Eğlenmek için katılıyorum.					
23- Mutlu olmak için katılıyorum.					
24- Sınırlarımı zorlamak için katılıyorum.					
25- Hayatımın diğer alanlarında daha başarılı olmamı sağladığı için katılıyorum.					
26- Kendimi dinlemek (kafamı dinlemek) için katılıyorum.					
27- Yeteneklerimi geliştirmek için katılıyorum.					
28- Benimle aynı ilgi alanına sahip olan insanlarla bir araya gelebilmek için katılıyorum.					
29- Kendimi özgür hissetmek için katılıyorum.					
30- Diğer insanlara kendimi dinamik(hareketli) gösterme fırsatı verdiği için katılıyorum.					
31- Yalnız kalabilmek için katılıyorum.					
32- Kazanmanın mutluluğunu yaşamak için katılıyorum.					
33- Açık alanlarda bulunmak için katılıyorum.					
34- Yeni yerler keşfetmek için katılıyorum.					

Kaynakça

- Ahipaşaoğlu, S. ve Arıkan, İ. (2003). *Seyahat işletmeleri yönetimi ve ulaştırma sistemleri*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Akesen, A. (1977). Türkiye'deki Ulusal Parkların Açık Hava Rekreasyonu Yönünden Nitelikleri ve Sorunları (Örnek Uludağ Ulusal Parkı). *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi A*, 27(2).
- Aktaş, A. M. (2001). Bir kamu kuruluşunun üst düzey yöneticilerinin iş stresi ve kişilik özellikleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56(4), 25-43.
- Alpar, R. (2014). *Uygulamalı İstatistik ve Geçerlik-Güvenilirlik*. (3. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Allport, G. W. (1968). *The person in psychology: Selected essays*. GB: Beacon Pr.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2007). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı*. Sakarya: Sakarya yayıncılık.
- Archibald, F., Bartholomew, K., ve Marx, R. (1995). *Loneliness in early adolescence: A test of the cognitive discrepancy model of loneliness*. (<http://deepblue.lib.umich.edu/handle/2027.42/68796>) Erişim Tarihi: 30.03.2015
- Arai, Y. ve Hisamichi, S. (1998). Self-reported exercise frequency and personality: a population-based study in Japan. *Perceptual and Motor Skills*, 87(3f), 1371-1375.
- Argan, M. (2007). *Eğence Pazarlaması*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aitchison, C. (2001). Gender and Leisure Research: The " Codification of Knowledge". *Leisure Sciences*, 23(1), 1-19.
- Aytaç, S. (2004). *İnsanı Anlama Çabası*. 2. Baskı. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, 84(2), 191.
- Bandura, A., Ross, D., ve Ross, S. A. (1963). Imitation of film-mediated aggressive models. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(1), 3.

- Barnett, L. A. (2006). Accounting for leisure preferences from within: The relative contributions of gender, race or ethnicity, personality, affective style, and motivational orientation. *Journal of Leisure Research*, 38(4), 445.
- Barrick, M. R. ve Mount, M. K. (1991). The big five personality dimensions and job performance: a meta-analysis. *Personnel psychology*, 44(1), 1-26.
- Başaran, İ. E. (2008). *Örgütsel davranış: İnsanın üretim gücü*. Ekinoks Eğitim Danışmanlık.
- Batman, O. (2013). Kültürün Turist Tercihleri Üzerine Etkileri: Almanya’da Yaşayan Türkler Üzerine Bir Araştırma. *İşletme Bilimi Dergisi*, 1(1), 1-15.
- Baud-Bovy, M., ve Lawson, F. (2002). *Tourism and recreation: handbook of planning and design*. Architectural Press.
- Bayram, N. (2004). *Sosyal bilimlerde SPSS ile veri analizi*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Beard, J. G., ve Ragheb, M. G. (1983). Measuring leisure motivation. *Journal of leisure research*.
- Becker, M. A., ve Byrne, D. (1984). Type A behavior and daily activities of young married couples. *Journal of Applied Social Psychology*, 14(1), 82-88.
- Berry, D. S., ve Hansen, J. S. (2000). Personality, nonverbal behavior, and interaction quality in female dyads. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(3), 278-292.
- Brightbill, C. K. (1963). *The challenge of leisure*. NY: Prentice-Hall.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik-Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri*. *Kaknüs Yayınları, İstanbul*.
- Burke, R. J., ve Deszca, E. (1984). What makes Sammy run—so fast and aggressively? beliefs and fears underlying type a behaviour. *Journal of Organizational Behavior*, 5(3), 219-227.
- Buss, A. H., ve Plomin, R. (1984). *Temperament: Early developing personality traits*. New Jersey: Lawrance Erlbaum Publishers.

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K., E., Akgün, E., Ö., Karadeniz, Ş. Ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş. (2005) Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. Beşinci Basım, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi dergisi*, 32(32), 470-483.
- Borrie, W. T. (1995). Measuring the multiple, deep, and unfolding aspects of the wilderness experience using the experience sampling method.
- Çağlar, E., Canlan, Y., ve Demir, M. (2009). Recreational exercise motives of adolescents and young adults. *Journal of Human Kinetics*, 22, 83-89.
- Carver, A. B., ve McCarty, J. A. (2013). Personality and psychographics of three types of gamblers in the United States. *International Gambling Studies*,13(3), 338-355
- Cattell, R. B. (1973). *Personality and mood by questionnaire*. Jossey-Bass.
- Chen, C., Personality traits and their relationship to leisure motivation and leisure satisfaction in Southern Taiwan University students, University of the Incarnate Word, San Antonio, Texas, Doktora Tezi, 2005.
- Chen, L. S. L., ve Lee, Y. H. (2007). Association between personality traits and attending a fitness center. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 35(10), 1323-1324.
- Chung MH, Philips DA. The Relationship Between Attitude Toward Physical Education and Leisure Time Exercise in High School Students. *Physical Educator* 2002; 59 (3):126-138.
- Cordes, K. A., ve Ibrahim, H. M. (1999). *Applications in recreation and leisure: for today and the future* (No. Ed. 2). McGraw-Hill Book Company Europe.
- Creswell, J. W. (2013). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. London: Sage publications.
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve davranışı: Psikolojinin temel kavramları*. Remzi Kitabevi.

- Çemrek, F., Baykuş, H. Ve Özaydın, Ö. (2014). Sosyal Medya Kullanım ve Davranışlarının Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Bağlamında İncelenmesi: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Örneği. *Alphanumeric Journal*, 2 (2), 61-76.
- Çıngı, H. (1994). *Örnekleme Kuramı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi Basım Evi.
- Darley, J. M., Glucksberg, S., ve Kinchla, R. A. (1991). *Psychology*, New Jersey.
- Dener, H. I. (2009). "Fermani Maviş'ten Likert Ölçeği Kullanımına İlişkin Ders Alınması Gereken Doğru Yaklaşım". Prof.Dr. Fermani Maviş Anı Kitabı. (Editör: Nazmi Kozak). Eskişehir: T. C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Dillard, J. E., ve Bates, D. L. (2011). Leisure motivation revisited: why people recreate. *Managing Leisure*, 16(4), 253-268.
- Driver, B. L., ve Knopf, R. C. (1977). Personality, outdoor recreation, and expected consequences. *Environment and Behavior*, 9(2), 169-193.
- Dumazedier, J. (1967). *Toward a society of leisure*. New York: Free Press.
- Durmuş, B., Yurtkoru, E. S., & Çinko, M. (2011). Sosyal bilimlerde SPSS'le veri analizi. *Beta Yayıncılık, İstanbul*.
- Ercan, İ., ve Kan, İ. (2004). Ölçeklerde Güvenirlik ve Geçerlik. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 30 (3) 211-216.
- Erdoğan, İ. (2003). *Pozitivist metodoloji: Bilimsel araştırma tasarımı istatistiksel yöntemler analiz ve yorum*. Ankara: Erk Yayınları.
- Erdoğan, İ. (1991). *İşletmelerde davranış*. İstanbul Üniversitesi.
- Eren, E. (2007) "Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi", Beta Basım Yayım, İstanbul.
- Eroğlu, F. (1995). Davranış bilimleri. *İstanbul: Beta Basım*
- Ewen, R. (2014). An introduction to theories of personality. Psychology Press.
- Eysenck, H. J. (1982). Personality, genetics, and behavior: Selected papers.

- Eysenck, H. J. (1994). *Personality: Biological foundations*.
- Eysenck, S. B., Eysenck, H. J., ve Barrett, P. (1985). A revised version of the psychoticism scale. *Personality and individual differences*, 6(1), 21-29.
- Eysenck, H. J., ve Wilson, G. D. (1995). *Kişiliğinizi tanıyın. Remzi*.
- Feldman, R. S., ve Garrison, M. (1996). *Understanding psychology*. New York, NY: McGraw-Hill.
- Fromm, E. (1941). *Escape from Freedom* New York. NY: Holt, Rinehart ve Winston.
- Friedman, M., ve Rosenman, R. H. (1974). *Type A behavior and your heart*. Fawcett.
- Freud, S. (1962). *The ego and the id* (No. 142). WW Norton ve Company.
- Glass, D. C. (1977). *Behavior patterns, stress, and coronary disease*. Lawrence Erlbaum.
- Geçtan, E. (2008). *Psikanaliz ve Sonrası*. Metis Yayınları.
- George, D., & Mallery, M. (2003). *Using SPSS for Windows step by step: a simple guide and reference*. Boston, MA: Allyn y Bacon.[Links].
- Goodale, T. ve Godbey, G. (1988). *The evolution of leisure: Historical and philosophical perspectives*. PA: Venture Publishing.
- Goldstein, H. (1981). *Social learning and change: A cognitive approach to human services*. Columbia, SC: University of South Carolina Press.
- Grainger-Jones, B. (2007). *Managing leisure*. USA: Routledge.
- Gratton, C., ve Taylor, P. (1985). *Sport and recreation. An economic analysis*. E. and FN Spon.
- Güriş, S. ve Astar, M. (2014). *Bilimsel Araştırmalarda SPSS ile İstatistik*. İstanbul: Der Yayınları.
- Hall, C. S., ve Lindzey, G. (1985). *Introduction to the Theory of Personality*.
- Hacıoğlu, N., Gökdeniz, A., ve Dinç, Y. (2009). *Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hazar, A. (2009). *Rekreasyon ve Animasyon*. Ankara: Detay Yayıncılık.

- Harden, D. M. (2008). *The Five Factor Model of Personality and Leisure Experience* (Doctoral dissertation, California State University).
- Hedges, P. (1997). *Kişiliğinizi Tanımamın Yolları*. İstanbul: Rota Yayın.
- Henderson, K. A., Bialeschki, M. D., Shaw, S. M., ve Freysinger, V. J. (1996). *Both gains and gaps: Feminist perspectives on women's leisure*. Venture Publishing Inc.
- Hills, P., Argyle, M., ve Reeves, R. (2000). Individual differences in leisure satisfactions: An investigation of four theories of leisure motivation. *Personality and Individual Differences*, 28(4), 763-779.
- Horner, S., ve Swarbrooke, J. (2012). *Leisure marketing*. Routledge.
- Howe, C. Z., ve Carpenter, G. M. (1985). *Programming leisure experiences. A cyclical approach*. Prentice-Hall Inc..
- İnanç, B. Y., ve Yerlikaya, E. (2010). *Kişilik kuramları*. APegem Akademi.
- Jenkins, C. D. (1975). The coronary-prone personality. *Psychological aspects of myocardial infarction and coronary care*, 5-23.
- Juniu, S. (2000). Downshifting: Regaining the essence of leisure. *Journal of Leisure Research*, 32(1), 69.
- Jopp, D. S., ve Hertzog, C. (2010). Assessing adult leisure activities: an extension of a self-report activity questionnaire. *Psychological assessment*, 22(1), 108-120.
- Kalaycı, Ş. (2014). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikler* Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Karaküçük, S., ve Gürbüz, B. (2007). *Rekreasyon ve Kent (li)leşme*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Karaküçük, S. (2005). *Rekreasyon Boş Zaman Değerlendirme*, Gazi kitabevi, Ankara.
- Kavak, B. (2013). *Pazarlama ve Pazar Araştırmaları Tasarım ve Analiz*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kendzierski, D. (1990). Exercise self-schemata: Cognitive and behavioral correlates. *Health Psychology*, 9(1), 69.

- Koç, E. (2007). *Tüketici davranışı ve pazarlama stratejileri: global ve yerel yaklaşım*. Seçkin Yayıncılık.
- Kotler, P., Bowen, J. ve Makens, J. (1996). *Marketing for hospitality and tourism*. New Jersey: Prectice-Hall.
- Kozak, M. (2014). *Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yazım ve Yayımlar Teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kılbaş Köktaş, Ş. (2004). *Rekreasyon–Boş Zamanı Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayınları
- Kim, H. J., Shin, K. H., ve Umbreit, W. T. (2007). Hotel job burnout: The role of personality characteristics. *International Journal of Hospitality Management*, 26(2), 421-434.
- Kurnaz, A. H, Çeken, H., ve Kılıç, B. (2013). Hüzün Turizmi Katılımcılarının Seyahat Motivasyonlarının Belirlenmesi. *Journal of Business Research-Turk/Isletme Arastirmalari Dergisi*, 5(2).
- Larsen, R. J., Diener, E. D., ve Emmons, R. A. (1985). An evaluation of subjective well-being measures. *Social Indicators Research*, 17(1), 1-17.
- Larrabee, E. ve Meyersohn, R. (Eds.). (1958). *Mass leisure* (pp. 389-ff). Glencoe, IL: Free Press.
- Leung, R., ve Law, R. (2010). A review of personality research in the tourism and hospitality. *Journal of Travel ve Tourism Marketing*, 27(5), 439-459.
- Lloyd, J. B. (2012). The Myers-Briggs Type Indicator® and mainstream psychology: analysis and evaluation of an unresolved hostility. *Journal of Beliefs ve Values*, 33(1), 23-34.
- Livingstone, S. M. (1988). Why people watch soap opera: An analysis of the explanations of British viewers. *European Journal of Communication*, 3(1), 55-80.
- Lu, L., ve Hu, C. H. (2005). Personality, leisure experiences and happiness. *Journal of Happiness Studies*, 6(3), 325-342.

Lucas, R. E., Diener, E., Grob, A., Suh, E. M., ve Shao, L. (2000). Cross-cultural evidence for the fundamental features of extraversion. *Journal of personality and social psychology*, 79(3), 452.

Maitland, I., Bora, A., ve Cankoçak, O. (1997). *İnsanları motive etmek*. İlkaynak.

Marquez, D. X., Neighbors, C. J., ve Bustamante, E. E. (2010). Leisure time and occupational physical activity among racial or ethnic minorities. *Medicine and science in sports and exercise*, 42(6), 1086-1093.

Maslow, A. H., Frager, R., ve Cox, R. (1970). *Motivation and personality* (Vol. 2). J. Fadiman, ve C. McReynolds (Eds.). New York: Harper ve Row..

Mannell, R. C. ve Kleiber, D. A. (1997). *A social psychology of leisure*. PA: Venture Publishing Inc.

Manfredo, M. J., Driver, B. L., ve Tarrant, M. A. (1996). Measuring leisure motivation: A meta-analysis of the recreation experience preference scales. *Journal of Leisure Research*, 28(3), 188.

McCrae, R. R., ve Costa, P. T. (2003). *Personality in adulthood: A five-factor theory perspective*. Guilford Press.

Mills, A. S. (1985). Participation motivations for outdoor recreation: a test of Maslow's theory. *Journal of Leisure Research*, 17(3), 184-199

Morgan, C. T., Karakaş, S., ve Eski, R. (2009). *Psikolojiye giriş*. Eğitim Kitabevi yayınları.

Morris, T. ve Rogers, H. (2004). Measuring motives for physical activity. In *Sport and Chance of Life: Proceedings of 2004 International Sport Science Congress* (pp. 242- 250). Seoul, Korea: KAHPERD.

Murphy, M., Bolton, P. F., Pickles, A., Fombonne, E., Piven, J., ve Rutter, M. (2000). Personality traits of the relatives of autistic probands. *Psychological medicine*, 30(06), 1411-1424.

Nardi, Peter M. (2006). *Doing Survey Research: A Guide to Quantitative Methods*. İkinci Basım. Boston: Pearson/Allyn & Bacon.

- Neisser, U. (1967). *Cognitive Psychology*. N.J. : Prentice-Hall.
- Neumeyer, M. H. ve Neumeyer, E. S. (1958). *Leisure and recreation: a study of leisure and recreation in their sociological aspects*. NY: Ronald Press.
- Nickerson, N. P., ve Ellis, G. D. (1991). Traveler types and activation theory: A comparison of two models. *Journal of Travel Research*, 29(3), 26-31.
- Odabaşı, Y. (1999). Tüketim Kültürü. *İstanbul: Sistem*.
- Orlick, T. D. (1974). Sport Participation—A Process of Shaping Behavior. *Human Factors: The Journal of the Human Factors and Ergonomics Society*, 16(5), 558-561.
- Özdoğan, B. (1997). *Çocuk ve oyun: Çocuğa oyunla yardım...* Anı Yayıncılık.
- Özgüç, N. (1984). Turizm Coğrafyası, İstanbul Üniv. Yayınları no: 3267. *Edebiyat Fakültesi yayınları*, (3203).
- Odabaşı, Y., ve Barış, G. (2002). Tüketici Davranışı, MediaCat Yayınları.
- Öztabağ, L. (1983). *Psikolojide İlk Adım*. Inkilâp ve Aka Kitabevleri.
- Parker, S. R. (1971). Future of work and leisure. London: Mac Gibben and Kee.
- Parr, M. G., ve Lashua, B. D. (2004). What is leisure? The perceptions of recreation practitioners and others. *Leisure Sciences*, 26(1), 1-17.
- Pervin, L. A. (1970). Personality: Theory, assessment, and research.
- Pieper, J. (2009). *Leisure: The Basis of Culture; The Philosophical Act*. Ignatius Press.
- Pelletier, K. R. (1977). *Mind as healer, mind as slayer: A holistic approach to preventing stress disorders*. Dell.
- Pelletier, L.G., Vallerand, R.J., Brière, N.M., & Blais, MR. (1989). *Construction et validation de l'Échelle de motivation vis-à-vis les Loisirs (EML)*. Communication présentée au congrès annuel de la SQRP, Ottawa, ON, 28 octobre. Résumé des communications, p.146.
- Plotnik, R., Geniş, T., Çiftçi, S. D., ve Dağ, H. (2009). *Psikoloji'ye giriş*. Kaknüs Yayınları.

- Plog, S. (2001). Why destination areas rise and fall in popularity: An update of a Cornell Quarterly classic. *The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 42(3), 13-24.
- Ponting, C. (2000). *Dünyanın Yeşil Tarihi – Çevre ve Uygarlıkların Çöküşü*. Çev: Ayşe. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Powers, D. A., ve Xie, Y. (2000). *Statistical methods for categorical data analysis*. Diego, California: Academic Press.
- Rogers, C. R. (1961). On becoming a person: A therapist's view of psychology.
- Rogers, C. R. (1959). A theory of therapy, personality, and interpersonal relationships: As developed in the client-centered framework.
- Rogers, H., ve Morris, T. (2003). An overview of the development and validation of the Recreational Exercise Motivation Measure (REMM). In *XI the European Congress of Sport Psychology–proceedings*. Copenhagen, Denmark: University of Copenhagen.
- Rotenberg, K. J. (1997). Loneliness and the perception of the exchange of disclosures. *Journal of social and clinical psychology*, 16(3), 259-276.
- Russel, D., Peplau, L. A., ve Cutrona, C. E. (1980). The revised UCLA Loneliness Scale: Concurrent and discriminant validity evidence. *Journal of personality and social psychology*, 39(3), 472-480.
- Rushton, S., Morgan, J., ve Richard, M. (2007). Teacher's Myers-Briggs personality profiles: Identifying effective teacher personality traits. *Teaching and Teacher Education*, 23(4), 432-441.
- Ryan, C., ve Glendon, I. (1998). Application of leisure motivation scale to tourism. *Annals of Tourism Research*, 25(1), 169-184.
- Salgado, J. F. (2002). The Big Five personality dimensions and counterproductive behaviors. *International Journal of Selection and Assessment*, 10(1-2), 117-125.
- Saruhan, Ş. C. ve Özdemirci, A. (2011). *Bilim, Felsefe ve Metodoloji*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

- Schultz, D. P., ve Schultz, S. E. (2002). *Modern Psikoloji Tarihi*, çev. *Yasemin Aslay*, İstanbul : *Kaknüs yayıncılık*.
- Schwartz, D. P., Burish, T. G., O'Rourke, D. F., ve Holmes, D. S. (1986). Influence of personal and universal failure on the subsequent performance of persons with Type A and Type B behavior patterns. *Journal of personality and social psychology*, 51(2), 459.
- Segrin, C., ve Flora, J. (2000). Poor social skills are a vulnerability factor in the development of psychosocial problems. *Human Communication Research*, 26(3), 489-514.
- Sekeran, U. (1992). *Research Methods for Business: A Skill Building Approach*, USA: John Wiley&Sons Inc.
- Shaw, S. M. (1999). Gender and leisure. *Leisure studies: Prospects for the twenty-first century*, 271-281.
- Siegenthaler, K. L., ve O'Dell, I. (2000). Leisure attitude, leisure satisfaction, and perceived freedom in leisure within family dyads. *Leisure Sciences*, 22(4), 281-296.
- Singh, S. (2003). *Advanced Sampling Theory With Applications: How Michael"" Selected"" Amy* (Vol. 2). Dordrecht: Springer Science & Business Media.
- Skinner, B. F. (1953). *Science and human behavior*. USA: Simon and Schuster.
- Solomon, M., R. (1994). *Consumer Behavior: Buying, having, and being*. USA: Allyn&Bacon
- Soule, G. (1957). The economics of leisure. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 313(1), 16-24.
- Strube, M. J., ve Werner, C. (1985). Relinquishment of control and the Type A behavior pattern. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48(3), 688.
- Sullivan, H. S. (1953). *The Interpersonal Theory of Psychiatry*. New York: Norton.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2011). *Using multivariate statistics*. New Jersey: Pearson

- Tang, T. L. P. (1986). Effects of Type A Personality and Task Labels (Work vs. Leisure) on Task Preference. *Journal of Leisure Research*, 18(1), 1-11.
- Tang, T. L. P. (1988). Effects of Type A personality and leisure ethic on Chinese college students' leisure activities and academic performance. *The Journal of social psychology*, 128(2), 153-164.
- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tok, S. (2011). The big five personality traits and risky sport participation. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 39(8), 1105-1111.
- Torkildsen, G. (1992). *Leisure and recreation management*. E&FN Spon.
- Torkildsen, G. (2005). *Leisure and recreation management*. Psychology Press.
- Tribe, J. (1995). The economics of leisure and tourism: Environments, markets and impacts. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Ulusoy, D. (2002). Sporla İlgili Mesleklere Yönelmede Sosyo-Ekonomik Sınıfsal Pozisyonun Önemi: HÜ Spor Bilimleri Ve Teknolojisi Yüksek Okulu Örneği. *Ekonomik Yaklaşım*, 13(42-43), 181-198.
- Ural, A. ve Kılıç İ. (2006). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi: SPSS 10.0-12.0 for Windows* (İkinci Basım). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Usal, A., ve Aslan, Z. (2006). *Davranış bilimleri:(sosyal psikoloji)*. Fakülteler Kitabevi Barış Yayınları.
- Vogel, H. L. (2010). *Entertainment industry economics: A guide for financial analysis*. Cambridge University Press.
- Vitkus, J., ve Horowitz, L. M. (1987). Poor social performance of lonely people: Lacking a skill or adopting a role?. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(6), 1266.
- Watson, J. B., ve McDougall, W. (1928). *The battle of behaviorism: An exposition and an exposure*. K. Paul, Trench, Trubner ve Company.

Weaver, P., Kaufman, T. J., & Yoon, Y. (2001). A market segmentation study based on benefits sought by visitors at heritage sites. *Tourism Analysis*, 6(3-4), 213-222.

Weston, S. A. (1996). *Commercial Recreation ve Tourism: An Introduction to Business Oriented Recreation*. Brown ve Benchmark Publishers.

Wilkinson, T. J. ve Hansen, J. I. C. (2006). The Relationship among Leisure Interests, Personality Traits, Affect, and Mood. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 39(1), 31.

Yeşilyurt, E. ve Çankaya, İ. (2008). Sınıf yönetimi açısından öğretmen niteliklerinin belirlenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C, 7, 23.

İnternet Kaynakları

Eurostat (2012). (Erişim tarihi 17.04. 2015)

[http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/File:Trips,_nights_spent_and_expenditure_of_EU_residents_by_destination,_EU-28\(1\),_2012.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/File:Trips,_nights_spent_and_expenditure_of_EU_residents_by_destination,_EU-28(1),_2012.png)

TUİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2014). (Erişim tarihi: 01.05.2015)

www.tuik.gov.tr

UNWTO (2015). Erişim tarihi (10.05.2016)

<http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284416899>